

VSEBINA.

	Stran
Ivan Cankar: Zdenko Petersilka	577
Anton Medved: Svět za svet	583
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	584
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	591
Zvonimir: Sin temé	602
Ivan Podlesnik: Telovadba in športi. (Dalje)	603
Branko Brankovič: Lastavicam	607
Griša: Tiho, tiho	607
Svetosl. Premrou: Dvojno knjigovodstvo in njegove oblike. (Dalje) . .	608
Lea Fatur: Vilemir. Romantiška povest izza turških bojev. (Dalje) . .	614
Anton Medved: Šibre. 21., 22., 23., 24.	625
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje) . .	626
J. K. Rodbinski priimki iz rastlinskih imen. (Dalje)	630
Književnost	632
To in ono	634

Na ovitku: „Leposlovna“ in „ljudska knjižnica“.

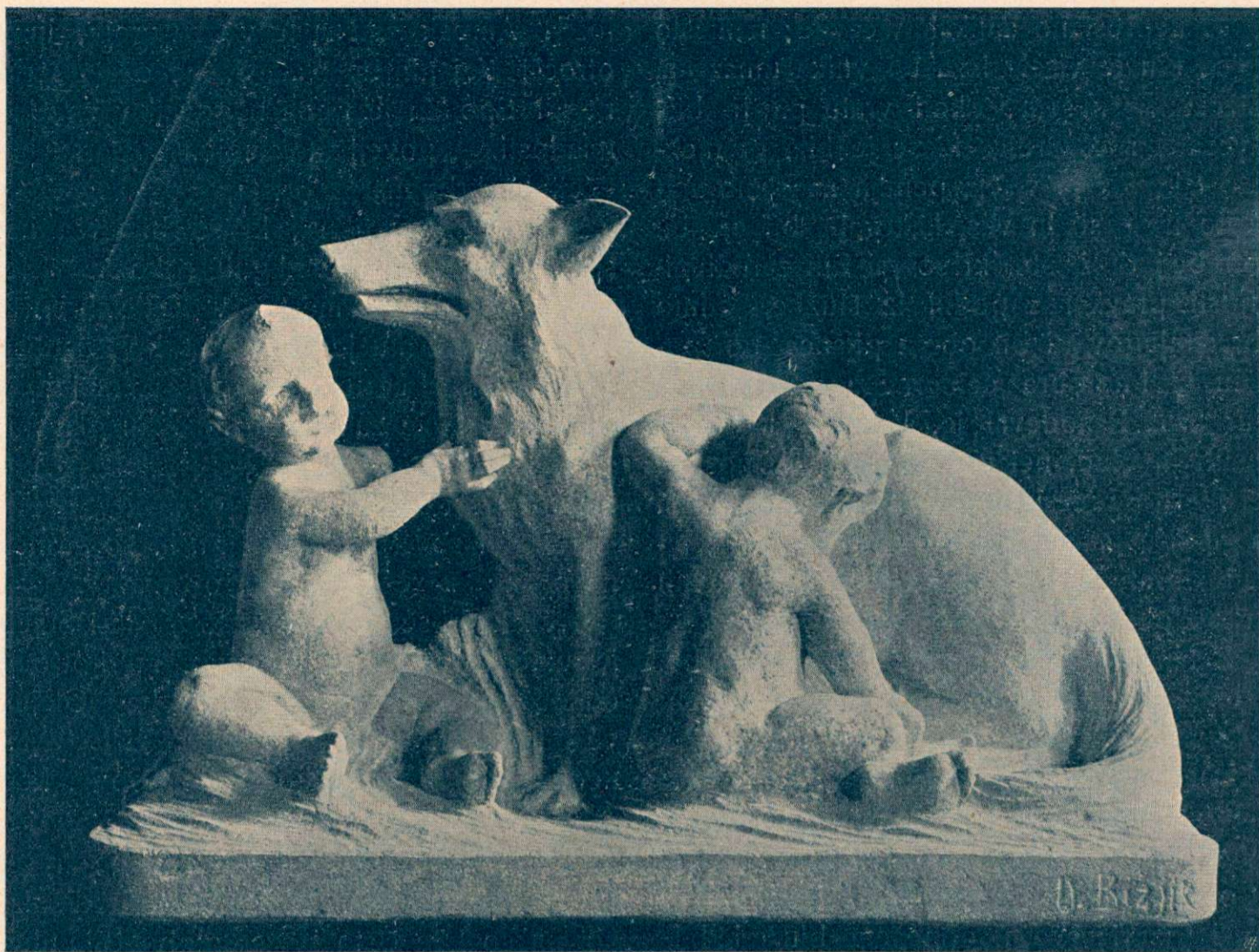
SLIKE.

Romul in Rem. Davorin Bizjak. — Iz risb † Fr. Dobnikarja. — Slovo Rebeke od očetove hiše. (Zatičina.) Giovanni Battista Tiepolo. (?) Fot. Jož. Dostal. — Na sejmu. Iv. Grohar. — S Ill. slov. kat. shoda: Med sv. mašo v Alojzijevejšču. Fot. Dav. Rovšek. — Spomenik Viktorju Emanuelu v Rimu — največji spomenik sveta. — Z letošnjih vaj naše mornarice. — Trebinje v Hercegovini. — Vegov spomenik v Moravčah. Fot. D. Rovšek. — Orjaški som na Reki.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“.

ROMUL IN REM.

DAVORIN BIZJAK.

IVAN CANKAR:

ZDENKO PETERSILKA.

I.

Snoči se je dovršila tragedija v naši ulici, kakor se vrše neprestano, brez glasú in brez spomina. Prebledeval bi človek, če bi se pred njegovimi očmi nastožaj odprlo to sivo, brezkončno zidovje. Nikjer drugod ne more biti tako globoko in silno hrepenenje v daljavo, preko obzorja, nikjer drugod tako velik strah pred sedanostjo in tako otroški up v prihodnjost. Zato pač me je bil prhnil vihar v ta temni kraj . . .

Zgodilo pa se je, kakor bom po vrsti povedal.

V zgodnjem času svojega pregnanstva sem slonel некоč ob oknu in tedaj se je prikazala na ulici črna procesija; bližala se je počasi, s truščem, krikom in smehom. Sami otroci so bili; umazani, kričavi, gologlavi paglavci, kuštrava, bosa dekleta; sredi kričeče, plešoče procesije pa se je zibal čuden par. Moški je bil zelo dolg in strahovito suh, od daleč je oznanjeval jetiko in pijanost; na glavi je imel obnošen cilinder, nosil ga je postrani, visoko nad čelom; oblečen je bil v črno suktnjo s škrici; preohlapna in prekratka mu je bila, na hrbtu so se vile gube, iz rokavov pa so daleč molele gole, tenke, poraščene roke; tudi ozke, svetle hlače so bile prekratke zanj in

so se neprestano zatikale v čevlje; namesto srajce mu je visela izza telovnika umazana, zmečkana šmiseta, okoli vratu pa je bila zavezana rdeča ruta, ki se je bila premeknila, tako da je visela pentlja na ramo namesto na prsi. In ves, kakor je bil, je bil podoben diurnistu, ki so ga bili zaradi pijanosti pravkar zapodili iz službe. Samo obraz njegov ni bil obraz pijanca po poklicu, tudi ne obraz čemernega, zaprašene ga diurnista. Razodeval je, kakor je bil dolg in suh in bled, neizmerno dobrodušnost in neizmerno brezskrbnost. Drobne, zalite oči so gledale veselo, cukrenosladko; upali, jetični obraz je bil ves kakor od solnčnih žarkov oblit.

Ženska, ki ga je vodila pod pazduho, je bila veliko manjša od njega, segala mu je komaj do rame. Njen obraz je bil rdeč, zabuhel in jokav; brezskrbna dobrodušnost je ležala tudi na njenih debelih, v jok napetih ustnicah. Na glavi je imela zelo majhen, okrogel slamnik, ki je visel postrani na kuštravi frizuri; svetla, obnošena bluza je bila z rdečim vinom polita, krilo je bilo blatno.

Obadva sta bila pijana in sta se opotekala s tlaka na cesto, s ceste na tlak; ona se je trudila, da bi stopala pokonci in umerjeno, da bi gledala resno in manirno; njega pa je opotekanje očitno veselilo in zdelo se mi je, da je celó nalašč pretiraval. Visoko je vzdignil nogo, visoko je zamahnil z golo levico, potegnili je žensko jaderno s ceste proti zidu in se je zasmel na glas.

Okoli obeh se je vrtil neprestano droben, morda sedemleten deček, zelo spodobno oblečen, ves objokan in ihteč. Takrat sem se začudil njegovim velikim, globokim črnim očem, kakor jim še nisem bil videl enakih; obraz je bil tako droben in nežen, da so sijale oddaleč samo črne oči.

„Petersilek in Petersilka!“ so kričali otroci. Pijanec se je ozrl naokoli in je vzdignil dolgo roko.

„Jaz se ne pišem Petersilek, ljubi otroci, temveč Petersilka. Obadva se piševa Petersilka, jaz in moja žena, in nobeden od naju ni Petersilek. Kolikokrat sem vam že to raz-

ložil! Ampak kakšna je vaša vzgoja, ljubi otroci! Kaj nimate matere, ne očeta skrbnega? Spomin je treba negovati v zgodnji mladosti — povejte to svojim materam in očetom skrbnim!“

Ozrl se je v okna, ki so bila vsa nastožaj odprta, in je vzdignil roko še višje.

„Vé matere tega mesta in vi očetje skrbni!“

Odzdravil mu je glasen krohot, usul se je od oken na cesto kakor toča. Žena je bila razžaljena in je zaklicala z jokavim glasom:

„Kaj se smežete? Rajši poslušajte pametno besedo!“

Otroci so stali v kolobarju in so strmeli na pijanca z veselim pričakovanjem.

„Zakaj bi se ne smejali, duša mila? Smeh je solnce življenja. Le smejte se, ljubi otroci; otrok, ki se veselo smeje, ni hudoben. Glejte, vé matere, tudi jaz imam sina, zlato dete, nedolžno in blago, kakor cvet na polju. Lep je njegov smeh . . . kje si, Zdenko?“

Deček je stal pred njim in se je tresel kakor v mrzlici; lica so bila mokra od solz, oči pa so bile čisto jasne, globoke in tihe.

„Kaj si jokal, Zdenko? Čemu pa si jokal?“

V resnični začudenosti je vzdignil pijanec obrvi, pogladil je sina po lepih laseh, nato je segel v žep.

„Glej, Zdenko, desetica je. Kaj si boš kupil zanjo? Sediva, Zdenko, sedi poleg mene, zato da se bova pogovarjala, kaj si boš kupil za to svetlo desetico.“

„Kam bi sedla, oče? Ne maram desetice.“

„Kam bi sedla? Glej, koliko je prostora, kako velik je svet! Koj tja ob zid, tja v senco!“

Nenadoma se je razlegel smeh in zmago-slaven krik za hrbtom pijanca. Petersilka se je ozrl z veselim obrazom.

„Kaj pa ste uganili, otroci?“

Žena je sklenila roke pred obrazom in je vzkliknila jokaje:

„O brezbožniki, hudodelci!“

Paglavec, ki se je smejal sredi ceste kuštrav in bos, je bil privzdignil Petersilkove dolge škrice ter jih pripel z iglo visoko na hrbet, tik pod umazani ovratnik.

Pijanec se je zasmel ves srečen.

„Zakaj pa odpenjaš, Anka? Naj imajo otroci svoje veselje. Duhovit fant, lep talent, česa se ne domisli!“

Zdenko je gledal s črnimi, tihimi očmi in je iskal. Nato je šel počasi preko ceste, ves droben in slaboten, z umerjenimi koraki je šel, počasi, kakor truden. Nenadoma je planil proti kuštravemu dečku, planil mu je v lase in ga je zalučil na tla; pokleknil je nanj in mu je bil v obraz z obema rokama.

V prvem trenutku je utihnila vsa ulica v silnem začudenju, strahu podobnem. Nato pa so prihitele iz vež debele ženske, prihiteli so goloroki moški, otroci so planili na Zdenka in živa gruča drobnih teles se je valjala v prahu.

Pijanec je stal kakor omamljen, smehljal se je čudno, noge so se mu tresle.

„Ljudjé božji, kaj počenjate! Ne greha, ljudjé božji!“

Žena se je pririla opotekaje se skozi množico do gruče.

„Zdenko, Zdenko, ubili te bodo, Zdenko!“

Nekdo jo je sunil v bok, da je padla na kolena.

„Usmilite se, ljudjé! Ne bijte nas, ne ubijte nas — nič hudega vam nismo storili!“

Krik je bil tolik, da nisem več razumel besed; morda tudi zategadelj ne, ker sem se tresel sam v čudni grozi. Trušč je presekal kakor z nožem surov moški glas.

„Pijanec bíje naše otroke!“

Pred Petersilkom je stal nenadoma plečat, golorok človek, zamahnil je molčé in je udaril s pestjó v jetično lice. Pijanec je padel kakor snop, toda takoj se je vzdignil na kolena in prestrašil sem se, ko sem videl njegov smehljaj: tako dobrodušen, brezskrben in otroški je bil, kakor prej, samo oči so gledale začudeno.

„Kaj sem vam storil? Kaj smo vam storili?“

Plečati človek ga je sunil z rokó v prsa, okrenil se je in je šel.

Trudoma se je vzdignil pijanec, ozrl se je ves začuden po ulici, po črni množici.

„Kjé pa sta vidva? Anka! Zdenko!“

Blatna, oprášena, objokana se je izvila žena iz gruče. Slamnika ni imela več na glavi, gumbi na rokavih in na prsih so bili odtrgani, lasjé so viseli v kuštravih kodrih globoko na čelo.

„Usmilite se! Izpustite! V božjem imenu!“

Držala je za roko Zdenka; še zmirom so padale nanj težke pestí, on pa se ni več tresel; opraskan in s krvjó oblit je bil njegov obraz, iz obraza pa so se svetile mirne, globoke oči. Mraz mi je bilo pri srcu, ko sem videl njegove tenke, drobne roke; z otroško, slabotno pestjó je vrnil vsak udarec, molčé, ne da bi se ozrl.

Pijanec ga je ugledal, z dolgimi koraki je omahnil proti njemu. Tedaj pa se je nenadoma, Bog vedi odkod, prikazal debel stražnik s svetlim mesecem pod vratom in je položil roko na Petersilkovo ramo.

„Zakaj? Zakaj?“ je vzkliknil pijanec. „Kaj smo vam storili? Glejte, glejte tam mojega sina — krvav je! O, vi vsi, vi vsi ste razbojniki!“

„Z mano!“

Komaj je prišla procesija do ogla, se je zgodilo nekaj tako nenavadnega, da sem zagrnul okno in zakril oči.

Zdenko, blaten, razcapan in krvav, je planil proti svojemu očetu, bíl mu je na prsa z drobnimi pestmí, skočil je kvišku in mu je udaril v obraz, sklonil se je in ga je ugriznil v roko.

Pijanec se je nagnil globoko in se je smehljajal.

„V obraz, Zdenko, v obraz!“

Zdenko ni udaril, temveč omahnil je na tla . . .

Takrat sem zagrnul okno.

II.

To je bilo pred mnogimi meseci, morda pred leti. Ostalo mi je v spominu, ker je tako usojeno, da lega v srce senca poleg sence, kakor jih poraja noč teh žalostnih let, in da ugašajo tiho vsi svetli žarki; žalost raste, preprega s črnimi vejami vse srce, vso preteklost; veselje ugasne, kakor se je zasvetilo . . .

Jetični pan Petersilka je moj znanec; ne stanuje daleč. Zelo priden delavec je, krojač; dela do noči, ne pokusi ne vina, ne žganja. Obadva sedita za mizo in šivata, Zdenko bere; pred njimi na mizi stoji svetilka, vsi trije obrazi so kakor pozlačeni od žarke luči. Tudi jaz pridem časih in pijem čaj.

„Koliko je že zdaj? Koliko je že notri?“ praša Petersilka z zelo važnim obrazom in se ne ozrè.

„Dvajset jih bo jutri!“ odgovarja žena. „Dvajset goldinarjev!“ in se tudi ne ozrè.

„Zakaj pa si tako tih in sam, Zdenko?“ praša Petersilka in se nasmehne. „Dvajset goldinarjev imamo že! Kaj nisi nič vesel?“

Zdenko bere in molči. Dorasel je, kakor doraščajo otroci v teh krajih. Deset let mu je, resen in tih je njegov obraz. Zdi se mi, da se še nikoli niso nasmehnile njegove tenke, ravne, stroge ustnice. In zdí se mi, da so bile samo prijetne sanje, kadar je pripovedoval oče, „kako lep je njegov smeh“.

Hodil sem k njim in sem sedel pri njih in sem pil čaj, ker sem nameraval zvedeti natanko, kako propade nedolžen človek.

Kadar sem se poslovil, me je spremil Petersilka do stopnjic, časih do veže, časih na cesto.

„Kaj pravite zdaj? Kaj pravijo zdaj ljudjé?“ se je smehljal z veseložarečim obrazom. „Človek se časih spotakne, kaj za to? Mladi smo bili, zdaj se staramo, zdaj je rogoviljenja konec! — Kam? V krčmo? Ne, nikoli več; rekel sem in rečeno je! Dvajset goldinarjev imamo že prihranjenih — vse za Zdenka!“

Prijel me je pod pazduho, sklonil se je čisto k meni in je šepetal.

„Ali ste pogledali že kdaj njegove oči? Tam je vse, celo kraljestvo je tam . . . Rečem, gospod, bojim se časih, ne upam si pogledati in roka se mi trese, kadar čutim, da strmí name s tistimi očmi . . . Glejte, šele mesec dní je, še ne, in že imamo dvajset goldinarjev! Težko je pač, sitno je — ampak radost v srcu! Jaz sem jetičen, toda jetičen sem že dolgo in lahko se držim še par let, vsaj še dve leti. En mesec — dvajset goldinarjev; dve leti — petsto goldinarjev! Še

bolj bomo hranili! Zdaj sva se zmenila z ženó, da ne bova več pila mleka zjutraj — kaj je treba zdravemu človeku zájtrka? Zdenko ne bo vedel, on bo pil mleko! In zdaj pomislite: človeku, kakor je Zdenko, bo petsto goldinarjev bogastvo; zakaj druga reč je, če vržeš na rodovitno prst, nego če ga vržeš v pesek . . . Razjokam se velikokrat od radosti, vsako noč se razjokam, ko pomislim, kako bo češčeno moje ime!“

Dolgo je govoril, kakor v omotici, čudne stvari, ki sem jih napol poslušal in komaj razumel. V veži je izpustil mojo roko, pogledal mi je v oči s čudnim, usmiljenja in ljubezni prosečim pogledom, nato se je naglo okrenil ter hitel po stopnjicah.

Tako je bilo, dokler ni bil mesec pri kraju. Nato pa je bila izba vsa tiha in mračna, okna so bila zagrnjena. Na tleh je ležal Petersilka, napol oblečen, napol razgaljen; bled je bil njegov obraz, usta so bila odprta; tudi žena je ležala na tleh, sopla je težko in njene ustnice so bile zatekle in ožgane. Zunaj, pred durmi je stal Zdenko; slonel je z rokama in z obrazom ob ograji nad stopnjicami in je strmél v globočino. Prišel je človek, da bi pozvonil, Zdenko se je prestrašen okrenil. „Ne, ni doma očeta, nikogar ni domá . . . šele zvečer!“ . . .

Hotel sem se posloviti. Petersilka je vstal, da bi me spremil, toda vstal je tudi Zdenko.

„Jaz vas spremim nocoj, gospod!“

Petersilka je koj ubogal in je sédel, toda njegov pogled je bil prestrašen, kakor pogled otroka, ki se mu zdí, da jeslišal od daleč grmenje in ga je strah. S plahim pogledom naju je spremljal, ko sva zaprla duri.

Nad stopnjicami me je prijel Zdenko za roko.

„Kam greste, gospod?“

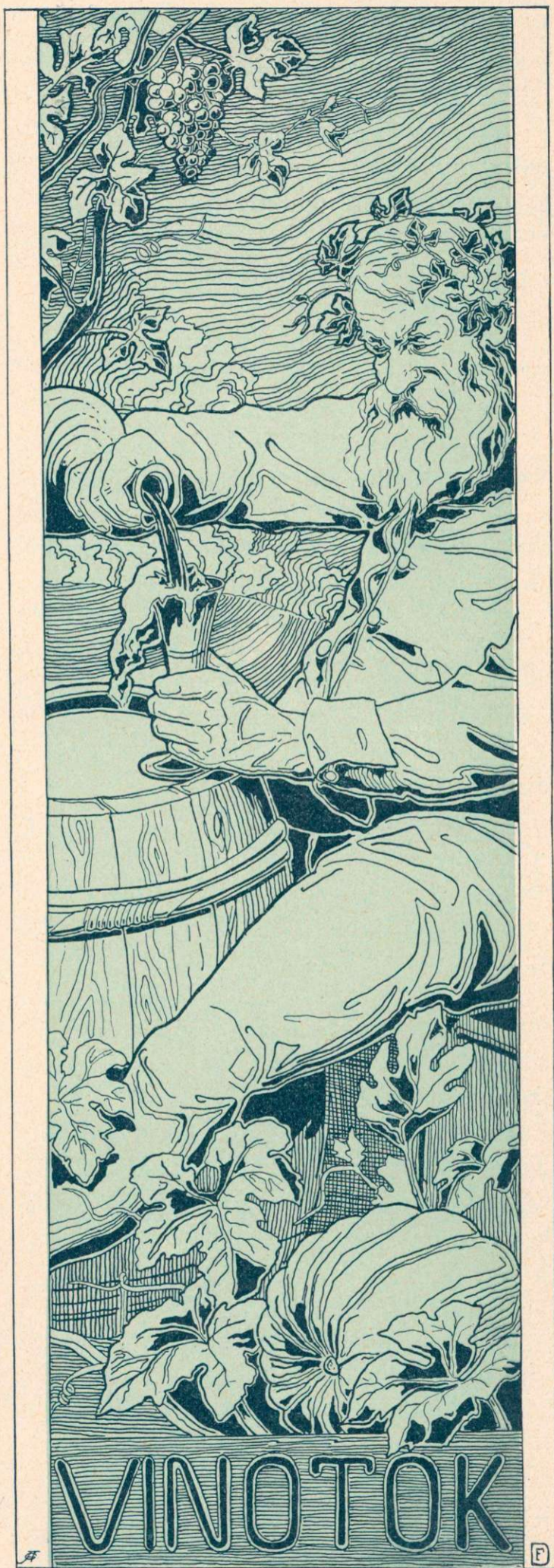
„Domov.“

„Ne v krčmo?“

„Ne!“

„Jaz bi šel v krčmo!“

Mrak je bil nad stopnjicami, sklonil sem se in sem videl obraz, ki se je v tistem hipu za zmirom zarisal v moje srce. Dvoje luči je sijalo iz mraka, dvoje velikih oči.

IZ RISB † FR. DOBNIKARJA.

„Ne torej v krčmo?“ je prašal napol s smehom in se je ozrl name s čudnim, skoro hudobnim pogledom. Molčé sem šel dalje, on pa je šel za mano.

V veži me je ustavil vdrugeč, prijel me je za roko.

„Mislite si pač, da ste boljši, nego moj oče? Niste boljši! Kaj vas briga moj oče, kaj vas briga moja mati in kaj vas brigam jaz? — Če bi imeli hišo, bi vam jo zažgal!“

Tresel se je, ko je stal pred menoj in tresel sem se tudi jaz. In v istem hipu, Bog vedi zakaj, je legla zlobnost v moje srce.

„Zdenko, sam si tepel svojega očeta!“

Mrak je bil v veži, obadva sva molčala; komaj da sem videl njegov beli, drobni obraz. Stal sem pred njim, in ko sem gledal nanj, se je nenadoma sključil ter planil proti meni. Udaril sem ob zid, v obraz me je bil s svojimi nežnimi pestmi.

„Kaj počneš, Zdenko!“ sem zaklical.

Spustil je roké ob život, naslonil se je ob zid, meni nasproti. Sopel je težko, komaj sem razumel njegove besede.

„Samí ste vedeli, zakaj sem ga tepel! Tudi vi ste hudobni — ni človeka!“

Kakor da bi se bil vzdramil, sem skočil k njemu in sem ga prijel za rame.

„Odpusti mi, kakor Bog odpusti!“

Stala sva roko v roki.

„Prej si hotel v krčmo, Zdenko, pojdiva v krčmo!“

„Prej sem hotel v krčmo, zdaj nečem!“

Nenadoma ni bil več fant, otrok je bil, slaboten in žalosten. Stisnil se je k meni, z obema rokama me je objel, nato se je vzpel, da sem čutil v lice njegovo vročo sapo.

„Jutri, gospod! Jaz vem, da se bo jutri zgodilo! Bodite usmiljeni!“

V temi je iskal moja lica in vztrepetal sem, ko sem začutil njegove tople, žametne roké.

III.

Tako je prišel tisti dan, ki mislim nanj z bridkostjo. Jaderno se je zgodilo, švignilo je v hipu mimo mene.

Trušč, krik, smeh, procesija po ulici.

„Ljudjé božji . . . ne Petersilek, temveč Petersilka . . . Kje je Zdenko? Zdenko, kjé je tvoj denar? Kaj ti je žal zanj, Zdenko? Zaslužil bom drugega, zakaj ti si moj sin, moja prihodnost . . . Kjé si, Zdenko? . . . Stoj, Zdenko, ti si me tepel! Nocoj si me tepel, pričo vseh ljudi, ko je komaj mrak! Zdaj stopi predme, odgovarjaj, tvoj oče sem!“

In pijanec se je smejal dobrodušno, lepo radost si je bil izmislil.

Žena ga je vodila pod pazduho in je jokala.

„Nocoj ne več dalje, Jan . . . Hudó mi je pri srcu, na svojo mater sem se spomnila!“

„Le tiho, duša mila, ne jokaj! Hudó sva naredila, lepo bova napravila. Še baron bo najin Zdenko . . . kjé je Zdenko?“

Oziral se je, napol vesel, napol v skrbéh. Še bledejši, še bolj upal in ves razoran je bil njegov obraz; tudi suknja je bila še bolj ohlapna in kakor gole kosti so bile njegove roké.

Nič več ni bila njegova procesija tako vesela kakor prej. Otroci so se navadili nedelje in praznika; ženske so stale v veži in so pljuvale na cesto, prédenj, ki se je čudoma čudil.

„Zakaj me zaničujete, ljudjé božji? Kaj sem vam storil? Nikomur nisem storil hudoga, nego sebi!“

Zbrali so se ljudjé, stali so na ulici; zakaj Petersilka je bil nenadoma pokleknil sredi ulice in se je priklanjal z uslužnim smehljajem na vse strani.

„Vi vsi, ljudjé božji, ste boljši od mene, in celó jaz nisem hudoben! Kako blag je torej ves svet! . . . Ampak če je še tako blag — na najvišjem vrhu svetá stoji svet človek, vsega človeštva srce in duša, in imé mu je Zdenko Petersilka! Ljudjé božji, to je moj sin!“

Žena ga je prijela pod pazduho in ga je vzdigovala.

„Pojdi, Jan . . . svet ni blag!“
Smehljaj se je otroško.

„Če je svet blag ali če ni blag, zakaj bi ne govoril z njim? Ne prašam, kdo me posluša; to prašam, kaj govorim.“

„Vstani!“

Vstal je, toda takoj je iztegnil roko proti nebu; do komolca je padel rokav; rdeča ruta, posvalkana in umazana, se je bila odvezala in je ležala okoli ramen.

„Ali vidiš, žena, tisti zlati oblak?“

„Vidim ga!“

„Na tistem zlatem oblaku bo cesarjeval nekoč najin sin . . . najin Zdenko . . .“

Veseli krohot.

Niso bili pripeti škrici samo na hrbet, temveč čisto na ramo, na desno in na levo stran. Zelo čudno je stal Petersilka sredi ceste, veliko daljše in veliko tanjše so bile njegove noge, veliko daljša je bila njegova roka, iztegnjena proti nebu.

Žena je izpustila njegovo roko, tekla je za paglavci, nerodno in omahovaje in se je takoj vrnila.

„Zakaj ne bi otroci imeli veselja?“ se je smehljajal Petersilka.

„Zakaj ne bi ga imeli?“ je odgovoril bosonog paglavec in je sunil pijanca s toliko silo v bok, da se je Petersilka močno opotekel ter padel na obraz. Izlila se mu je kri iz nosa in iz ust.

Slaboten, bledikast fant z velikimi črnimi očmi je stal ob njem, kakor da je bil vzrastel iz zemlje. Sklonjen je stal, gledal je naokoli, iskal je in štel.

Nenadoma je stopil preko ceste, z mirnim korakom, skoro dolgočasnim. Ob tlaku je stal kuštrav fant, bosonog, obraz predrzen in navihan, roke v hlačnih žepih.

„Ti si storil!“ je izpregovoril Zdenko zelo tiho, skoro šepetaje.

„Jaz sem storil!“ se je zasmel paglavec Zdenku naravnost v obraz.

Zdenko ni odgovoril; sklonil se je nizko, fant je zakričal in se je zgrudil.

Tako mirno in umerjeno, kakor je šel, se je vrnil Zdenko.

Petersilka je sedel sredi ceste in se je opiral ob tla z obema rokama. Za njegovim hrbtom je stala žena in se je prepirala z

debelimi hišnicami, ki so stale v kolobarju okoli njé. Samó z urnim pogledom se je ozrl Zdenko na mater in je takoj okrenil oči; lica njegova pa niso bila bleda, temveč siva kakor umazano platno.

Takrat sem doživel velik trenotek. Zakaj tisti drobni, sivi obraz se je nenadoma vzdignil, črne oči so pogledavale v moje okno.

„Z Bogom!“

Hotel sem hiteti navzdol, na cesto, toda začaran sem stal. Sklonil se je Zdenko, glo-

boko se je sklonil; Petersilka se je nasmehnil ljubeznivo, zamahnil je široko z obema rokama, hotel se je vzdigniti in ni mogel.

„Tako je! To sem vedel!“ je vzkliknil Petersilka.

Okrenil se je proti oknu drobni, blede obraz.

„Vedel je . . . tudi vi ste vedeli!“

Črna gruča se je zgrnila pod mojim oknom . . . spustil sem zagrinjalo in sem zakril oči. —

ANTON MEDVED:

SVĚT ZA SVĚT.

Če ne moreš pozabiti,
kar ti svet je storil zla,
če ga moraš sovražiti
iz globoke duše dna,

kraj samotni si izvoli,
kjer ni cest, ni šetališč,
potok žubori po doli,
v tihi log ne seza vrišč.

Slavec te zaziblje v sanje,
ko na zemljo dahne mrak,
solnce prebudi jutranje,
voljni te umije zrak.

Mire vonj bo v rosi čisti
kipel zdrav iz mladih hoj,
senčil te bo dob stolisti,
veter šepetal s teboj.

Pil iz vode boš srebrne,
v zboru ptičev sam boš pel.
Stvarnica ti pokoj vrne,
ki ga šumni svet je vzal.

Če pa moreš pozabiti,
kar ti svet je storil zla,
če ga moreš še ljubiti,
kaj bi bežal iz njega.

Molči v tebi nanj prokletje,
molči tudi blagoslov!
Tvoj le toliko ta svet je,
kolikor si ti njegov.

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

Misli misli gospod Ravbar,
 gleda v Donave valove:
 bolj se zdi mu smrt prijazna,
 kot življenja težki dnovi.
 Mirno meč ponosni gleda,
 ki je bil junaške boje —
 mnogo zmag mu je prinesel,
 s slavo svet mu je napolnil.
 Gleda meča roč železni
 in ostrino ostro meri,
 misli si, kako hladila
 bôli bi srcá neznosne . . .

Sladko bilo bi po bojih
 v zemlji tihi počivati,
 ko bi vtihnil šum zunanji,
 zginil boj srca bi težki . . .

Pa bi Donave valovi
 mimo šumno prihiteli
 pa o domovini svoji
 sladko pesem zašumeli.
 Slajše, zdi se, počivanje
 v črne zemlje je tihoti,
 kot na svetu bojevanje,
 ko obup srca se loti.
 Slajše zdi se v smrti spanje,
 kot na svetu težki dnovi,
 če ne sije sreča vanje
 dveh prekrasnih zvezd prejasnih,
 kakor z neba solnce božje.

Že po meč je segla roka,
 ko je mislil misli take,
 da obupu, bolečini,
 da bo dnem nesreče konec.

A valovi zašumijo,
 ob bregovih zakipijo
 in v mogočni pesmi svoji
 čez široko plan hitijo.

(DALJE.)

Se predrami gospod Ravbar,
 gleda Donave bregove,
 sliši pesem vsemogočno,
 gleda sinjih rek valove,
 gleda gore zemlje kranjske,
 gleda Donave planjave,
 gleda zemljo zapuščeno,
 kočje gleda osamele,
 zapuščena v brdih sela,
 gleda težkih dni usodo,
 ki deželo je zadela.

Gleda prazne pokrajine
 in požgane v njih gradove,
 sluti težke dnove sužnje
 še v bodoče pozne čase.
 Zre nesrečo domovine
 in nje slavo poteptano:
 kes srca se mu poloti,
 da pozabil je domovja,
 da ob težkih bojnih časih
 je le preveč mislil nase.

Vstane vrli gospod Ravbar,
 meč si v nožnico zatakne,
 zbere hrabro četo svojo,
 govori besede take:

„Poslušajte, bratje moji,
 vi junaki in vi hlapci!
 Zvesta ste družina moja,
 kot ste prejšne čase bili.
 Da zastonj so naša pota,
 da so prazni naši boji,
 izprevidel sem čez dolgo
 in čez dolgo in prepozno.
 Da je Turek spet na poti,
 kažejo vasi sledovi
 in požgana naša sela,
 opustošeni bregovi,
 poteptana naša polja
 in žarečih gôr vrhovi.

SLOVO REBEKE OD OČETOVE HIŠE. (ZATIČINA.)

GIOVANNI BATTISTA TIEPOLO. (?)
FOT. JOŽ. DOSTAL.

Treba je na nove boje,
 tam iskali bomo slave,
 ali smrti ali zmage,
 kar nam sreča mila voli.
 Čas pogosto sam prinese,
 kar junaška moč ne more,
 slaba je igrača človek
 v rokah sojene usode.
 Zdaj ob Donavi počijmo,
 noč prespimo si pokojno,
 jutri konje napojimo,
 nakrmimo, osedlajmo,
 v boje nove se spustimo,
 Turke v Bosno zapodimo.
 Kadar varna bo dežela,
 v zemljo kranjsko pohitimo.“

Celo noč so počivali,
 konjem dobre piče dali,
 v Donavi jih napojili,
 sebi spanja privoščili.

Ko je vstala prva zora,
 četa je junaška vstala,
 ko je vstalo božje solnce,
 četa se je pripravljala,
 ko je vstalo zlato jutro,
 četa v tek se je podala.
 Pa jo dalje Ravbar vodi
 brez miru in brez pokoja,
 dalje čez vode globoke,
 dalje čez široka polja,
 dalje čez gore visoke,
 koder bela cesta vodi.
 In povsod mu zli sledovi
 po deželi zapuščeni
 znanijo krvave goste:
 Da je Turek na pohodih,
 ali pa Ostoja kruti
 jo pustoši z Martalozi.
 Prehitijo trije dnovi,
 pa zaženejo se v boje,
 njim na čelu gospod Ravbar.
 Prvi išče slave svoje,
 ali smrti, ali zmage,
 kar junaška sreča voli.
 Dnovi so junaku kratki,
 kratki dnovi, a krvavi,

in noči so brezpokojne,
 brezpokojne in sovražne.
 Ne vmiré ga težki boji,
 ne nad vrage zmage slava,
 ker ni noč prinesla dneva,
 dan pa ni prinesel boja,
 ki bi v njem zagledal vruga,
 vruga svojega Ostojo
 ali silne Martaloze,
 ki edini srečo pravo
 dati spet nazaj bi mogli,
 kot je nekdanj v srcu bila.
 Kot da dni je lepih škoda,
 ko živi junak brez boja,
 tako bíje gospod Ravbar
 s Turki slave polne boje,
 da si srca žalost zmoti.
 Ni enakih božje solnce
 videlo še zmag junaških,
 kot jih bíje gospod Ravbar
 in njegova hrabra četa
 in junaki njega trije,
 ki jih v boje sabo vodi.
 Tiho je gospod Sebasta,
 brada mu porastla nova,
 spet je lice osivelo,
 kot da dolga leta mnoga
 že po turški zemlji hodi.
 Tiho je gospod Sebasta,
 meč le v roki svoji nosi,
 ž njim podnevi boje bíje,
 trudno noč ob njem počije.
 Težka leta so njegova,
 težka roka je postala,
 dolga je po bojih hoja,
 daleč je dežela tuja,
 ki jo turška noga tolče,
 ki pasó jo turški konji.
 Ni več mlad gospod Sebasta,
 a še v turški zemlji hodi,
 da pobíl bi Martaloze,
 če mu sreča jih junaška
 ali kriva njih usoda
 pod junaški meč privede.
 Tiho Turen jaše konja,
 spremlja svojega gospoda
 brez nevolje, godrnjanja
 težkih dni težave nosi.

Včasih le junaku stoži
 se po lepših, boljših časih
 in po svatbi, po gospôdi
 in po kleti, polni sodov,
 da bi duša si počila
 ob veseli vinski pesmi,
 ko bi čaša vinopolna
 suho grlo namočila.
 Kadar lahka nočca pade,
 išče si pokojne koče,
 da pogledal bi posode
 v vinski kleti si bogati,
 če ni že pred njim Ostoja
 ali Turek, glava zvita,
 spraznil vinapolne sode,
 suho grlo si namočil,
 v koči sladko noč prenočil.
 Janko Kisel, ej junače,
 bila sreča ti je mila,
 da te zopet sabo vodi
 gospod Ravbar v nove boje,
 da ti treba ni častiti
 plemenitih glav gospôde,
 da ne moti gospodičen
 zapeljiva te krasota,
 ker težko se ženskam klanja
 kdor junak je preponosen.
 Urno, kakor lahna ptica,
 kadar v jasnem jutru leta,
 dviga Janko Kisel konja,
 ki po belih cestah nosi
 smrti na junaške gosti
 znanega povsod junaka.
 Ljubi bolj sovražne Turke
 kakor ljubljene devojke,
 lahko ga ljubezen zmoti,
 a ne zmoti meč ga ljuti,
 zmago dolgi dajo boji —
 je ne dá ljubezen dolga.

Tako hrabra četa hodi
 na pohode in na boje,
 kot da dni so pozabili,
 ko na lepem so Podgradu
 še praznili vina sode
 in vesele dni živeli,
 pripravljali se na svatbo
 in na svatovsko gospôdo.

Zvesta je junaška četa,
 hrabra četa in pokorna.
 Ne vzemó ji težki dnovi
 dobre in junaške volje,
 ko po beli cesti jaše.
 Da mu sreča je junaška,
 kdo ne bil bi dobre volje,
 ko na svatbo gre na boje!

Jaha četa v ravno polje,
 pesem si veselo poje:

„Ljubila junaka draga,
 ljubila do rane zore:
 Pridi k meni, duša moja
 pridi v moje bele dvore.

Oj devojka, oj devojka,
 kaka so ti tvoja oka;
 so kot jutranja je rosa,
 ko gre solnce od iztoka.

Oj devojka, oj devojka,
 kaka so ti tvoja lica;
 so kot jutra nebo jasno,
 kadar ljubi dan danica.

Oj devojka, oj devojka,
 kake so ti ustne tvoje;
 so kot ogenj plameneči,
 kakor pasov žarkih dvoje.

Vstani draga, urno vstani,
 koder bela cesta vodi,
 tam po cesti sto junakov
 na junaške boje hodi.

Pa da ide sto junakov,
 z mano, dragi moj, ostani,
 smrt prinese ti puščica,
 ko ti srce drago rani.

Ne bojim se jaz puščice,
 ti ne boj se, draga moja.
 tretji mesec zmeni lice,
 mi se vrnemo iz boja.

Zaplakala deva draga,
 ob junaku zaplakala,
 kot za goro zlata zora
 tiho bi potemnjevala . . .

Hajdi urno moj konjiče,
pa me v boj junaški nosi,
kdor junak je, za ljubezen
pri devojki on ne prosi.

Tretje mesec zmenil lice —
sto junakov gre iz boja:
Kje si dragi moj junače,
kje si draga duša moja?

Teče Dunav po ravnini,
Dunav, oj široka voda,
teče daleč po širini
od izhoda do zahoda.

Tam leži ti bojno polje,
reka teče v njem krvava,
in junak tam ob junaku
truden sladko spanje spava.

In ob Dunavu samotna
tiha zdaj stoji gomila,
tam ti zemlja je tihotna
v grob junaka, draga, skrila.

Šla je draga v bojno polje —
polno je krvi od boja:
Kje si, dragi moj junače,
kje si, sladka duša moja?

Padla draga na gomilo,
težko, težko zaplakala,
da na nebu tretja zora
v noč je temno ugašala.

Kaka so ti tvoja oka?
So kot jezera vsušena . . .
Kaka so ti tvoja lica?
So kot zarja ugašena.

Kaka so ti ustna tvoja?
Kot ugasli plamen žgoči,
kot pasovi izgubljeni
v daljni, brezkončni noči . . .“

* * *

Dolgo že po cestah hodi
po hrvaški zemlji tožni
silna četa Martalozov
in junak Ostoja kruti.

Išče Ravbarja junaka,
da pomeri ž njim se v boju,
naj mu mila bi usoda
ali pa nemila bila,
da očistil bi sramoto,
ko junak je bežal s četo,
da bi bol junaška roka
maščevala v težkem boju.
Srce je junaku bolno,
trudna mu je v prsih duša,
misel mu po glavi roji,
da zapustil bi poboje,
da poišče si pokoja
v tihi celi samostanski,
da molitve tihe moli,
da očisti grešno dušo
in nesrečne dnove svoje,
ker z moritvami napolnil
je vso zemljico posavsko
in uničil rodno polje,
vse Podonavje globoko.
Pa premišlja krute čase,
polne solz in bojev polne,
neusmiljene moritve,
ko je z grehi brez števila
težko dušo si obložil,
ko je ropal s četo svojo
po hrvaški zemlji tužni,
po bosanski zapuščeni,
od visoke zemlje kranjske
pa do Turčije globoke.

Slabo ti, junak Ostoja,
sreča te je zapustila,
a nesrečne dni živeti
kdor junak je pravi, noče.
Slaba ti, junak Ostoja,
nič ne ljubiš več na svetu!
Ne pohodi, boji vroči,
niti mladih lic krasota,
niti polni vinski sodi
mrkih lic ti ne zjasnijo,
srce tužno, sreče prazno,
več ne najde si pokoja.
Ni je sreče za Ostojo,
kar ga prvič zapustila
kakor maščevalka kruta
na junaškem je dvoboju,

ko je nosil plen bogati,
lepo belo golobico,
proti Bosni, turški zemlji.
Prišel je gospod Baroda,
svat iz zemljice bosanske,
srečala sta se na potu,
pa spoznal je golobico
in tako mu je govoril:
„Oj Ostoja, glava zvitá,
ni to tvoja golobica,
ampak Ravbarja gospoda.
Daj, potegni meč z nožnice,
da se meriva v dvoboju,
da pokaže se pravica,
da resnica pravo sodi.“
Zmagal ga junak je v boju,
ker je znal gospod Baroda
dobro z mečem boje bítí,
vzel mu lepo golobico
pa odnesel je na svatbo,
da jo ljubi gospod Ravbar,
kot sokolu se spodobi,
ne pa črni vran Ostoja.

Misli si junak Ostoja:
Pevec Mila, pevec Mila,
da te črna zemlja nosi,
da te kdaj je porodila
majka tužna, majka tvoja!
Malo mi je pomagalo
vzeti belo golobico,
slabo mi je maščevanje,
ko nesrečo vso nakopal
sem na tužno svojo glavo,
a srcá si ne vpokojil.
Kaka je sramota bila
prebežati vse Uskoke,
da unesem živo glavo,
ako vodi gospod Ravbar
četo svojo neugnano
Martalozom na sledove ...
Slava kaka za junaka,
vzeti drugemu devojko
pa na urni beg bežati?
Ni navada bila taka,
da beži na beg Ostoja
in njegovi Martalozi.
Lepše pasti je od boja

kot bežati brez pokoja.
Pevec Mila, pevec Mila,
da te črna zemlja nosi! —

Konja urnega spodbôde,
v beg zadirja sam Ostoja,
a za njim krvava četa,
koder bela cesta vodi,
koder božje solnce hodi,
več hrvaških sel ne ropa,
rajši s Turki bije boje,
četa pa po cesti beli
pesem si junaško poje:

„Dunav, Dunav, reka silna,
kako tečeš ti globoko,
oj, globoko in široko,
Dunav, Dunav, reka širna.

In nad Dunavom planina.
Gre v planino stara majka,
stara majka, vlaška starka,
išče na planini sina.

Šel je, koder Dunav teče,
kakor sokol v jasnem zraki,
bil junak je med junaki,
ko zajahal je konjiča.

Pa odšel je z njimi v boje,
v daljne je odšel planine
ni se vrnil iz tujine,
ni se vrnil k majki svoji.

Prišel na visokem konji
vitez je od zemlje daljne,
vitez lep z dežele daljne,
in junaki ž njim njegovi.

Pa da čuješ, Dunav silni,
pa da čuješ, vsa planina,
nad planino nebo sinje,
pa da čuješ v dalji, sine!

Vsekal je na lice starko,
vlaško starko, majko tvojo,
vsekal je krvavo rano
da izkrvaveti noče ...

Pa da še te zemlja nosi!
Čuj v daljavi prošnjo majke:
pojdi na pohod, junače,
pa izpolni maščevanje.

Prej ne vrni se iz dalje,
da preliješ kri pogansko,
prej ne more počivati
v mirni zemlji vlaška majka . . .

Pesem poje pevec Mila
ob šumeči reki Savi,
ko je noč na zemljo pala
in šatore je pokrila,
ko že spi junak Ostoja,
in njegova četa trudna,
tako pesem sebi poje :

„Sava, šumna reka, Sava,
oj zašumi, zagovôri,
kaj zdaj dela moja draga
na visokem grajskem dvori?

Ali sanja sladke sanje,
ali čuje v pozni noči,
li smehlja se krasno lice,
li po dragem solze toči?

Pa da čuješ v pozni noči
pesem ti od reke Save,
in da veš, da ti pošilja
pevec s pesmijo pozdrave :

k sebi bi ga povabila,
da bi pel ti pesmi svoje,
da ti s hvalo svet napolni
s slavo od lepote tvoje.

Da ne gleda pevec tužni
zemlje svoje težke dnove,
ko je krvca napojila
polja njena in bregove.

Da ob tebi duša pevca
zopet najde si pokoja,
ko besede srečepolne
šepetajo usta tvoja.

Črni ropar si, Ostoja,
ti junače neboječi,
vzel si meni mojo drago
dal jo sebi po nesreči.

Da so slavnejši junaki,
drugi tebi jo odvzeli,
kot sokoli s sokolico
proti domu so zleteli.

Več ne bo ti pevec Mila
boli tožil neprijazno,
težko je iz srca dati,
česar ti je srce prazno.

Več ne bo ti pevec Mila
slave pel o slavni zmagi,
rajši pesem bo ljubezni
pel ob nogah svoji dragi.“

Pesem poje pevec Mila,
temno zašumé valovi,
v temni noči nepokojno
pesmi se gube glasovi.
K sebi vabi ga Ostoja,
k sebi v šator, da mu poje
pesem, da vtolaži dušo
in bolečo bol njegovo.
V šator stopi pevec Mila,
pa mu svojo pesem poje :

„Ali slaven si junače,
najjasnejši sokol sivi,
ljubljeni junak Ostoja,
poglavare milostivi.

Si Podonavje vznemiril,
s svojo ga napolnil slavo,
nad Posavjem, zemljo svojo,
zmago si pribil krvavo.

Ali težko je živeti,
da junak živi brez zmage.
pa še težje je živeti,
da junak živi brez drage.

Nje ne dajo slavne zmage,
nje ljubezni ni mogoče
priboriti, kadar ona
sama ga ljubiti noče.

Oj Ostoja, sokol slavni,
da ti sreča je nemila,
saj kar ljubi duša tvoja —
moja duša je ljubila . . .“

Vzame ostri meč Ostoja
in prebôde srce pevca.
Pade pevec v krvi svoji,
rdeča kri mu tla pomoči. —

(DALJE.)

FR. S. FINŽGAR:

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

XIX.

(DALJE.)

Dolgo so se že zibali solnčni žarki na valovih rahlo razburjene Proponte, ko se je zbudila despojna Teodora. Trudno je dvignila bele roke in jih položila na mehko svilo. Ni še hotela pozvati suženj. Zbudil se ji je večer, zbudila noč, ki ji je ugrabila spanec in jo razburila, da je krčevito stiskala z drobnimi rokami mehke blazine. Zatiskala je oči, da bi zaspala. Ali vselej sta se dvignila pred njo kipa dveh teles — Irene in Iztoka — ko sta šepetaje sedela na klopici tesno drug ob drugem. Nad njima je pa širila košata pinija temne veje, tista pinija, ki je imela edina pravico, da občuduje samo razkošno radost despojne.

Teodora je premislila še enkrat vsako besedico, ki jo je ujela v pogovoru. Počasi, z vso skrbnostjo jih je pretehtavala — stavek za stavkom, dokler ni kakor okamenela pred tistim trenutkom, ko se je nagnil Iztok k Ireni, jo tesno objel in poljubil.

Stisnila je drobno pest in odločno sunila z njo proti stropu, kjer so razposajeni amoretji pletli girlande iz cvetja in zelenja.

„Ne boš je več poljubil, barbar! Tvoj ogenj ni za meniha, tvoja strast razgreje mene — despojno — ali te pa požge v prah...“

Glasno je izgovorila, v kipeči razvnetosti, dvignila se v postelji in oprla na komolec, pa zopet — kakor trudna — utonila v blazine. Na licu se ji je pojavilo kakor strah pred lastno besedo. Domislila se je svojega veličanstva, spomnila trona in škrlata ter — njega, ki jo je v blazni ljubezni poiskal med zavrženimi, raztrgal staro zakonsko pravo in s carsko roko in vsemogočnostjo zapisal

nov zakon, da je mogla ona z ulice na tron. Spomnila se je njega, ki jo do danes ljubi še z istim ognjem, ki poklada milijone k njenim nogam, ki bi ji izročil glave najboljših mož, če bi jih zahtevala. In ta bedi cele noči, njegovo lice sahne, lasje mu sivijo v neizmernih skrbeh — ona pa vodi bakanal in njena sla jo tira v naročje barbara — — —

Zgrozila se je za trenotek, prijela je bujne lase in si zakrila z njimi obraz.

Da je nosila v duši evangelij kakor je nosila nimb na glavi, bi se bila dvignila in šla v kabinet do Upravde in mu z iskrenim poljubom osladila ure dela — in v svoji duši bi izbrisala črne slike. Toda njen evangelist je bil Epikur. In v njegovem tesnem spremstvu je prišla blede ženska zavist, ki jo je podžigala z ognjem, ki je vžgan v dušo in kri njenemu rodu: Dasi ne uživam jaz in morda nikoli ne uživem — naj tudi Irena ne okusi in ne doseže nikoli!

Energično je udarila s slonokostenim kladvicem na zlato ploščo, visečo ob postelji. Zaveso so se razgrnile in šestero krasnih suženj je stopilo krog postelje.

„V kopel!“ je velela odločno, dvignila se hitro in sedla v nosilnico.

Ko so jo objeli v zlati posodi dehteči valčki mlačne vode, se je naslonila z napol zastrtimi očmi na rob banje in se predala trenutku. Nemo so ji česale sužnje valovite lase in jih mazilile. Vonj in gorkota je omamljala njene živce, sla se ji je vzbujała, prelestne slike divjih noči, ki jih je prebila med mišičavimi rokoborci in vozniki v hipodromu, so se snovale pred njo. Strah je ginil, pozabila je Upravde in njene misli so se zapletle ob Iztoku ter tkale skrivne niti, da ga omreži, iztrga Ireni, obvlada sama

— potem pa pahne od sebe in uniči, da ji ne omadežuje pred svetom svetega nimba.

Davno so že dokončale sužnje svoj posel in stale kakor beli kipi iz alabastra ob kopeli in zrle v lice despojni, katera je zaprla oči — kakor bi zasnivala. Ali vajene služkinje so brale z lica, da despojna ne spi. Smeh ji je obkrožal ustnice, izginil nenadoma, na čelu se ji je zarezala temna črta — pa je zopet izginila in smeh se je vnovič pojavil, kakor bi solnce posvetilo skozi oblak.

„K zajtrku! Pokličite takoj evnuha Spiridiona!“

Tako se je nenadoma oglasila Teodora. Prihiteci so evnuhi s škrlatno nosilnico, in Spiridion je že klečal pred njo in prosil:

„Vsemogočna despojna je velela, da se ji približa najnevrednejši suženj.“

„Za menoj!“

Ko so se evnuhi ustavili z nosilnico pred porfirno mizico, v katero je bilo vdeleno iz dragih kamenov grozdje, olive in cvetje, je Teodora velela, da vsi odidejo, razen Spiridiona. Sedla je k mizici in segla po zlati čaši z zavretim vinom in govorila:

„Spiridion, ali je že poslala Irena evangelij centurionu Iztoku?“

„Vsemogočna despojna, Spiridion bi rad umrl, ko bi ti mogel povedati. Ali izvedel je le toliko, da je poslala Irena sužnjo Cirilo h knjigotržcu.“

„Dobro! Poslala je po evangelij. Izpreobrniti hoče barbara Iztoka, da veruje na Krista. Vrla Irena! Apostolsko delo vrši. — Poizvedi, ali mu je evangelij že izročila?“

„Da ne morem svetli despojni odgovoriti, kakor bi rad! Čemu nisem umrl pred rojstvom — ničvrednež! Šel pa je suženj Protos k Epafrditu, kjer menda biva Iztok, centurio. In seboj je nesel droben zveženj!“

„To veš za gotovo? Ribam tvoje truplo, če si se zmotil.“

„Naj me vniči Belcebub, če nisem izpričal svete resnice!“

Teodora je namignila — evnuh je izginil. Ko so se strnile zavese, je omočila pecivo v sladko vino, odgriznila košček in se zasmejala naglas:

„Ha-ha-ha! Apostolsko delo! Menišiču je evangelij za škatljico, v kateri pošilja ljubavna pisma. Pripravita se! Moji mlini že meljejo!“ . . .

Ko je Teodora še razmišljala, kako bi si osvojila Iztoka ali pa kako bi vsaj razdružila ali vničila dvoje src, ki sta se edini na celem dvoru ljubili z iskreno ljubeznijo, je evnuh Spiridion tehtal in prešteval že tretjič zlate Epafrditove bizantince. Bil je to lakomnik, ki bi bil prodal na dan desetkrat dušo in prepričanje za suho zlato. Vsem zvest za denar — in takisto nezvest v istem trenutku za višje plačilo. — Prešteval in tehtal je zlate bizantince in vsakega posebej spuščal v skrito, v zidu izdolbeno duplo; njegov posluš se je pa naslajal ob vsakem cvenku, kadar je zdrsnil zlatnik skozi žrelce v votlino. Ko je zacingljaj zadnji, je skremžil spačeni obraz v prijetne gube največje slasti, sedel in hitro pisal novo pismo Epafrditu. Vse na drobno mu je naznanil, kaj da ga je prašala despojna. Pristavil pa je hinavsko, da naj pomisli Epafrdit, da z vsako črkico, ki mu jo sporoči, tvega glavo, in da ni denarja na svetu, ki bi mu to poplačal. Dela vse to iz neizmernega spoštovanja do Epafrdita, ki je bil vselej vrlo naklonjen carju in despojni.

Ko je Epafrdit prejel pismo in prebral zadnji vrsti, se je namuzal njegov pretkani obraz in segel je takoj globlje v blagajno ter poslal evnuhu težji mošnjček bizantincev.

Nato je prebral prvo pismo, prebral še enkrat drugo, vstal in začel hoditi po dragoceni preprogi. Globoko se je zamislil. Spletal in snoval je v modri glavi, preudarjal in razsojal, kako bi ukrenil. In vendar kljub bogatim izkušnjam in urojeni grški pretkanosti ni mogel razrešiti vozla, ki se je začel spletati krog njegovega varovanca Iztoka. Ko ni vedel iz zagate nobenega izhoda, je hladnokrvno legel na perzijski otoman in se začel smejati.

„Stvar postaja premisleka vredna. Da se je začela zanimiva komedija, katera se lahko završi s še bolj zanimivo tragedijo, to je jasno. Gre sedaj samo zato, ali naj jaz igram, ali naj si navežem tudi koturn in natakem

krinko ter grem na oder, ali naj sedim v vrsti gledavcev ter si privoščim lepe zabave? No, če igra Teodora — despojna, naj igra še Epafrodit. Da ne zaigram glave, zato sem bil pa rojen iz krvi onega rodu, ki je dal svetu Aristotele in Temistokleje. Ko nimam drugih otrok in hčerk kakor ladje na morju in zlato v blagajnah, naj mi pa tuji otroci vedrijo stara leta!“

Epafrodit je nato pozval sužnja in prašal po Iztoku. Toda ta se še ni vrnil. Zato je naročil, naj ga čakajo, in kadarkoli dojde, naj mu takoj velé, da se oglasi pri njem. Tudi v ponočni uri. —

Večer je že davno shladil vroči pomladni dan. Vsi fori so oživali, z vrtov so se čule cimbele in bobenčki, po morju se je zibalo nebroj lučic. Vse je hitelo vun pod zvezdnato nebo v hladni večer.

Tudi Epafrodit je hodil po terasah. Ves dan je zaman pričakoval Iztoka. Začelo ga je skrbeti. Humor, s katerim si je še v jutro zamislil komedijo, ki jo uprizori Teodora, je izginil. S hitrimi koraki je šetal med cvetjem. Glavo je povešal, pod zgubanim čelom so sršele namršene obrvi. Lotevale so se ga sitne misli. „Ali mi je tega treba“, je pomislil. „Dosti sem storil za barbara, ki mi je rešil življenje — in še delam zanj, rad delam. Toda, če sam tišči v zlo — vrtoglavec — sam riže v brezdno — kaj morem zato? Oj res, kdor ljubi, je blazen! Odpri mu žrelo samega Hada, pa mu reci: Otmi se, sicer te požre — ne bo se otel. Za en poljub se izroči Karonu!“ — Jezno je udaril z drobno palčico po glavi cvetočega maka, da je razsula temnordeča cvetna čaša drobne liste po pesku.

„Teodora je ljubosumna, to je gotovo. Ljubosumen je Azbad, tudi to je gotovo. Težko ubeži, nad kogar razkleščita žreli hijena in volk. — Iztok je lahko že v ječi — morda koraka bogvekam na barbarsko mejo — morda ga nese ladja v Afriko. — V Bizancu, kjer vlada car — nabiralec zakonov — je vse mogoče. Helenske šole je pozapr — naj zapre rajši palačo in požene preko praga nesnago. Hinavci!“

In zopet je udaril po maku, da so tri rdeče kapice odletele v zrak in padle na stezo.

Tedaj je začul krepke udarce na dvorna vrata. Naglo se je okrenil in šel po vrtu proti dvorišču. Podkve so udarile ob kamen.

„Vrnil se je!“

Hitro je odšel z vrta v vilo. Pred vrati je že čakal Iztok. Njegova blesteča oprava je bila pokrita s prahom. Po obrazu so se mu sledile srage obilnega potu.

„Jasni, velmožni — nenadoma sem prišel, ker si me klical. Odpusti, posut sem s prahom in znojem.“

„Nič ne de! Hodi za menoj, centurio!“

Šla sta po ozkem, z vijolično lučjo razsvetljenem hodniku v peristilij. Najlepši snežnobeli korintski stebri so podpirali arkade, na sredi je šumel vodomet in škropil troje kopajočih se Najad.

„Truden si, centurio. Sedi!“

Veel mu je na kamenito klopico, sam si je pritegnil svilen stolček in sedel nasproti Iztoku.

„Azbad je bil danes, kakor bi pobesnel. Gnal je mojo stotnijo tako daleč in s proviantom tako obloženo, da je padlo desetero mož sredi ceste. Sami Besi so mu menda sedeli na tilniku in ga jezdili!“

„Ali je tudi on izvedel za tvoj snočni sestanek z Ireno?“

Iztok je osupnil.

„Moj sestanek?“

„Ne taji, Iztoče! Pomisli na prisego — pomisli, da sem sedaj tvoj oče in ne prikrij niti besede pred menoj.“

„Gospod, ti veš, da sem govoril z Ireno?“

„V Bizancu so ušesa vohunov na gosto sejana kakor iglice na pinijah.“

„In kako si izvedel?“

„Zato se ti ne meni! Tega ti ne povem. Govôri, kaj sta se domenila z Ireno?“

„O bogovih sva se pogovarjala, o svojem Bogu mi je govorila, navdušeno, kakor bi bila svečenica Svetovita.“

„In sicer nič? Povej naglo!“

„Obljubila je, da mi pošlje blagovest svojega Krista.“

„In boš bral evangelij?“

„Kar pošlje ona, bom bral, in črke bom poljubljal, ker so jih zrle njene oči, v katerih biva in živi vsa lepa domovina Slovenov.“

„Beri torej in cesar ne razumeš, naj ti razloži Kasander. Evangelij je resnica!“

„Ni treba Kasandra — sama dojde — sama — “

„Irena?“

„Irena, gospod!“

„Ni mogoče! Dvorjanica ne more obiskavati barbara. Ti še ne poznaš Bizanca in strogih šeg!“

„Prejasni, čemu so bogovi naredili noč? Pokaj so razlili od vrtov Epafroditovih do carskih gajev zeleno cesto, po kateri ne ropoče kolo in ne udarja podkev, da bi zbudila nepotrebne oči in odmašila speča ušesa?“

Epafrodit ni za trenotek nič odgovoril. Mrmral je v suhe ustnice zopet in zopet oni resnični Evripidov rek: Kdor ljubi — je blazen.

„Torej ponoči, po morju . . . Potemtakem sta sklenila, da gresta roko v roki — pogubi nasproti.“

„Pogubi nasproti? Če mi bo razlagala blagovest — ali naj ji je to v pogubo? Čudni ljudje v Bizancu. Če verujem na svoje dedne bogove — ni dobro zame. Če se žrtvuje ona, čista kakor solnčni dan v mladi vesni, da mi govori o bizantskem Bogu — pa ji je v pogibel. Pošten barbar vas ne razume!“

Skeptično se je nasmehnil Epafrodit. Njegove drobne oči so se zapičile v Iztoka.

„Sinko, kdo ti bo verjel v Bizancu, če se shajaš ponoči z lepo dvorjanko, da govorita o bogovih?“

„Pogleda naj Ireni v oči in tam bo bral resnico, ki je zapisana jasno in trdno, kakor so jasne in trdne zvezde na nebu.“

Iztok se je navdušen ozrl v jasnino, ki je svetila skozi impluvij v peristil.

„Ali kaj slutiš, da bi utegnila to zvedeti zavistna despojna. Morda že ve. Njeni vohuni prisluškujejo za vsakim voglom.“

„Če bi zvedela, če že ve, kaj za to? Saj nosi zlati nimb svetosti krščentikov, hodi za križem, pokleka pred žrtvenikom, kjer darujejo žreci kruh in vino bogovom — tedaj bo vendar odlikovala dvorjanko-krščentico, ki v svetem ognju pridobiva njeni veri barbarskega stotnika!“

Epafrodit ga je pogledal vnovič z dolgim pogledom, polnim skepse. Nato je vstal, položil obe roki na njegovi rameni in rekel:

„Iztoče! Kakor zlata vrata v Bizanc tako so lepa in močna tvoja prsa. Ali notri kljuje drobno srce nedolžnega pastirčka. Bodi! Kristus blagoslovi vajino ljubezen! Zaupaj name! Desetero najmočnejših sužnjev ti je na službo. Čolni so pripravljene vedno. Kadar pride, pospremi vselej Ireno. Zakaj v pozni noči so nevarne mokre ceste krog Bizanca!“

Iztok je poljubil Epafroditu roko, in trgovec je izginil med stebriščem . . .

Ko je Iztok prišel preko vrta do svojega stanovanja, ga je čakal Numida pri vratih in mu izročil majhen zavitek. Centurio je pozval sužnja, naj mu pomore odpeti oklep ter mu pripravi kopel. Izpraševal ga je, kdo mu je prinesel zavitek, kdaj in kaj da je sporočil. Numida pa ni vedel ničesar povedati. Lepo oblečen suženj da je prišel in strogo naročil, da se sme izročiti edinole gospodu. Zato da je nosil celi dan zavitek seboj in ga tiščal skritega na srcu pod tuniko.

Iztok je postajal nemiren. Blagovest je! Od Irene! Dal je Numidi par staterov in ga odslovil. Na kopel je pozabil. Rahlo je odmotal ovoj — in posvetile so se lepe črke: TO KATA MAΘAION AΓION EYATTEAION — Evangelij sv. Matevža. Na prvi strani je tičal listek. Hlastno ga je prijel centurio in čital:

„Dobri Iztoče, vrli centurio! Vzemi blagovest Kristusa in beri. Ko bo mogoče, pridem, in govorila bova o sveti resnici.“

Poljub miru ti izročā

Irena.“

Iztok je pritisnil drobni list na vznemirjeno srce, prijel pergamente in jih blagroval: Srečne ve črke, ker ste gledale njene oči... Irena — Irena — ...

— Minulo je nekaj dni. Irena je čutila prezirljive poglede dvorjanic. Bala se je despojne. Ali Teodora je bila z njo prijazna, večkrat jo je celo odlikovala pred drugimi. To je pomirilo Ireno in prepričana je bila, da carica o nočnem pogovoru z Iztokom ne ve ničesar. Z Azbadom se ni sešla nikoli. In tako je z veselim smehom na licu prenašala vso zavist in prezirljivost dvorjanic ter živela edinole svoji ideji, da Iztoka izpreobrne. Brala je filozofe in se vadila v dialektiki. Vse ure, vse misli, vse hrepenenje — vse se je snovalo krog Iztoka. Ni hotela lagati sama sebi, da ga resnično ljubi. Prosila je Krista Pantokratorja, naj varuje Iztoka, naj ga razsvetli — in naj ga pripelje nekoč, da bo njen, samo njen, ta dobri sin Slovenov.

Iztok je pa čital evangelij. Bral ga ni s hrepenenjem, da spozna vero Irenino, ni ga bral zato, da bi zatajil bogove, bral je, ker je želela ona in je med branjem mislil, da sliši njene besede. Kljub temu pa je postajal zamišljen. Z železno silo so se ga prijemale preproste besede blagovesti. Razmišljal je o bogovih, budil se je dvom, v duši je nastala borba, dvignila sta se dva bregova — in sredi prepada brez mostu. Na enem bregu Irena z blagovestjo — na drugem sam s Svetovitom, Perunom in drugimi božanstvi. Vleklo ga je preko prepada zavoljo Irene. Na domača tla in slovenske žrtvenike ga je vezala neizmerna mržnja do tiranov. In tako je hrepenel in ljubil, bežal in sovražil — vsa duša in srce se mu je razburkalo — njegova vedra glava, katero je nosil pokoncu, se je v poznih večerih povešala — oči so strmele v nepoznano in nerazumljivo daljavo.

V tem brezmejnem duševnem razdvoju je srčneje koprnel po Ireni. Da bi že prišla ona, da bi sedel k njenim nogam, objel njena kolena in se ji zagledal v oči. Tam, v njenih očeh, je vsa resnica, v njenem

srcu vsa ljubezen in vsa njegova vera — vera vanjo. — Vsak dan je izpraševal Numido, če mu je kdo prinesel pismo. In Numida je bil žalosten, ker ni mogel postreči gospodu, tako da ga je vsak dan pričakal na dvorišču pri vratih in mu s solznimi očmi tožil: „Ni, gospod, ni pisma, po katerem hrepeniš. Kako sem nesrečen, kako sem nesrečen...“

Hrepenela je po Iztoku tudi Irena. Prebirala je psalter, poklekala pred ikono, v poznih nočeh je slonela na oknu in njene oči so se potapljale v zelene valove in v čolničkih hrepenenja plule po obrežju in iskale Epafruditove vile.

Hlepel je tudi Azbad. Toda njegovo hlepenje ni bila več ljubezen, bilo je edino misel osvete. Ali nad njim se je vse zgrnilo z neprozorno temo. Teodora ni omenila nikoli več Iztoka, ni se več šalila z Ireno, njemu je bila hladna. V njem je gorelo in sičalo. Na dan pa ni moglo. Z besedico se ni upal dotekniti se pred despojno imen tistih dveh, katerima je zaprisegel osveto. Edino Iztok je bil oni, katerega je mučil na vajah, da bi vsak drugi obnemogel. Toda barbar in njegova stotnija so vse prenesli, vedno zmagovali, vedno se odlikovali. Niti enkrat ni mogel ponižati Iztoka.

Teodora pa je bila izredno zamišljena. Dvorjanice so se je bale in slutile nekaj groznega. Mnogo večerov je samovala — brez družbe.

„Despojna ljubi“, so si šepetale lepe dvorjanice po skrivnih hodnikih. Vse patricije so pretehtale v pogovorih, vse lepe častnike, pretorje — ali njeno vedenje, njena ljubezen jim je ostala zapečatená kakor apokaliptična knjiga.

In Teodora je istinito trpela. Časih se je zbudil v njeni duši tolik gnev in stid, da je skočila kvišku in zakričala: „Proč, proč, ve črne sence! Dovolj je! Nočem, ne smem!“ — Ali priplazil se je vselej njen modrijan Epikur. V hipodromu je zablestelo ponosno Iztokovo telo, ko je vrgel s sebe belo haljo in planil na konja. Napele so se njegove mišice, ko je udaril z dvignjenim kijem v

Azbadovo falango na Kampu. Njena volja je ginila, trenotek jo je objemal . . .

„Nočem“, je rekla odločno. Nova misel se ji je rodila in šla je k Upravdi.

V volneni halji, z jermenom preko ledij, je tičal v pisarni sredi kupov sodnih aktov, katere je skoro sam reševal in določal sodbo.

„Moj despot mogočni! Duša mi gine, kar te ni! Pridi, počij si pri meni, predobri, premogočni!“

„Ti edina, ti svetla, Justinijan pride — pride kmalu in tedaj se radujeva trenotka. Toda poglej — skrbi, skrbi — noči brez spanja! Še ne morem — ne morem! Celo cesarstvo naj te vedri in zabava — pred te naj poklekajo, in narda in mira naj se dviga pred teboj — da ti bodo ure sladke in ve-sele, dokler ne pridem . . .“

„Kako si dober, vsemogočni gospod zemlje in morja. Pa daj, kupi svile, težke svile, da si jo razprostrem po vseh dvo-ranah, da bo kipelo vse kakor rahle pene na Proponti . . .“

Upravdi se je stemnilo lice.

„Sam bi gnal kamele preko puščav do Indije in bi natovoril zate svile, ti edina, sveta! Ali v blagajni nima gospod zemlje in morja sedaj toliko zlata, da bi odtehtalo¹⁾ tvojo željo. Odpusti . . .“

„Odpuščam“, je rekla in odšla.

Zaprla se je in solze so orosile njene oči. Proti Hagiji Zofiji se je ozrla in v za-visti izpregovorila: „Zate je dosti zlata, za despojno ga ni . . . Kaj mi tak despot! . . .“

Nebo je bilo oblačno in temen večer je zagrnil mesto, ko je Iztok prijezdil iz vo-jašnice. Pri vratih ga je sprejel Numida. Radosti je poskakoval in se vrgel trikrat na zemljo pred centurijem. Nato je potegnil iz nedrij droben pergamentni zvitek in mu ga dal.

„Gospod, prišlo je, česar si čakal — prišlo — kako sem srečen!“

Hlastno je segel Iztok po pismu in naglo odšel preko dvorišča na vrt.

¹⁾ Svilo so tedaj odtehtavali z najčistejšim zlatom — še podvojno včasih.

Prsti so mu drhteli, ko je lomil pečat in odvijal vrvico.

„Pride, pride! Nocoj pride o polnoči! O bogovi! O Devana!“

Takoj je slekel oklep, šel v kopel, odel se v mehko belo tuniko in nataknil dehteče, mehke sandale. Numidu je ukazal, da pri-nese rož. Po vsem stanu jih je razstlal, po-škropil je sobo z dišečim žafranom in v srebrni čolniček je ukazal naliti dragega olja, da bo od luči kipel tihi vonj, ko bo bivala ona pri njem. Nato je hitel in odbral dese-tero najmočnejših sužnjev, velel jim pripra-viti dva čolna, na bregu razgrniti preprogo, ker je bila zemlja vlažna in nato čakati v oljičnem gozdčku, dokler jih ne pokliče.

Temna noč je zakrila mesto in morje. Le malo lučk je brlelo na jadrnicah, čolnov, šetalcev ni bilo na vodi. Iztok je sedel na nizkem stebriču, ki so nanj obvezavali čolne. Njegove oči so strmele na temno morje in hotele prodreti noč. Kadar je plusknil majhen val ob obrežje, kadar je poskočila ribica nad gladino — se je zgenil, stresel in vstal. Zdelo se mu je, da je čul udarce vesla. Ali zopet je vse umrlo, vse utonilo — le morje je rahlo plivkalo na obrežje. Iztok je vstal in začel hoditi po drobnem svižu. Toda motile so ga lastne stopinje — vrnil se je k stebriču in zopet sedel. Izkušal je pomisliti, kako jo nagovori, kaj ji pove. Ali vse misli, vse besede so utonile v eni sami neizmerni želji, kakor bi padle v morje. Zanj je izginila blagovest, izginili bogovi, izginil svet — vse njegovo bitje se je uto-pilo v eno samo neizmerno željo, v eno samo brezkončno koprnenje. Trenotki so mu bili večnost — ni mogel več strpeti — v morje bi planil in plul po valovih ter klical: „Irena, Irena! Kje se mudiš! Pridi, pridi na srce, ki tako brezmejno koprni po tebi!“

Tedaj se mu je zazdelo, da sliši tihe udarce vesel. Poslušaj. Zopet. „Prihaja!“

Dvignil se je in stopil po prepogi do morja, da je začutil vlago valov skozi san-dale. Iz noči se je trgala podolgovata temna senca, ki je polzela brezslušno po vodni

gladini. Dvakrat so še udarila vesla, čolnov kljun je trčil ob breg. Iztok je prijel s krepko roko ladjico, iz nje se je dvignila v črno obleko odeta postava, s kapuco čez glavo in naličjem na obrazu. Iztok je razpel roke in jo dvignil iz čolna ter tesno pritisnil na srce.

„Irena, Irena, moja božica, moja domovina, moja vera. Irena — Irena —“ je govoril glasno.

„Pst“ — je rekla postava in mu zdrknila iz rok. „Iztok, vedi me v temno senco, da govoriva o blagovesti!“

Tesno jo je prijel krog pasu in vedel po stopnicah na teraso pod pinije. Noč je bila tako temna, da je moral Iztok tipati, kje je klopica. Nato sta pa sedla tesno drug ob drugem — in molčala za hip. Glasni utripi dvojih src v razburjenih prsih so se čuli.

„Ali si prebral blagovest, Iztok?“

„Prebral, Irena. Desetkrat prebral in mislil nate pri vsaki besedi, pri vsaki črki.“

„Ali si spoznal resnico?“

„Resnica si ti — vse drugo je meni tuje, samo v tvojih očeh je resnica — in ljubezen v tvojem srcu.“

Iztok je iztegnil roko in segel po naličju, katero je dvignil, da bi ji pogledal v lice.

„Oj Besi, zakaj ste zgrnili toliko črne noči na to uro, da ne vidim neba v tvojih očeh, Irena!“

„Ne misli na Bese, Iztok! Kristus je zakril pred zlobnim svetom najino ljubezen. Zahvali ga!“

„Zahvalim ga, ker ti velelaš! In vendar moram videti luč tvojih oči! V njih biva moja domovina, v njih je vedro nebo Slovenov, v njih seva svobodno solnce naših gradišč! Irena, pojdi z menoj v stanek. Z rožami sem ga posul za te, z vonjem napojil in tudi drago olje izgoreva v tvojo čast.“

„Ne grem, ne morem, Iztok. Zapazi naju suženj — izgubljena bi bila. Ostaniva tukaj in govoriva o blagovesti!“

Tesneje se je stisnila k njemu. Iztok pa je prijel njeno glavo in ji začel poljubljati oči.

Rahlo se mu je umikala.

„Govoriva o blagovesti, o resnici!“

„Še ne, Irena, še ne, samo en časek še sloni ob meni, moja — moja žena.“

Objel jo je in dvignil v naročje — — — Ona se ni branila, poljubi so se dotaknili Iztokovih ustnic — — — On pa je trepetaje iskal z željnimi očmi lica, ki je bilo skrito v črno, trdo noč in jecal: „Irena, Irena, moja žena!“

Tedaj se hipoma zabliska od vzhoda do zahoda v dolgem rdečem svitu. Morje je zardelo, ves vrt je zagorel kakor opoldne — in Iztokov pogled je ujel njene oči.

Takrat pa je planil Iztok kvišku, kakor bi ga zadela strelica, ona je zdrknila z naročja — tema ju je objela — in centurio je vzkliknil, da se je razleglo na morje:

„Prokleta, verolomnica!“

Spoznal je despojno Teodoro. — — —

Kri je zledenela Iztoku po žilah, pesti so se mu zaprle, kakor bi ga zgrabili krči, ni vedel, ali ga skuša sam Šetek — ali je resnica. Videl je pred seboj par motnih kontur ženske postave — in v hipu se mu je zazdelo, če je to resnično despojna, da jo zgrabi in vrže v morje. Ali njegove pesti se niso razklenile, njegova noga je bila kakor vzdana na pesek — iz grla se mu je izvijalo hropenje.

Tedaj prekine grozoto sikajoči glas Teodore. Ni za trenotek ni izgubila zavesti — ona, ki je v ljubavnih spletkah tvegala že često življenje in krono. Blisk je razsvetlil zopet pokrajino. Teodora pa je dvignila roko in kot despojna velela sikajoče:

„Proskínesis! Na kolena!“

In junakovo koleno se je upognilo kakor stroj pred to silo očaranja.

„Naj ti bo nocojšnja noč dokaz, kako despojna ceni Ireno. Sveta je ona, in resnično sem se prepričala, da se trudi za tvojo svetost, ker ti hoče govoriti o resnici. Spoštuj jo, rob njenega krila poljublaj — nisi še vreden njenih oči. Da jih boš pa vreden, te sedaj ob žaru bliskov imenuje despojna — magistra peditum v palatinski vojski. Tekom meseca ti dojde carski reskript! Lju-

bita se, pokrsti se — Kristus z vama! O tem pa molči — sicer si sin smrti tako gotovo, kot je tukaj despojna zemlje in morja!“

Izginila je pri luči bliska, kakor bi jo demon dvignil v noč. Vesla so udarila. — Po nebu so švigali bliski. — Iztok je stal kakor pribit na mestu. V čolnu je pa Teodora stiskala pesti pod črno stolo in se zaklinjala pri vsem peklu, da vniči njega, njo pa pahne s silo v blato . . . „Ha — magister peditum! — Magister žive gnilobe boš v moji ječi!“ . . .

XX.

Ko so drugi dan vojaki počivali krog poldne, je izkušal Iztok šetajoč za cvetočimi divjimi akacijami, razbrati misli in preudariti, kaj se je pravzaprav zgodilo ponoči. Neizmerno ga je prevzel skriti pohod Teodore, njena dobrotljivost, da postane magister peditum — vse — vse, noč, bliski, despojna — vse sama čudna povest. Da bi ga Teodora ljubila, despojna barbara — žena Upravde verolomna! . . . In vendar je to trdil Epafrodit in tako so pričali njeni poljubi. Ali njene besede so drugače govorile. Za Ireno se je bala, sumila je, da so njeni pohodi — pohodi hotnice. In zato je dovolila barbaru, da jo je poljubljal in objemal, zato izvolila temno noč, da se preveri, jeli res Ireni za blagovest — ali za blazno ljubezen. In kako je to zvedela? Kako? Epafrodit tudi ve — a v Bizancu sliši in prisluškuje vsaka travca, vsak kamenček sredi pota. — Če je resnično, kar trdi Epafrodit, je izgubljen on, izgubljena Irena. Sedaj ima še čas, k njemu pojde zvečer in mu vse pove. In kaj mu pove Grk? „Beži!“ porече. Beži naj — brez Irene? Ona naj bo pa v krempljih kraguljev? Če jo misli Teodora pogubiti, jo mora on oteti — naj ga velja življenje, ali jo mora vsaj grozno maščevati. Če pa zbeži — ostane Irena sama in ne preboli sramote, s katero jo ogrne ves dvor, ko se zve, da je ljubila njega . . . Zadrignila se je tesno krog njega mreža, izhoda ni vedel, obdajal ga je pragozd, nad njim noč, ni znal ne za vzhod ne za zapad . . . Tako je hodil, zamišljen, s povešeno glavo, ko so

drugi vojaki ležali in dremali po travi v sencah topolov.

Prijetno je sijalo solnce; ploha, ki se je vlila proti jutru, je shladila in očistila ozračje — vse je dihala veselo življenje, cvetni kelih so se odpirali, divje smokve so cvetele, višnje so otesale beli sneg. Mladost je kipela v Iztoku, jasno nebo mu je preganjalo hude misli, dvigali so se mu veseli upi in z njimi vera v Teodorine besede. Bila je v njegovem srcu neizmerna ljubezen, ki vse upa, vse prenese, ne misli nič hudega . . . Zahvalil je Svetovita, da ga je čuval doslej in prosil Devano, naj tke srečno nitke njegove ljubezni.

Prišel je do starega vojaka, hoptita, ki je ležal vznak v travi, težek škit pod glavo. S široko razprtimi očmi je gledal v drevo nad seboj, preko čela je imel dolg, rdeč obronek.

„Kaj premišljuješ, Sloven?“ ga je nagoovoril Iztok.

Vojak se je spodobno dvignil pred stotnikom.

„Gospod, mislim na svojo domovino!“

„Kako si prišel v carsko službo? Kje je tvoja domovina, si rodu Antov ali Slovenov?“

„Rodu slovenskega sem. Boril sem se s Svaruniči ob Aluti in tostran Donave zoper Bizanc. Oj, bili so sokoli mladi Svaruniči — pa so padli. Jaz pa služim Bizancu. O bogovi!“

„Ali te vleče domov?“

„Prijelo me je z neizmerno silo in šel bi, ko bi mogel.“

„Kaj menijo drugi Sloveni v moji stotniji? Mislijo li na domovino?“

„Gospod, ne smem govoriti. Lahko bi bil tožnik, izdajavec!“

„Ne boš ne tožnik ne izdajavec! Govori! Pred teboj ni stotnik — s teboj govori Sloven — brat.“

„Gospod, tvoja dobrota je brez meje. Govoril bom. Stradamo, da prištedimo novcev, in utečemo domov. Hodili smo po Afriki. Ej, vroče je tam — in zopet se čuje, da gremo v Italijo na boj. Nas pa vleče na

svobodne dobrave — k našemu rodu. Dosti imamo brazgotin, dosti vojne.“

„In če bi šel Iztok tudi z vami?“

Vojak je planil kvišku in objel kolena centuriju.

„Gospod, če ti veliš, se dvignemo takoj! Legijo napademo za tebe — samo reci! Tu naj vsi poginemo!“

„Miruj, prisezi pri bogovih, da molčiš!“

„Prisegam pri ognjišču svojega očeta, ki je bil starejšina!“

„Dogovori se s tovariši. Čim več jih pridobiš, tem bolje. Iztok preskrbi denarja. Ko dobiš sporočilo — morda kmalu — morda čez dolgo — udarimo preko Hema!“

„Gospod, cela centurija pojde s teboj!“

„Pomni prisege in molči!“

Iztok se je hitro obrnil, ker so uprav zatrobili signali. Vojaki so se uredili — povelje se je glasilo, da se vrnejo v vojašnice, ker je bil magister equitum nenadoma odpoklican v carsko palačo.

Ker se je to večkrat zgodilo, niso ne vojaki ne Iztok ničesar slutili. Vesele volje, da je odšel Azbad, so pevajoč korakali z vežbališča.

Kmalu popoldne, še preden se je Iztok vrnil, je prišel k Epafroditu evnuh Spiridion. Pri vratih je prašal po centuriju in izročil Numidu pismo zanj. Nato je prosil pri Grku, da bi govoril z njim. Epafrodit ga je takoj sprejel, ker je slutil važna sporočila.

Evnuh se je priklanjal do tal, potem pa urno sporočal:

„Gospod, nisem upal pisati, nisem upal. Gre za mojo glavo. Ali važno je sporočilo, zato prihajam sam.“

„Vstani in govori!“

Evnuh je švigal z očmi po dragocenostih v Epafroditovi sobi. Njegove oči so požirale zlatnino. Ni se mogel premagati, da ne bi opomnil:

„Kako dragocena vaza! Despojna nima take.“

„Malenkost! Govori, Spiridion!“

„Ni malenkost, oprosti tvoja jasnost predrznemu hlapcu; poznam dragocenosti. — Snoči je bila despojna pri centuriju Iztoku.

Danes švigajo bliski iz njenih oči. Grize si ustnice in blede je njeno lice. — Paziti mi je velela, kdaj bi Irena, jasna dvorjanica — nebeško lepa je, gospod — poslala list semkaj v tvojo vilo. In moral sem ga izvabiti sužnju — danes ga je namreč poslala — in ga nesti despojni. Pa ga je vrnila — kakor nedotaknjen je — in sedaj sem ga izročil Numidu. In ko govorim s teboj, govori z veliko despojno magister equitum — Azbad. Dokončal je tvoj sluga v smrtni nevarnosti svoj govor — da služi tvoji mogočni želji.“

Epafrodit je slonel nepremakljivo na stolu iz indijskega lesa in niti zgenilo se ni na njegovem licu, kakor bi poslušal trgovsko pismo, ki mu ga bere silenciarij. Ko je dokončal evnuh, je segel v železno skrinjico in zagrabil dvakrat rumenih zlatov ter jih vsul Spiridionu.

Evnuh mu je poljubil vsakokrat roko in nato prihuljeno zbežal iz vile.

Sedaj se je dvignil s stola Epafrodit, stopil sredi sobe, položil prst na čelo in pomislil.

„Da se je izpozabila tako daleč, tega ne bi verjel! Še vedno je zrela za lupanar! — Komedijska se zapleta — čakaj Teodora, jaz bom pa ‚deus ex machina‘.“

Šel je skozi peristilij na vrt, dasi je bilo vroče. Dajal je različna povelja služinčadi, ki je ostrmela, ko je zagledala trgovca ob vročem solncu na vrtu. Šel je v gozdiček pinij in hodeč gorindoli razmišljal.

V tem je prišel Iztok. Takoj ga je pozval. Na njegovem obrazu je bil smeh, kakor ga Iztok še ni videl. Veselost in škodoželjnost, lokavost in nedosežna prelest je sevala iz njega.

„No, Iztoče, kako si kaj ljubkoval nocoj z despojno. Častitam ob taki ljubici, mehercule, častitam!“

„Gospod, ti si vsegaveden!“

Iztok je ostrmel, ko je slišal te besede.

„Bizanc je vsegaveden, ne jaz. Govori, kar te prašam!“

„Prišla je verolomnica, prišla prokleta — namesto Irene.“

„In ti si se naslajal?“

„Proklel sem jo!“

„Zelo pogumen, sinko! Tvoja glava ni vredna gnile melone. Zaigrana je!“

„Ni, gospod! Despojna je samo izkušala mene in Ireno. Imenovala me je — magistrom peditum.“

„Ko bi bil Platon moj oče, tega vozla ne razrešim! Povej podrobno. Sediva. — Čakaj. Ali imaš Irenino pismo s seboj?“

„Gospod, ti si vsegaveden.“

„Praviš že drugič. Žal za čas. Povej!“

„Izročil mi ga je Numida. Prebereva ga potem! Sedaj pripoveduj.“

Iztok mu je razodel vse.

Epafrudit ni ničesar odgovoril. Bobnal je s prsti po čelu in gledal v pesek.

„Sedaj beri pismo!“

„Dobri Iztoče, vrli centurio!“

Nocoj pridem k tebi s Cirilo, da govoriva o Kristu. Tvoje srce je blago in zato vem trdno, da se odpre resnici. Dosedaj ne sluti nihče o najini skrivni zvezi. Mir Gospodov naj je s tabo!

Irena.“

„Angel sredi satanov“, je zamrmral Epafrudit.

„Ali sprejmeš Ireno, centurio?“

„Če jo sprejemem? Za en trenotek ob njeni strani dam življenje!“

„Sprejmi jo torej! Toda ne pozabi na desetero močnih sužnjev, oboroži jih z bodalci. Epafrudit ima včasih koristne slutnje!“

Nato je Epafrudit takoj odšel proti vili. Polglasno je mrmral sam seboj.

„Magister peditum boš, seveda! Pastirček! Misliš, da je Teodora tvoja mati. Hijena ti ne privleče ovce, če si ji iztrgal kos mesa. — Čemu je bil Azbad pri njej? Čemu? Pomagači! Nocoj bo zanimiva noč. Ne zaspij. Pri oknu še doživim živahen dogodek, ki se utegne splesti na morju. — Ko bi upala brez hrupa, Izток bi bil že izginil. Ali tudi Teodora je previdna — kača!“

Tedaj ga je srečal Melhior. Velel mu je, naj je najhitrejša brzojadernica opremljena z vsem za na pot.

„Ne ve se, morda bo še meni treba zavetja. V Bizancu nisi nikdar varen, če imaš nekaj vreč zlata!“

Polnočno nebo je bilo nastlano z zvezdami. V valovih so se zibali in kopali milijoni drobnih lučic. Zadnje barčice šetalcev so spolzele v pristanišča — tišina je legla na morje.

Tedaj je odrinila od Epafruditovega vrta tenka šajkica in se zazibala na valovih. Za njo pa sta se spustila v morje izpod oljičnega gaja dva večja čolna, ki sta kakor nemi senci sledila od daleč lepo šajkico.

„Poglej Izток, kako velik je Bog, kako mogočen, ki je razpel to lepo nebo nad nami!“

„Velik in mogočen, Irena. In še večji in mogočnejši, ker je dal tebe — meni!“

„In glej, ta Bog je bil za nas križan, za te in zame! Kolika ljubezen!“

„Če je resnično, kar praviš ti, da je tvoja ljubezen od njega — tedaj ga molim in molil ga bom vsak dan in hvalil za tvojo ljubezen!“

„Veruj, Iztoče, veruj resnici — in njegova ljubezen napolni tudi tvoje srce.“

„Irena, verujem, tebi verujem, zakaj v tvojih očeh ni laži.“

Dihljaji vetra so jadrili rahlo po zraku. Irenina glava se je sklonila na Iztokove prsi, ustnice so umolknile — vse pozlačeno nebo se je klanjalo nad njima, in zvezdice so trepetajoč posipale čolnič s svetlimi poljubi. Njuni duši sta pa čutili, da se strinjata v en sam koprneč žarek, ki se trga od zemlje, iz prahu in se razliva kakor morje po perotih vetra in kipi gori — gori do neba. Ginil je čas, ginil je svet — pila sta iz čistega vrelca tihe, iskrene ljubezni...

Naenkrat grozen krik — in plusk v valove. Čolnič se je stresel in zagugal.

Iztok je planil kvišku. Veslarja ni bilo na čolnu, sredi valov se je boril s smrtjo. V čolnič sta se zasadila dva železna kavlja in ga pritegnila k drugemu čolnu, iz katerega so planile zakrinkane postave in iztegnile roke po Ireni.

„Iztoče!“ je bolešno kriknila Irena, Cirila je zaplakala in obe sta omahnili in se zgrudili v gugajoči se šajki. Toda nepotreben je bil klic po Iztoku. Ko so ga zazrli napadalci, kako se je dvignil kakor hrast iz čolna,

NA SEJMU.

IVAN GROHAR.

dvignilo se je dvoje vesel in zamahnilo po njem. Ali njegova železna roka je hipoma odbila udarca, in v istem trenutku se je zabliskal kratek meček v njegovi roki. Kakor tur se je zagnal iz šajkice v čoln napadalcev. Morje je pluskalo in požiralo trupla, voda je brizgala v čolna, krog Iztoka se je stisnila gneča, da mu je omagovala desnica, ki je trosila smrt, kamor je zadela. Nekaj napadalcev je odtrgalo Irenino šajkico od čolna in izkušalo uteči s plenom — z Ireno. Takrat je pa že priplul Numida s čolnoma. Sužnji so kakor pobesneli planili na šajkico, v hipu so bili napadalci pobiti — in Numida je sam prijel za veslo in gnal šajkico proč od bojnega meteža.

Čolna sta pa udarila na pomoč Iztoku, ki se je boril z močjo levovo in bi bil kljub temu premagan, da bi bili napadalci obo-roženi. Ali na to ni nihče mislil, ker so imeli nalogo, da ugrabijo samo slabotno žensko. Čolnarja so pobili z veslom — drugačnega upora se niso nadejali.

Ko sta udarila čolna s sužnji ob napa-dalce, je zapluskalo morje šumneje, nekaj vzklikov še — in Iztok je stal sam sredi čolna z dvignjenim mečem.

„Kje je Irena?“ je bilo prvo prašanje.

„Numida vodi njeno šajkico.“

„Hitro k njej! Vi pa zavrtajte čoln in ga potopite. Poiščite, če kdo plava, da bi se otel! Naj umrje!“ — —

Hitro je plul čoln in naglo došel šajkico. Napolonesveščena je Irena šepetala psalme. Ko je zaslišala Iztoka, se je oklenila njegovega vratu in bridko ihtela. Centurio je velel pluti k vrtu nazaj. Tam je dvignil Ireno iz čolna in jo nesel v svojo sobo. Na pestrem otomanu je ležala bleda, kakor oranžin cvet, ob njej sta pa klečala Iztok in Cirila. — — —

Tedaj pa se je plazil po bregu od kraja, kjer so čakali napadalci, Azbad — in je v divjem srdu bil po čelu — ker je izpodletel od Teodore in njega naperjeni napad — ker je ušla golobica jastrebu.

(DALJE.)

ZVONIMIR:

SIN TEMÉ . . .

Nad oblaki - zlati žarki, -
pod oblaki črni mrak,
v srcu bedno hrepenenje
in na ustnah smeh grenak . . .

„Solnca!“ . . . vzklika cvet ob poti,
vzklika popje vrh dreves;
„solnca, luči!“ . . . v črni ječi
sin temé želi z nebes.

V mokrem kotu ob kolena
glavo trudno si podpré
in umira, in umira —
nihče luči ne prižgè . . .

IVAN PODLESNIK:

TELOVADBA IN ŠPORTI.

(DALJE.)

II. Telovadba.

elovadba ni važna samo za nekatere posameznike, temuč za vsakega človeka. Prav tako za uradnika, ki presedi cele dneve po pisarnah kakor za preprostega delavca ali marljivega kmečkega fanta. Delavec v pisarni čuti sam kako neobhodno je potrebno, da si okrepi telo in poživi utrujene ude po prestanem delu. Zato gre na sprehod, kjer v prostem zraku raztegne roke in globoko vdihne v se sveži zrak. Kako dobro mu to dé! Gre na gore, sede na kolo, gre plavat ali se drsat, samo da si okrepi od neprestanega dela ali sedenja otrple ude in zadosti v lepi naravi po lepoti žejni duši.

Morda pa poreče kdo izmed naših kmečkih fantov ali delavcev: Čemu naj telovadim? Saj delam tako cel dan in trpim pri tem delu telesno; čemu naj se potem še zviram po drogu in drugem telovadnem orodju? Temu pa ni tako. Ravno ti naš fant posebno potrebuješ telovadbe. Ura telovadbe zvečer ali zjutraj ti bo le krepila moči, da boš lažje prenašal telesne napore. Telo ti bo gibčno, duh jasen, vsprejemljiv in pogumen. In ti naš delavec? Tudi tebi je treba, da telovadiš. Kajti pri tem ko vihtiš morda pri svojem delu cel dan kladivo, se ti krasno razvija mišičevje tvoje desne roke, ostalo telo pa ostane zanemarjeno in hira na korist mišičevja žuljave, poštene roke, s katero si služiš svoj vsakdanji kruh. In tudi ti slovenski mož, v najlepši dōbi svojih let, tudi ti moraš dati svojemu telesu novih moči iz studenca tako svežega, tako krepčilnega, ki ga nudi mirna, zmerna telesna vaja. Dolžan si storiti to radi sebe in svoje rodbine. Predvsem je

pa dolžnost vzbujati zanimanje za telovadbo pri onih, katerim je izročena v oskrbo mladina. Hufeland pravi nekje v svoji znameniti „Makrobiotiki“: Za dolgo življenje se mi vidi neobhodno potrebno, da se gibljemo vsaj eno uro na dan v prostem. Zelo bi bilo želeto, da bi v gimnastičnih vajah posnemali bolj stare narode, ki so ta važen pripomoček za obranjenje boleznih gojili umetniško in se niso pustili od nikakih vnanjih okoliščin odvracati, da ne bi tega sredstva uporabljali. In P. Jakob pravi v svoji „Gymnastik“: Mnogostevilnih boleznih bi se človek lahko obvaroval, ako bi vadil svoje telo že od zgodnje mladosti in nadaljeval te vaje v mladeniški in moški dōbi. Pa ne samo telesnih, temveč tudi mnogih duševnih boleznih bi se s tem obvaroval n. pr. nervoznosti, nevrestenije, hysterije i. t. d. V drvečem poklicnem življenju sedanjega časa se ne more človek bolje obvarovati vseh teh boleznih, kakor da vsak dan vsaj nekaj časa telovadi.

Lepo razvito, zdravo telo, na katerem mišičevje kar kipi moči, kjer so udje kot izklesani iz kamna, je gotovo nekaj lepega. Če pa prebiva v takem telesu še krepak duh in plemenito srce; če žari iz jasnih oči pogum in poštenost, če znači vsaka kretnja krepko voljo in samozavest — potem imamo pred seboj ideal, po katerem so hrepeneli in ga izkušali doseči že stari Grki s svojimi vzorno vrejenimi telovadišči. Da se doseže ta ideal, telesna moč in lepota, združena s pogumom duha in plemenitostjo srca, pa pripomore mnogo, mnogo telovadba.

Ali pa že telovadimo ako gremo na gore, ako se drsamo, vozimo kolo ali plavamo in tako dalje?

Ne. To so samo športi. Pri plezanju na strme gore, pri plavanju, jezdarenju, pri vožnji s kolesom itd., pri vsem tem razvijamo

mišice svojega telesa samo enostransko. Pri kolesarenju n. pr. razvijamo mišičevje nog, zanemarimo pa hrbet ali sploh gornji del života vsled nerodnega sedenja. Podobno se godi pri turistik, drsanju itd. Vsi ti športitorej, gojeni večidel radi zabave, niso telovadba.

Telovadba je namreč enakomerno, vsestransko gojenje in razvijanje mišičevja in sploh moči človeškega telesa.

Noben del mišičevja v človeškem telesu se ne sme razvijati in bogateti na račun ostalega mišičevja. Obenem pa ne sme biti gojenje in bogatenje človeških moči nikdar pretirano in zdravju škodljivo, nasprotno mora vedno poslednje braniti in pospeševati. Že v tem enakomernem, vsestranskem razvijanju človeških telesnih sil, potom telovadbe je del tiste harmonije, na kateri temelje telovadni sestavi. Telovadba pa ne razvija samo človeških telesnih sil, temuč iste tudi vravnava. Vzemimo n. pr. fanta v ključavničarski delavnici ali mesarja. Oba delata največ dan na dan z rokami. Mišičevje rok jima je bujno razvito, nasprotno pa siromašno slabo mišičevje nog, ker vedno stojita na istem mestu. V telovadnici pa se tak fant lahko okrepi tudi mišice nog in jih spravi v skladnost z ostalim mišičevjem. Delavec pride po prestanem delu domov, udje ga bolé od dela, ves truden se spravi k počitku in ko se drugo jutro prebudi čuti še vedno utrujenost in boleost v udih. Pa boleost se množi pri delu od dne do dne, zdrava barva iz lic se zgubi, telo se mu sključi, v očeh ni življenja, prsi so mu šibka, hoja trudna . . . Naj bi zvečer uro telovadil. Izprva bi bil morda še bolj utrujen, toda v nekaj dneh bi že čutil blagodejni vpliv telesnih vaj. Utrujenost posameznih udov, ki vsled dela največ trpé, se porazdeli izprva po vseh udih, potem se poizgubi, mišičevje vseh udov se prične bujnejše razvijati, prsi se širijo, korak postaja samozavesten in iz očij se iskri življenje; živo po žilah plujoča kri barva lica in kar je glavno: boleznim je po telovadbi vtrjeno telo težko pristopno.

Poznal sem fante, ki so prišli v telovadnico kot punčike s tako boječimi koraki, s tako nenaravno sramežljivimi pogledi, bledih lic, upalih prsi, motnih oči in brez razvitega mišičevja na rokah in nogah. Po par telovadnih urah pa jim je že prešla boječnost; korak jim je postal samozavestnejši, v očeh se jim je poznalo več poguma in že so se poizkušali v vajah, katere so opazovali v prvih urah z boječnostjo in občudovanjem. In danes so mnogi izmed njih kot fantje s planin. Skoro jih ne bi več poznal, tako so jih izpremenile vaje.

Bolj kot si morda kdo misli je razširjena med našo mladino strast samooskrumbe. Zlasti med našo šolsko mladino srečamo mnogo nesrečnih žrtev te strasti. Vsi ti bledikasti obrazi, motne, plašljive oči, nepogumni nastopi in nazadovanje v učenju so žrtve v nenravnost propadajočih mladih življenj. Z vztrajno, redno vajo telesa se da odpraviti tudi ta nenravni nagon mnogih mladih ljudij.

Kot so zanimivi in neprecenljive važnosti fizični učinki telovadbe, so važni in za vsakega pedagoga vpoštevanja vredni psihični učinki telovadbe, zlasti na mladino. Telovadba krepi pogum, telovadba množi samozavest, vzbuja močno voljo in bogati vztrajnost. Za marsikatero telovadno vajo je treba dokaj poguma. Telovadec vidi vajo, ki se mu zdi vratolomna in ne upa se na orodje, da bi vsaj poizkusil vajo izvesti. Boječnost ne sme biti spremljevalka telovadca, pač pa previdnost in prava samozavest, združena s krepko voljo napredovati. Kar stori na orodju eden, stori lahko tudi drugi, če ne takoj, pa polagoma. Z vztrajnostjo se dá doseči mnogo. In ko je cilj dosežen, izpeljava vaje dokončana, tedaj stopi na mesto prvotne bojzljivosti prava samozavest in zaupanje v sé, dosegel sem, naprej! Vse te plemenite človeške lastnosti se seveda ne dado doseči in razviti samo potom telovadbe na modernem telovadnem orodju in potom vratolomnih vaj, temuč tudi s telovadbo na drug način.

Telovadne vaje delimo v tri glavne vrste: Redovne vaje, proste vaje in orodne vaje.

Po sokolskem telovadbenem sestavu¹⁾ pa delimo vaje sledeče:

I. Vaje brez orodja, h katerim prištevamo proste vaje, redovne vaje in rajalne vaje. Proste vaje izvaja lahko en sam telovadec ali pa več telovadcev skupaj; redovne vaje pa se izvajajo le od več telovadcev. Istotako rajalne vaje.

II. Vaje z orodjem se izvajajo z gibljivim orodjem. Najnavadnejše teh vaj so: z ročki, bremeni, palicami, batonom, kiji, kopjem in diskom ali kroglo.

III. Vaje na orodju se izvajajo na pritrjenem pre- ali nepregibnem orodju. Pri teh vajah razločujemo: vaje v skokih, na konju, kozi, mizi, drogu, bradlji, trapecu, krogih, koloteku, plezalih, lestvah, gredeh, hodalkah.

IV. K skupinskim vajam prištevamo skupine in igre.

V. Borilne vaje razločujemo štiri in sicer: vaje v odporih, vaje v metanju, boks in vaje v mečevanju.

Poglejmo si pestro sliko v telovadnici, kjer se izvajajo nekatere teh vaj.

Pred nami prostorna telovadnica z velikim, praznim prostorom v sredi. Ob krajih telovadnice je postavljeno najrazličnejše telovadno orodje. Vse je mirno in tiho in z napetostjo pričakujemo začetka telovadbe. Med vhodom na južni strani telovadnice se pojavi elegantna postava načelnika telovadcev. Načelnik se vstopi na zanj pripravljen prostor in za trenotek potem zapoje trombka. Med vhodom se prikaže prva vrsta telovadcev. Godba zaigra. Vrsta za vrsto se pojavlja med vhodom. Krepko korakajo vrste naprej proti sredi telovadišča. Tesno so spojene s prvo in množica rok in nog se giblje enakomerno. Koraki so ponosni in samozavestni, na obrazih pa se zrcali mladostno navdušenje. Tudi iz severnega vhoda telovadišča koraka proti sredi vrsta za vrsto. Sedaj si stoje vrste nasproti v sredi telovadišča. Načelnik da znamenje in vrste se razdele tako, da stopajo iz srede proti obodu

telovadnice v navpični smeri. Tu se vrste zopet razdele v pravilnih geometričnih figurah in stopajo na povelje načelnikovo s skratnim korakom toliko časa, da na zopetno povelje načelnikovo ostane vsak telovadec na mestu, do katerega je v vrsti prikorakal. Videli smo pred seboj pravilne geometrične figure, v katerih so korakali telovadci v različnih, preminjajočih se stopih v rajalnem nastopu, združenim z redovnimi vajami po telovadnici, dokler se niso porazdelile vrste tako, da je zavzel vsak telovadec določeno mesto, na katerem je obstal, pripravljen za proste vaje. Še efekten razstop in odročenje in potem trenoten mir, katerega prekine glasno povelje načelnikovo. — Priročiti! — Telovadišče se stresne. Tako hkratu priroče telovadci. Po telovadnici je zagromelo življenje, ki pa se je hipoma umirilo. Pred nami stoje ravno in navprek skoro z geometrično natančnostjo vravnane vrste. Masa je to, v kateri pomeni vsak posameznik mnogo. Samo en nepravilen korak, samo rahel gib na desno ali levo, samo komaj viden vsklon na to ali ono stran in slika je pokvarjena . . . Oko nam še počiva nad temi lepimi vrstami krepkih postav ko začujemo zopet povelje načelnikovo. Godba zaigra fanfaro. Proste vaje so se pričele. Dobro izurjeni telovadci jih izvajajo eksaktno, brez najmanjše hibe in nam se vidijo vse vrste na telovadišču kot eno samo ogromno telo.

Ta pravilna prednoženja in odnoženja, priročnja in odročnja, vzkloni, pokleki, čepenja, izpadi, obrati, vzpore i. t. d., vsak gib, vsaka kretnja je pravilna in vse vaje se združujejo iz preprostih gibov v najkompliciranejši figure. Zdi se nam, da gledamo pred seboj valovanje morja, iz katerega kipi krepka mlada moč. Zdi se nam, da stresa telovadišče armada vzorno disciplinarnih vojakov in zahteva se nam, da smo med temi pogumnimi telovadci, da smo mladi in močni kot oni . . . Godba igra fanfaro, vaja sledi vaji. Prva . . . druga . . . tretja . . . Vsaka kompliciranejša, vsaka raznovrstnejša in bolj bogata gibov. Vzdrami nas novo povelje na-

¹⁾ „Slovenski Sokol“, št. 1, L. 1.

čelnikovo. Končano. Vrste se sestopijo potom skokov k sredi. Pred seboj vidimo zopet vrste čveterostopov, ki se strnejo v osmerostope in odkorakajo, pravilno kot so prikorakali, iz telovadnice . . . Godba igra korračnico . . .

Še smo zatopljeni v pravkar končane slike, ko nas vzbudi iz misli novo povelje k nastopu vaj z orodjem. Telovadci prikorakajo na telovadišče s palicami v rokah. Nastop je morda nekoliko bolj preprost od onega k prostim vajam, toda vsled svoje preprostosti še elegantnejši. Razstop vrst s palicami je slikovit, vaje lahke, preproste pa vsled dovršene izpeljave efektne. Za vajami s palicami se vrste vrste s kiji, za njimi vaje z ročki i. t. d. Nastopati vidimo vrste z batonom, kopjem i. t. d. Tudi pri teh vajah se izgubi posameznik v masi, pomeni pa prav tako mnogo kot pri prostih vajah, kajti ena sama napačna ali netočna izpeljava vaje pokvari celoten vtis in efektno sliko. Iz tega vidimo, da zahtevajo redovne, proste in vaje z orodjem visoko stopinjo paznosti. Telovadec mora z napeto pozornostjo paziti na vsak gib in vsakemu gibu mora odmeriti določen čas in prostor. Nekaterim se vidijo proste vaje prešematične in zdi se jim, da ni z njimi združena toliko vaja mišičevja telovadčevega telesa kot vaja pozornosti. Temu pa ni tako. Proste vaje so višek telovadbe in nobene druge vaje ne združujejo tako lepo vadbe duha z vadbo telesa kot ravno te. Proste vaje so merilo za disciplino in izurjenost telovadcev; v njih se kaže vsa eleganca telovadbe in ogromno načinov izpeljave teh vaj priča tudi o vsestranski vadbi in krepitvi mišičevja telesa telovadca prostih vaj. Od najpriprostejših gibov rok in nog do najkompliciranejših gibov celega telesa vodi vzorni sestav prostih vaj. Nekaj pa je pri teh vajah, kar je vpoštevanja vredno učiteljem telovadbe na otroških šolah, namreč to, da proste vaje in redovne vaje niso prikladne telovadbi med šolskim poukom. To pa vsled tega ne, ker zahtevajo preveč pozornosti duha. Namen telovadbe med šolskim poukom pa je, dati otrokom razvedrila

in telesnega krepčila. V kratkih presledkih med učnimi urami ni torej priporočati redovnih in prostih vaj. Bolj prikladne za ta odmerjeni čas so igre na prostem ali tek in sicer hitri in vztrajni tek. Tudi samo korakanje je priporočljivo.

Vaje o korakanju in teku spadajo k telovadbi in zlasti prvih ni podcenjevati temuč polagati je treba na nje izredno važnost ker je korakanje ali pohod podlaga lični izvedbi redovnih vaj. Korak znači človeka. Človek z počasnim, lenim korakom napravi vtis bolehnosti ali pa ga znači tak korak kot počasnega in brez življenja. Eleganten in obenem naprisiljen lahen korak je nekaj lepega, prikupljivega. Zlasti mladina naj bi pazila, da ne zanemari svoje hoje. Pravilna hoja vpliva na držanje celega telesa, kajti ne moremo si misliti človeka z vpognjenim hrbtom, šibkimi prsi, da bi hodil pravilno, še manj pa elegantno. Glavo pokonci, prsi izbočene, pogled jasen in korak lahen pa pravilen — tako naj hodi mladina! Če se vadimo v mladosti tako hoditi, bo tudi v poznejših letih naš korak lahen in dajal vsled tega tudi priletnim možem značaj gibčnosti in mladeniške svežosti. Zoprni so mladeniči s starikavo, počasno in leno hojo. Njih vnajnost izgubi samo vsled take hoje značaj mladosti in gibčnosti. Vaje v korakanju bi zlasti dobro služile našim mladeničem in jim odpravile marsikatero težkočo, na katere nalezé prve tedne vojaške službe, kjer se urijo po cele dneve samo v korakanju in redovnih vajah. Tudi zdravniki pripisujejo izredno važnost korakanju kot telovadni vaji in še posebej pohodom v prosti naravi. Pri vajah iz mesta ne deluje namreč samo gotov del mišičevja človeškega telesa, temuč navadno cel aparat mišic; pri korakanju se kaže zlasti blagodejni vpliv na dihalni in cirkularni sistem. Profesor dr. Jakob pripoveduje v svojem članku „Gymnastik“, da so se nekateri znameniti fizijologi kakor Marey, Démény in zlasti Zuntz prizadevali dognati porabo moči, katero zahtevajo nekatere vaje v korakanju in teku. L. Zuntz je izračunil, da je poraba moči pri tempu 3'6 kilometrov v uri v kilo-

grammetrih enaka teži telesa pomnoženi z $\frac{1}{12}$ prehojene poti. Pri tempu 6 kilometrov v uri je enaka $\frac{1}{10}$ in pri tempu 8·4 kilometrov = $\frac{1}{6}$. Hoja 50 kilometrov v 8 $\frac{1}{2}$ urah zahteva toraj od 70 kil težkega človeka 350.000 meterkilogramov moči. Iz tega se razvidi, kako izvrstna telovadna vaja je pravilno korakanje zlasti korakanje v prosti naravi, pri katerem pa ne smemo nikdar zanemariti pravilnega držanja telesa. Nikdar korakati z vpognjenim hrbtom ali sključeno, temuč vedno imeti glavo pokonci in prsi izbočene. Ljudje, ki mnogo sedé in nič ne telovadijo čutijo zlasti potrebo, da se izpre-

hodijo. V tem obstoji vsa njih telovadba. Je sicer malo to, pa vendar nekaj.

Pri teku razločujemo dve vrsti in sicer tek v hitrosti in tek v vztrajnosti. Kakor prištevamo korakanje k telovadbi istotako vrstimo tudi tek med telovadne vaje. Prusko naučno ministrstvo priporoča celo izrečno v svojih navodilih o telovadnih vajah, ki naj se poučujejo na šolah, tek, in sicer hitri in vztrajni tek. Zdravniki pripisujejo teku znamenit vpliv na človeško srce in pljuča in fiziolog Marey je preračunal, da se porabi pri hitrem teku za vsak korak 1·6 metra 24·1 meterkilogramov moči. (DALJE.)

BRANKO BRANKOVIČ:

LASTAVICAM.

Srečno, ptice lastavice,
daleč je še južna stran,
da bi kmalu našle vesno
in bolj solnčno, cvetno plan!

Mrzle sape od severa
so zavele nad zemljó —
v tesni sobi jaz samevam
in v oblačno zrem nebo.

Vesna šla je mimo mene,
nánjo je ostal spomin:
kakor v vrtu deve ljube
posušeni rožmarin. —

GRIŠA:

TIHO, TIHO . . .

Tiho, tiho, vse molči
kakor mesec vrh neba,
mirno svojo pot hiti
potok beli, poln srebra . . .

Kot dekle užaljena
vrba kraj vodé žaluje,
tiha, vsa osamljena,
šumu vetra prisluškuje.

V daljo tavajo oči,
v sinjo, blaženo svobodo —
daleč, daleč od ljudi,
v tiho, pisano prirodo . . .

SVETOSLAV PREMROU:

DVOJNO KNJIGOVODSTVO IN NJEGOVE OBLIKE.

IV.

(DALJE.)

snovna oblika dvojnega knjigovodstva je takozvano italijansko knjigovodstvo. Omislili so si ga okoli leta 1420. italijanski trgovci, ki so sploh prednjačili v iznajdbi trgovinskih sredstev. Prvikrat je opisal znanstveno to knjigovodstvo menih Luca Paccioli de Borgo v svojem l. 1494. v Benetkah izišlem delu „Summa de Arithmetica, Geometria, Proportione et Proportionalità“.

Poizkusno obračunavanje v zmyslu načel dopike zasledimo še prej v glavni knjigi, ki jo je vodil od leta 1413. do 1427 Nemeec Anton Fugger in katera se sedaj nahaja v neki zasebni knjižnici v Augsburgu.

Dokler ni bilo še knjigovodstva, so se zabeleževali poslovni dogodki, zgolj v pripomoček spomina, v pripovedovalni, vpisovalni obliki na listke, pozneje v vezanih beležnih knjigah. Obračunanja v današnjem zmyslu seveda ni bilo. Čimbolj pa se je razvijala trgovina in razširjal opravljeni rayon, tem številnejša so bila opravila, tem več je bilo trgovskih zvez; računska razmerja z zalaganci in odjemalci so se množila tako, da niso več zadostovale beležke, marveč je bilo treba stalnega pregleda o stanju dolgov in terjatev. Potreba sama je dovela do zistematične zabeležbe računskega razmerja v glavni knjigi. Notranja zveza med obema knjigama, opisovalno in razkazovalno, je nastala potem samaobsebi.

Za analitiško in kronološko zabeležbo posameznih poslovnih dogodkov se je ohranila prvotna beležna knjiga. Dobila pa je ime „Dnevnik“ ali „Journal“ (od libro giornale). V italijanskem knjigovodstvu ime-

nujejo to knjigo tudi „Prima nota generale“ in to v svrhu, da jo ločijo od zbirajočega dnevnika, recte mesečnika.

Dnevnik je torej sprejemal prvi opisovalni vpis vsacega poslovnega dogodka, kakor se je to vršilo prej pri beležni knjigi. Napredek v izkazovanju se je dosegel s tem, da sta se v knjigo uvedla dva stolpca, eden za količinski, drugi za vrednostni obračun. A šele ugotovitev matematičnega načela enačbe dopičnih zabeležb je dnevnik izpopolnila v obliko, ki se še danes rabi.

Vsak posamezni poslovni dogodek se v dnevniku kot temeljni knjigi zabeleži ne samo z ozirom na učinke, katere ima na računsko razmerja s tretjimi osebami, ampak tudi z ozirom na učinke, katere ima na stanje imovine in imovinskih sestavin.

Posledica tega kritičnega presojevanja vsacega posameznega poslovnega dogodka, z ozirom na vpliv istega na poedine konte dopične glavne knjige, je nadpis, katerega dobi vsaka zabeležba in v katerem se formulira učinek gospodarskega procesa na imovino in nje sestavine. Ta nadpisna formula, vsled katere mora

Račun *A* dati na Račun *B*
odnosno vsled katere mora

Račun *B* imeti od Računa *A*
odgovarja popolnoma fundamentalni enačbi:

$$A \text{ Debet} = B \text{ Credit}$$

katero smo že prej razvili in omenili.

Ker se pa ravna tako z vsemi poslovnimi dogodki, sledi, da mora skupna vsota v dnevniku vnešenih in spre-nosi medsebojno zvezanih postavk odgovarjati skupni vsoti strani Dati in skupni vsoti strani Imeti

vseh računov, otvorjenih v dopični glavni knjigi. Te vsote se morajo torej izenačiti, bilancirati (odtod italijansko ime „metodo a bilancio“). Nadalje sledi tudi, da mora generalna vsota saldov „Dati“ biti enaka vsoti saldov „Imeti“ vseh v glavni knjigi se nahajajočih računov.

Prenašanje postavk iz dnevnika v glavno knjigo vrši se dnevno. Glavna knjiga po tej metodi obsega tudi vse osebne račune, poleg teh še specifične račune dvojnega knjigovodstva, torej glavnične, sestavinske in račune o uspehih.

Italijansko dvojno knjigovodstvo rabi torej sledeče knjige:

1. Dnevnik,
2. Glavno knjigo,
3. Bilančno in inventurno knjigo, in
4. Pomožne knjige po potrebi.

Bilančna in inventurna knjiga, ki ostane neizpremenjena pri vseh metodah, služi za sprejem seznama vseh ob zaključnem dnevu obstoječih imovinskih delov, po količinski in množinski svoji vrednosti, kakor tudi za sprejem primerjajočega razkaza imovin in dolgovin (aktiv in pasiv) in to v svrhu, da se določi in izkaže uspeh določene upravne dôle.

Pomožne knjige, ki se rabijo za količinski obračun, so te-le: Blagajnična knjiga, blagovni skontro, menični skontro i. t. d.

Pri tej knjigovodstveni obliki obsega dnevnik vse poslovne dogodke, ne oziraje se na to, ali se nanašajo na gotovinska, menjalna ali kreditna opravila. Z ozirom na okolnost, da se blagajnične postavke prav pogosto ponavljajo in vsled tega povzročajo preveč pisanja v dnevniku, se je poseglo po dvorazdelbi dnevnika v

1. denarnični dnevnik (Cassa-Journal) in
2. memorial.

V tem slučaju sprejema blagajnični dnevnik vse denarne, memorial pa vse druge, nedenarne, postavke.

To obliko, pri kateri se namreč temeljna vpisovalna knjiga razdeli v dvoje knjig, imenujemo izboljšano italijansko knjigovodstvo.

Iz stremljenja, da bi se razdelila temeljna knjigo še nadalje, so nastale polagoma razne sinkronistične oblike, na katere se pozneje še povrnemo.

* * *

Če se prenašajo postavke dnevnika odnosno dopolnilnih delov dnevnika (= blagajna, memorial) naravnost v glavno knjigo, je umevno, da mora nastati v glavni knjigi baš toliko postavk, kolikor je bilo poslovnih dogodkov, in da je treba v glavni knjigi otvoriti toliko računov, kolikor jih zahteva potrebna kontrola vrednostnega obračuna realnih in nominalnih vrednot.

Direktno prenašanje iz predknjig v glavno knjigo se pa v praksi da uporabiti le tam, kjer zadostujeta ena ali dve uradni moči za knjigovodstvo, torej le pri manjših podjetjih z neprevelikim poslovnim obratom.

V velikih podjetjih pa je direktno prenašanje vsled številnejših postavk preobširno, za uradniške moči prezamudno in za preglednost neporabno.

Da se to zabrani, navadno vrinejo med temeljno in glavno knjigo posebno knjigo, katere naloga je, da združi, zbira iz temeljne knjige (dnevnika) odnosno iz dopolnilnih temeljnih knjig (blagajna, nakupna in prodajna knjiga) postavke z enako se glasečimi nadpisi, in da prenese potem skupno vsoto teh postavk v glavno knjigo.

Ta zbirajoča knjiga, po imenu zborni dnevnik (Sammeljournal) nemške knjigovodstvene metode, ni torej drugega, kot praktična razvojna tvorba italijanske osnovne metode. Zborni dnevnik, drugače tudi mensual (mesečnik) imenovan, z ozirom na to, da se navadno vrši zbiranje postavk iz temeljnih knjig mesečno, se da voditi na dva načina. Žurnalizacija (torej postopanje pri zbiranju postavk) se vrši ali v kontni obliki ali pa v obliki dnevnika. Pri prvi obliki se izvečejo iz temeljnih knjig najprej vsi debitorji, ki imajo enako nadpisno označilo računov, potem vsi kreditorji, zopet z enakim kontnim označilom, uvrščajo se z ozirom na njihovo kontno sklad-

nost in zabeležijo nadalje v zborni dnevnik tako, da se nahajajo na levi strani vsi debitujoči, na desni pa vsi kreditujoči računi. Oblika reprodukcije je v tem slučaju podobna obliki računa (odtod ime „dnevnik v kontni obliki“) in odgovarja glavni knjigi, podajajoči preizkusno bilanco zabeležb.

Skladnost računov pa je 1. daljna, če ima večje število računov eden in isti račun bodisi za debitorja ali za kreditorja; 2. bližnja, če ima več postavk dva računa skupno za debitorja in za kreditorja.

Z ozirom na to, da se vzame le daljna skladnost postavk v pretres, je treba vsakotero postavko dvakrat vnesti, enkrat namreč kot debitor, drugikrat pa pod prizadetim računom kot kreditor. Ker se pa vsakotero postavko uvrsti dvakrat, sledi, da mora skupna vsota postavk „Dati“ biti enaka vsoti postavk „Imeti“.

Mnogo bolj priprosta postane žurnalizacija, ako se v nadomestilo mnogo poedinih računov uvedejo kolektivni računi. Taka uvedba je posebno ugodna pri osebnem računu, ki dojde tem potom do sumaričnega izkaza vseh poedinih osebnih računov, dočim se ti zadnji podrobno razvijajo v posebnem skontu: kontokorentna knjiga.

Drugačna je žurnalizacija v obliki dnevnika, kjer se postavke iz temeljnega dnevnika, odnosno iz njegovih komplementov, zbirajo tako, da se delajo večje in manjše računске skupine. Tako se n. pr. sestavljajo iz blagajnične knjige dve postavki, pri teh se postavijo nasproti računu blagajne vsi kreditujoči, drugikrat vsi debitujoči računi. Svote posameznih računskih skupin se izkazujejo v zadnjem stolpcu in tam seštevajo skozi celo upravno dōbo. Njih skupna mesečna vsota se mora ujemati s skupno vsoto strani „Dati“ in strani „Imeti“ vseh računov glavne knjige. Vsled tega služi vsota dnevnika kot kontrolna vsota v svrhu, da se preizkusi pravilnost zabeležb v glavni knjigi.

Med tem ko izkazuje zborni dnevnik v kontni obliki mesečne generalne vsote na tak način, da se bilanciranje vsot ugotovi

že po sami žurnalizaciji, seveda le vsot zabeleževalnega meseca, ima pa zborni dnevnik v obliki dnevnika nasproti prejšnjemu to prednost, da je generalna vsota, katero izkazuje, istočasno tudi generalna vsota strani „Dati“ in strani „Imeti“ glavne knjige. Tam odpade sestavljanje izvlečka vsot in saldov računov glavne knjige v svrhu, da se napravi preizkusna bilanca (Rohbilanz), tukaj pa jo je treba napraviti; tam se zbirajo zabeležbe enomesečnega poslovanja, tukaj pa cele dotekle upravne dōbe.

* * *

Prenos zabeleževalnih postavk iz dnevnika kot temeljne knjige, odnosno iz knjig: blagajnični dnevnik in memorial, nastalih vsled dvorazdelbe dnevnika, direktno v glavno knjigo, ima za posledico nebroj podrobnih računov v glavni knjigi, kateri sicer nudijo takojšnji izkaz o stanju poedinih računov. Ali z uporabljanjem te metode pri večjem poslovanju postane knjigovodstvo zelo neokretno in kar je bolj važno, ne nudi več takojšnjega razkaza skupnih računskih posledkov za posamezne upravne oddelke toliko časa, dokler se ne sestavi bilanca ali vsaj tej podoben razkaz.

Da dospe do preglednosti tudi tekom računске dōbe, omejuje kolektivno ali zbornu italijansko knjigovodstvo (Partita doppia riassuntiva) število računov dopične glavne knjige s tem, da uvaja mesto mnogoterih specialnih računov le nekoliko kolektivnih ali zbornih računov (Sammelkonten), tako da vsak teh vsebuje večje ali manjše število specialnih računov.

Posledica te uvedbe pa je razkrojitev glavne knjige, in sicer 1. v kolektivno glavno knjigo, katera zbira kolektivne zabeležbe iz kronološkega dnevnika, in 2. v specialne glavne knjige, namenjene za sprejemanje posameznih, specializiranih zabeležb iz dnevnika kot temeljne knjige (n. pr. „Račun blaga“ v glavni knjigi, in „Blagovni skontro“, kot specialna glavna knjiga, ki obračuna poedine blagovne vrste in uspeh istih, provzročen po menjavi).

S tem, da razdeli glavno knjigo, se bliža italijansko knjigovodstvo v svojem sestavu zborni metodi nemškega zbornega knjigovodstva. Seveda treba še vedno dati prednost nemški računski obliki, v kolikor se tiče uporabe dela, ker je mehanično bolj preprosta in bolj pregledna. Mehanično bolj preprosta je, ker se vsled združitve mesečnih postavk v posebni medknjigi dosega indirektno, le v celotnih vsotah izraženo zabeleženje za glavno knjigo, dočim se vrši zabeleženje pri italijanski zborni metodi sicer v večjih računskih skupinah, a še vedno direktno. Direktno prenašanje pa zahteva še vedno znatno število zabeleževalnih postavk v glavni knjigi, ki zelo ovirajo preglednost te knjige.

Nemški zborni dnevnik je res kronološka knjiga, a zborne postavke se v njem zbirajo sicer po časovnem redu, ne pa po časovnem razvrščenju posameznih poslovnih dogodkov. Razvrščevanje pa posplošuje učinke poslovnih dogodkov nasproti imovini in sestavinam iste; posplošitev se potem sintetično izrazuje v glavni knjigi dopike.

Vso vršitev tega načela kaže nemško generalno knjigovodstvo, katerega uporabljajo veliki zavodi z mnogimi upravnimi pododdelki (n. pr. banke, hranilnice, akcijske družbe). Pri teh se loči knjigovodstvo v dva dela. En del, upravno knjigovodstvo (Betriebsbuchhaltung) se naslanja na prometne potrebe in obsega toliko knjig, kolikor glavnih prometnih panog ima podjetje; drugo, generalno ali centralno knjigovodstvo, pa obsega vsrhu skupnega razkaza operacij sistematične knjige: generalno blagajnično knjigo, generalni memorial, generalno glavno knjigo, poleg teh pa še inventurno in bilančno knjigo.

Upravno knjigovodstvo se v takem slučaju vodi bodisi po katedralistični ali pa dnevniški francoski metodi, katerih zadnja dopušča z ozirom na zelo razvito razdelitev dela tudi delitev dnevnika v več posameznih dnevnikov, sorazmerno s temi pa uvršča večje število specialnih glavnih knjig. Končne vsote poedinih dnevnikov in pomožnih memori-

alov so substrat za centralni dnevnik, iz katerega se potem vrši prenos v centralno ali generalno glavno knjigo. Vsled tega obsega zadnja knjiga rezultate iz vseh specialnih glavnih knjig v sumaričnem izkazu.

Ista osnovna misel, katero ima kakor generalna knjiga nemški zborni dnevnik, služi istočasno za podlago francoskem u kontrolnem u dnevniku (Journal contrôle). Izdelala sta to knjigo leta 1849. Francoza A. Besson in C. Raspail iz Bordeauxa. Razlika med obema oblikama obstoji v tem, da se vršijo zabeležbe iz substratov (blagajnična knjiga; memorial) pri zbornem dnevniku v gotovih določenih dôbah (n. pr. mesečno), dočim se vrše zabeležbe posameznih poslovnih dogodkov pri kontrolnem dnevniku direktno v temeljni knjigi sami in se istotam spravijo v soglasje z zbornimi računi. V zbornem dnevniku se tedaj s prenosom medsebojno vežejo zborne postavke, v kontrolnem pa poedine postavke. Tem načinom pa se izkazuje že koj ob prvotnem vpisu trenutno stanje debeta in kredita prizadetega zbornega računa.

V to svrhu se deli kontrolni dnevnik v tri glavne rubrike. Srednja sprejema analitično zabeležbo poslovnega dogodka, obenem z označbo po dogodku prizadetih računov, leva izkazuje debitujoče, desna pa kreditujoče vsote. Podrubrike „stara opravila“ in „nova opravila“ pa zbirajo obojevrsne vsote zato, da izkazujejo v stolpcu „Stanje“ končno vsoto istih.

Doseže se tako nekako tabelarno podano, sinkronistično zabeleženje, katero sicer nudi pregled čez trenutno stanje poedinih, specialnih zbornih računov, nikakor pa ne čez celotno stanje vseh zbornih računov.

* * *

Francoska knjigovodstvena metoda razdeljuje dnevnik, ki služi za beležno in temeljno knjigo, v razne specialne dnevnike, namenjene za sprejem prvega analitičnega vpisa poslovnih dogodkov (n. pr. blagajnični dnevnik; nakupni dnevnik; prodajalni dnevnik; blagovni dnevnik i. dr.). Opravila, za

katera ni uveden nikak poseben dnevnik, se zabeležujejo naravnost v glavni dnevnik. Da treba voditi dnevnik (*Journal général* ali *Livre journal synthétique*), predpisuje zakon v smislu art. 8, *Code de commerce*, 1808. Glavni dnevnik dobiva poleg omenjenih postavk še kolektivne rezultate zabeležb v specialnih dnevnikih, in sicer po načelih, ki veljajo za nemški zborni dnevnik.

Iz tega se vrše prenosi v kolektivno glavno knjigo (*Grand livre général* ali *Grand livre synthétique*), a specializirane postavke se prenesejo še prej iz specialnih dnevnikov v specialne glavne knjige (n. pr. *Grand livre originaire analytique de position des clients* = kontokorentna knjiga; *Grand livre originaire des achats* = Nakupna glavna knjiga; *Grand livre originaire des ventes* = Prodajna glavna knjiga; *Grand livre originaire du magasin* = Glavna knjiga zaloge; i. t. d.

Vsem navedenim knjigovodstvenim vrstam služi kronološki dnevnik kot temeljna knjiga. Izboljšave istega merijo na delitev temeljne knjige v več temeljnih knjig zato, da postane bolj dostopen z ozirom na uporabljen delitev delavnih močij in pregleden za prvotno, spodnje obračunanje. Prenašanje iz te temeljne knjige, odnosno iz dopolnil iste, se vrše ali direktno ali pa kolektivno preko zborne medknjige v dopižno glavno knjigo.

Poleg predloga za razdelitev temeljne knjige napravili so se tudi predlogi in so se vršili tudi poizkusi, da bi se popolnoma opustila raba kronološkega dnevnika, in da bi se za knjigovodstvo posluževalo samih sistematičnih knjig. Napredek v tem smislu je takozvano knjigovodstvo s štirimi dnevniki, katerega je izumil l. 1834. Martin Bataille iz Bruselja. Ti dnevniki so: 1. nakupna, 2. prodajna knjiga, 3. blagajnični dnevnik in 4. knjiga aktivnih menic.

Z ozirom na to, da sprejemajo te knjige v resnici prvotni vpis postavk, nosijo pač upravičeno nazivanje „dnevnik“, ali po svoji vsebini in po svojem razmerju z ozirom na glavno knjigo niso pač drugega kakor bistveni deli poslednje knjige.

V.

Ako pregledamo vse doslej opisane oblike in vrste knjigovodstva, vidimo, da uporabljajo vse kronološko temeljno knjigo, katera je bodisi ena sama, ali pa je razdeljena v več dopolnjujočih se knjig, specialne dnevnike. Namen temeljne knjige je, zbirati analitično zabeleževanje poslovnih dogodkov, da se potem prenesejo postavke iz istega sintetično v glavno knjigo, slonečo na dopižnih načelih.

Ti dve knjigi, torej dnevnik kot zbirajočo, in glavno knjigo, kot izkazujejočo knjigo, imajo vse omenjene knjigovodstvene vrste.

Končni cilj vseh izpopolnitev in novot posameznih knjigovodstvenih oblik je edino ta, da se prilagodita ti dve knjigi obsegu obrata in množini knjigovodstvenega dela, izvirajočega iz obrata. Čim večji je obrat, tem številnejše so zabeležbe in tem večje je mehanično delo, katerega treba izvršiti pri zabeleževanju. A tudi tem potrebnejši je zadostujoči pregled čez angažirani imetek.

Knjigovodstvo, ki hoče rešiti svoj namen, mora odgovarjati dvema zahtevama, mora namreč zabeleževati gospodarske procese, povzročujoče premik v imovini, istočasno pa nuditi tudi pregled čez učinek in rezultat procesov, torej trenutno stanje imovine in imovinskih sestavin. Prva naloga, zabeleževanje gospodarskih procesov, pripada dnevniku, druga, izkazovanje učinkov in uspehov, pa glavni knjigi. Če se pa množijo gospodarski dogodki, se mora sorazmerno množiti tudi kontno izkazovanje, in množiti se utegne tako, da postane pregled na podlagi podatkov popolnoma iluzoričen. To dejstvo pa vsiljuje pojav stremljenj, da se od ene strani poseže po delitvi specializujočega izkazovanja, da se torej razdeli dnevnik, kot sredstvo tega izkazovanja, v primerno število specialnih dnevnikov, katere je potem po zakonu delivnosti dela prav lahko mogoče odkazati v premagovanje večjemu številu knjigovodskih moči; od druge strani pa, da se koncentrira, zbere izkazuječe dokazovanje knjige, vse to z namenom, da se

olajša pregled in se napravi izrazitejšega z ozirom na presojo gospodarskih momentov.

Stremi se torej za decentralizacijo v specializaciji, v opisovalnem obračunanju, in za centralizacijo v izkazovalnem obračunanju. Tukaj delitev temeljne knjige v knjige, odgovarjajoče naravi poslovnih operacij, tam skupljanje izkazov v kumulativne gospodarske skupine (zborne račune v glavni knjigi). Ali taka koncentrujoča težnja mora imeti za posledico tudi razdelitev glavne knjige, v oddelek, potreben za izkaz skupnih rezultatov, in v oddelek, potreben za ustanovo specialnih glavnih knjig, ki naj zbirajo iz glavne knjige izločene specialne izkaze.

Tu je iskati vzroka, da se je italijansko knjigovodstvo, obstoječe v svoji osnovni obliki iz dveh knjig: dnevnik in glavna knjiga, tekom časa izpopolnjevalo tako, da se je

1. vršila že pri izboljšanjem italijanskem knjigovodstvu dvorazdelba temeljne knjige, dnevnika, v blagajnični dnevnik in v memorial;

2. da so uvedli pri italijanski zborni metodi mesto direktnega prenašanja v glavno knjigo kolektivne račune;

3. da so vpeljali pri nemški zborni metodi medknjigo, katere naloga je, da zbira zapiske iz temeljne knjige, odnosno iz dopolnilnih delov iste, v računске skupine in jih potem sumarično odda glavni knjigi. Ta knjiga izkazuje tedaj le sumarično navedene gospodarske rezultate;

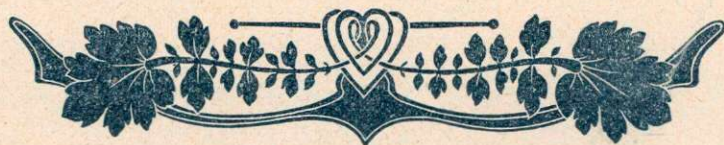
4. da se vrši pri francoski metodi isto postopanje, kakor pri nemški metodi, z edino razliko, da se temeljna knjiga razdeli popolnoma v največje število specialnih dnevnikov, ki je sploh mogoče; in

5. da so slednjič pri nekaterih metodah pač ohranili prvotna načela, ali da izgubi knjigovodstvo v formalnem oziru toliko, da preide razdeljeni, vpisovalni in kro-

nološki dnevnik popolnoma v specializujoče temeljne knjige z zistematično obliko glavne knjige (n. pr. metoda štirih dnevnikov).

Iz vsega navedenega pa sledi, da se pri vseh teh knjigovodstvenih oblikah doseže pregled čez trenutno stanje imovin le v določenih dôbah, namreč tedaj, ko so že opisani in zbrani gospodarski procesi prešli v glavno knjigo, bodisi poedino ali kolektivno, in ko se je napravil izvlečni razkaz o stanju računov v glavni knjigi. Res je sicer, da se vrši istočasno kronološko in zistematično zabeleževanje pri osnovni obliki dvojnega knjigovodstva, namreč pri italijanski metodi. Ali zistematično izkazovanje glavne knjige je tako obsežno in tako razdeljeno v najpodrobnejše detajle, da je treba izgubiti veliko časa, preden je mogoče sestaviti pregledni razkaz o računskih stanjih glavne knjige. Tudi pri kontrolnem dnevniku se rabi istočasno kronološko in zistematično zabeleževanje, ali to je tako nepopolno, da je povse nemogoče dobiti pregled čez celotno imovino že iz temeljne knjige, pač pa iz glavne knjige, ko so enkrat že prenešene vanjo vse dnevniške postavke. A tudi ta pregled se da dobiti še le tedaj, ko se napravi izvlečni razkaz o stanju računov glavne knjige.

In vendar je tako potreben paralelni obračun, s kronološkim in zistematičnim zabeleževanjem, s pomočjo katerega bi se dal dobiti v najkrajšem času tako važen pregled čez vsakočasno stanje imovine. Kar je potrebno, to se izkuša dobiti in izumiti. Plod stremjenja za sinkronističnim zabeleževanjem, torej istočasno kronološkim v opisovalni obliki, in zistematičnim v izkazovalni obliki, so takozvane sinkronistične oblike: 1. ameriansko knjigovodstvo s svojimi raznimi izpremembami, 2. logismografija in 3. statusografija. (DALJE.)

LEA FATUR:

VILEMIR.

ROMANTIŠKA POVEST IZZA TURŠKIH BOJEV.

VIII.

(DALJE.)

az grič je donel slovesno rihemberški zvon. S kamnitega hriba Čavna, z visokih Skopic, iz vipavske doline so mu odgovarjali bratje zvonovi. Slovesno, zmagovito so bučali v Gorici, Korminu, Tolminu in Bovcu. Oglašali so se po vsi Goriški, zveneli po vseh posestvih Goričanov na Koroškem, Kranjskem, Štajerskem, Furlanskem in Istri.

Strmeli so plemiči po gradovih in mestih, bledele, solzile so se gospe in gospice. Kaj pomenja ta mogočni glas zvonov? Bleda lica, solze! Gotovo naznanja smrt, gotovo javlja, da je preminul trudni goriški lev, prenehala biti slavna, mogočna rodbina Goričanov.

Smrt, svetu nerazumno smrt, oznanjajo glasniki z visokih stolpov. Javljajo, da je zapustila goriška grofica, prelepa Katarina, šumne veselice in skrila blesk solnčnih oči za redovniškim zagrinjalom. Po vsej Goriški je vrelo le eno bolešno vprašanje: Zakaj je zamenjala zaročenka cesarjevega sorodnika, svetni sijaj ljubeča Katarina, širne dvorane palač s tesno celico, bogastvo z uboštvo? Vsakdo je slutil, da jo je ponosno morala ukloniti le velika dušna bolečina — gotovega ni vedel nihče. Tisti edini, ki je vedel, se je zaprl pred svetom, klečal pred slonokoščnim razpelom in ni jedel ne pil . . . In tista, ki je tudi slutila, je klečala pred sveto sliko, molila za mir Katarinine duše, za mir vseh duš, katere se ljubijo in morajo nositi na zemlji ločitve težko breme. Molila je, naj odvrne sveta Devica od nje tisto morje bolečine, ki je že ogrenilo življenje toliko — da bi ne vznemirjal nikoli blesk tujega očesa njenih čistih

sanj, se ne prikradel vanje šepet sladkih besed, da bi ne bledela, kakor bledeva Žeža, poprej tako vesela gozdna ptičica.

Uboga Žeža! Njena vesela pesem je umolknila, ona rdi, trepeče, če le sliši znani korak . . . O striček, koliko ptiček se je že ujelo v zanjko tvojega pogleda, pa ti ne veš ničesar o tem . . . In Tone, dobri Tone je tako zaljubljen v Žežo — skoraj tako kakor v gospodarja. Po cele ure ji razklada gospodove junaške čine . . . Ona posluša žarečih lic . . . Prsti popuščajo prejo, kolovrat se ustavlja . . . In Tone ne ve, komu velja rdečiča, in Žeža ne ve, da jo ljubi Tone . . . O zmeda človeških src!

Rihemberški je bil jako miren po odhodu tistega romarja iz Rima. Blagi pokoj velike duše, ki čuti srečo zatajevanja, mu je seval iz očesa, njegova ljubeznivost je očarala vsakogar. Smeh se je zibal na licu tlačanu in plemiču, ko je zapuščal Rihemberškega. Vitez je udaril na meč in se zaklel na viteško čast, da ni plemiča kot je Rihemberžan, tlačan se je udaril po kolenu in se zaklinjal na svojo vero, da ni pod solncem tacega gospoda . . . Udeleževal se je prask goriškega kapitana z Benečani, urejal vse za svojo bližajočo se dolgo odsotnost, uredil vse tudi za slučaj smrti in čakal sela iz Turškega, Šenka.

Mnogo je mislil na Romano. Ko se povrne s Turškega, zapojó zvonovi, zasvirajo gosli, zaplešejo svatje . . . Lep par bo to — Romana in Vilemir. A čudno — Romana nikoli ni mislila tako . . .

Vse je bilo pripravljeno za dolgo pot. Nova čelada in oklepnic, nabrušen meč, naostrena sulica. S skrbno roko je bila prirojila Romana tenko platno lastne preje.

Belo, vezeno je bilo perilo, usnjata, trpežna obleka, visoki škornji, svetle ostroge. Odpočiti, dobro krmljeni so bili konji, rumena koleša, nova stremena, močne vajeti, udobno sedlo. Visoko na Skopicah si je bil urezal Tone novo gorjačo, sušila se je o Ivanjem in sv. Jakoba solncu; na letnem sejmu si je bil kupil novo dolgočopo kapo. Vitez, oproda in hlapec so bili pripravljani. Toda odcvela je bila pomlad, odžarelo leto, odvela jesen — že zalezuje mrzlo zimo nova mlada vesna — a sela s Turškega ni in ni. Kaj čaka mogočni Ismail paša, ali so mu stričevi pogoji pretežki, ali ne mara posineka domov? O Janku prihajajo vesti, da nabira odkupnino. Truden posel v času, ko vlada revščina v gradu in koči. —

S snežnimi peruti je odnesla zima stričev mir. Bil je razburjen kakor potok, narasel iz tajajočega se snega. Hodil je na stolp, hodil iz orožarne v konjarno, iz konjarne v orožarno. Pregledoval je orožje, poizkušal meč, poizkušal sabljo, se boril . . . Podil je vranca po cesti in po hosti. Bil je nestrpen, razdražljiv. — In drugi, kakor da so se otrovali od njega! Družina in gospoda, vse je bilo nervozno. Hlapci so se prepirali med seboj, oskrbnik je rentočil nad njimi, dekletke so jezile in v očeh Nutinih so švigali pogostoma bliski. — Tudi sicer tako ravnodušni turški jetnik! Že lansko pomlad mu je bil pustil stric na viteško besedo hoditi prosto po gradu. Ponosni Turek, cesarjevega rodu po materi, je bil hvaležen in ni bil. Velika je predrznost gjaurov, da zapirajo potomca pravovernega sultana! Matična jetnikova je bila nečakinja Mehmedova. Dal jo je bil levu Huseinu za ženo. Ta je padel pri osvojenju Bosne. V znak posebne naklonjenosti je dal Mehmed vdovo za ženo Ismail - paši. Amra je bil sin Huseinov.

Drugačne, kakor so mu jih opisovali domači fanatiki, je spoznal Amra kristjan. Jel se je zanimati za njihove običaje, njihovo vero. Učen je bil Turek, pohajal je medreso v Carigradu, visoko šolo v Kordovi. Poznal je vse arabske in perzijske pisatelje in mislece, poznal je žida Majmonida, ki je poizkusil

sestaviti umetno človeka, in znal vse sure korana. Radi so se sešli Radivoj, Amra in Vilemir pri Zenonu in se razvneli pri razpravljanju globokih prašanj. Zenon in Radivoj sta ugovarjala Turku, Vilemir je poslušal in dodal modro opombo. Tako je pretekel Turku čas in on ni tožil o neskrbnosti očima. Včasih se je pridružila možem tudi Romana. Podpirala je vselej mnenje Vilemirovo, in to ni ugajalo Turku. Pozabil je svojega hladnega dostojanstva in meril deklico z jeznimi pogledi. Bilo je očito, da je ne mara. Ne enkrat je še ni pogledal prijazno. In to je bolelo ljubezni razvajeno. Ogibala se je Amre. Večkrat je videla z okna gornjice hoditi Turka z mladim vikarjem po vrtu. Vikarij vnet, Turek hladen, zamišljen. Romana je vedela, da leži pobožna Nuta cele ure na kolenih v molitvi za izpreobrnitev nevernika, da mu dokazuje nedorasla, ali nenavadno modra Nasta zmote nevere, da mu govori ljubka Roža o krščanskih čednostih. Rad je poslušal doslej mladi aga deklici, se smehljaj njihovi sveti vnemi, rad je poslušal vikarja. Pa zadnji čas je postal nestrpen. Tujil, izogibal se je družbi in prašal sleherni dan strežnika, če še ni prišel sel od očeta.

In Vilemir? Že poprej večkrat razmišljen, se je razburil docela, čuvši vest o Katarininem vstopu v samostan. Čudno. Blodil je po hribih in se vračal s razmršenimi lasmi, dirjal je na lov, podil zverino in se vračal brez plena, kakor mlad sokol, ko pričakuje, da ga spusti sokolnik, tak se je zdel Romani. Hotela je vedeti, zakaj.

Mehka blazina je ležala na podolgasti skrinji pri visokem oknu. Na blazini je ležalo vezivo, male javorjeve gosli, v kotu pri oknu je stal ličen kolovratek, gotovo nalašč tako majhen in nežen — za drobno, prenežno predico. Vezivo, gosli in kolovrat so počivali, pogled Romanin ni hitel po slikoviti dolini, ki se je odpirala tako krasno očesu, počival je na lepi glavi mladeniča, sedečega pri njenih nogah.

Temno je bilo lice Vilemirjevo. Deklica mu je položila rahlo roko na glavo, srebrni glas je prosil mehko:

„Vilemir, povej, kaj ti teži srce . . .“

Mladenič je stisnil ustnice, bridka bol se je črtala krog njih, oko se zamislilo v daljo . . . Pa vrnil se je pogled, odprla so se usta:

„Znana ti je moja preteklost, Romana. Izprašala si me že večkrat o vseh okoliščinah mojega prihoda v Brežice — izpraševal me je o tem tudi Zenon. Kakor da bi hoteli odkriti mreno, ki krije moje pokolenje . . . Prazno delo! Brez imena in rodu ostanem, dokler si ne pridobim sam imena. — Srečnega sem se čutil, ko me je rešil naš dobri gospod sramote suženjstva. Tukaj me je pozdravljalo vse kot člana vaše rodbine. Vi niste oporekali, ti si sprejela tujca kot svojega brata — meni se je dozdevalo, da sem te poznal že davno. — Zamenjal sem slamnati krov z visokim gradom, ali mnogo sem prestal od prašujočih pogledov in sam sebe sem mučil s prašanjem: Kdo sem? Čigav sem? — Spominjaš se, Romana, dne, ko sem jezdil v Gorico, da izročim mutastega hudodelnika kapitanu Febu. Več kakor leto je že od tega. Takrat je bila prišla grofica Katarina v mesto, videla me je in poslala po mene. Pozdravila me je kot nekoga, ki ga je izgubil tvoj stric in našel v meni. — Slišal sem, da je odšla prelepa gospa v samostan. Živo mi je stopil tisti moj edini sestanek ž njo pred oči, vsaka njena beseda mi je zazvenela v spominu. In prašam se: S kom me je zamenjala grofica? Spomnil sem se tudi njene lepote — nobena krasotica se ne more meriti s Katarino, in vendar mi je vstal nejasen spomin na ženo, ki je bila lepša od nje . . . Domislil sem se sanj otročjih let. Prikazovala se mi je krasna gospa. Pravil sem svoji rednici o njej, in ona mi je dejala, da je to Mamica božja. Z leti je obledela ta podoba, s časom je izostala popolnoma. Večkral sem se mučil, da jo prikličem — pa zaman. Pravil sem Zenonu o tem, in on je menil: če bi jo videl naslikano, bi jo gotovo prepoznal. — Pri misli na Katarino pa se je dvigala počasi za njeno — druga, draga podoba detinskih sanj. Lilije so rastle, tenke, visoke. Po beli stezi je prihitela krasna gospa v beli obleki. Na vratu, rokah in v lasih

so se svetili dragi kameni, na opančicah drobni biseri. Po vonjivem zraku je zazvenel smeh, tako sladek, srebrn smeh, kakor ga slišim le v sanjah . . . Bil je smeh sreče, Romana . . . Ptice so se ustavile in poslušale, lilije so se klanjale . . . Iztegnila je roke proti meni — zlati lasci so me obsuli, rožna usta so me poljubovala . . . Bila je moja mati, Romana — moja davno umrla mati . . .“

Umolknil je in naslonil glavo na blazino. Težko je pogrešati materine ljubezni, težko je biti brez rodu in imena.

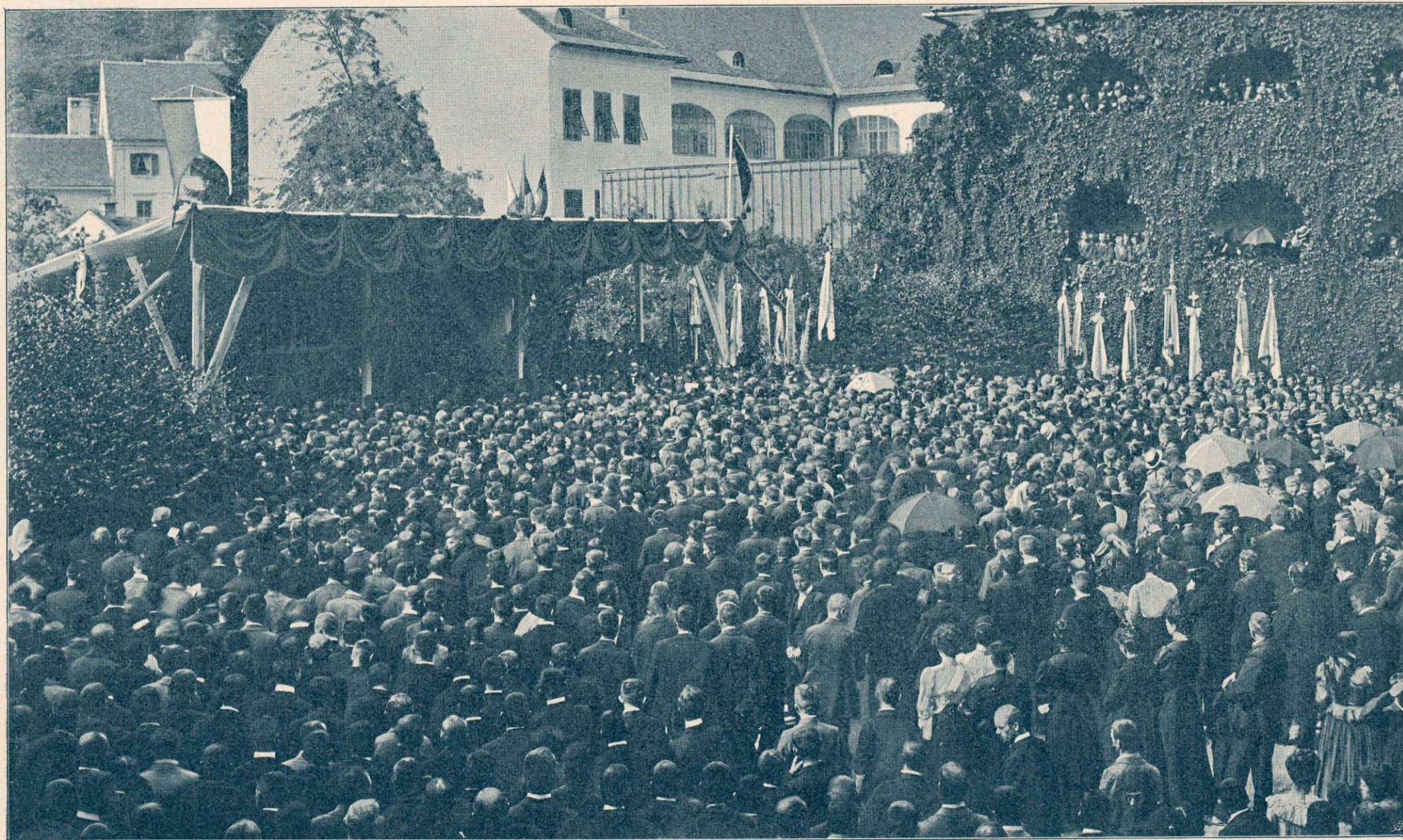
Solze so lesketale Romani v očeh. Nizko se je sklonila k mladeniču in mu pravila tužno povest svoje rodbine. O prelepi, krepstni materi, ki živi bogvekje, o nevrednem očetu, o vzornem stricu. O stričevem trudu, da reši sestro, njeno mater, sramote, njene otroke krive vere. O mrtvem otroku, ki je moral biti njen bratec Vilemir, kakor je verjela, dokler — —

Z vso dušo je poslušal mladenič. Burno je dihal, iskriilo se je oko, rdečica je pokrila čelo pri povesti o možu — izdajavcu, ki je bil nemara — njegov oče . . .

„Od prvega hipa, kar sem te videla — tako je končala Romana — si mi bil ljub, Vilemir. Srce mi pravi, da si moj brat — prosim Boga, da se razkadi megla, da te objamem brata pred vsem svetom. Oh, kako bi bila srečna!“

Vilemir ji je za odgovor poljubil drobni roki.

Tisti čas se je odgrnila zavesa pri vratih. Radivoj je vstopil. Ob prizoru pri oknu je zastal, ljub nasmeh mu je šinil čez lice. Romana je skočila veselo k stricu in ga objemala, Vilemir mu je poljubil roko. Vitez je sedel na blazino, potegnil Romano k sebi in mignil Vilemirju, naj sede na svoje mesto. Deklica je razjasnila stricu prizor, ki ga je videl. Stric se je zgenil, zardel . . . Pozorno je pogledal oba mlada obraza. Temnejih las in očesa je bil mladenič, krepkih, moških črt, nežen ko cvet lilije je bil obraz dekličin — in vendar kaka podobnost! Ko bi pa bilo vendarle . . . Objel je deklico in položil mladeniču roko na glavo:

S III. SLOV. KAT. SHODA: MED SV. MAŠO V ALOJZIJEVIŠČU.

FOT. DAV. ROVŠEK.

„Bog ve, otroka, da sem mislil že mnogo o tem. Moti me mrtvo dete. Dejal sem potem vedno tako, da mi je poslal Bog v tem mladeniču nadomestilo. Pa upajmo. Mnogo sem pretrpel, sedaj se mi zdi, da mi pošlje Bog tolažbo.“

Romana je objela strica in prosila tiho:

„Stric, če nam razreši Bog milostno zadnji dvom, če se prepričaš, da je Vilemir sin moje matere — tedaj — stric, tedaj — odpustiš tudi mojemu blodečemu očetu...“

„Prisegel sem, Romana. V seji, v sodbi sem obsodil vse izdajalce. Sodnik ima dolžnost kaznovati krivce.“

„Ti nisi več sodnik v Bosni“, je pripomnil Vilemir. „In priseg na maščevanje ne sprejemlje Gospod.“

Radivoj je gledal v lepo lice Vilemirjevo. Da, to je sin, ki je prosil za očeta. Sin Jelene, sin, ki bo zahteval sam račun od očeta. Ž njim bo živel v potomcih rod Vladimirovičev.

Vitez je sklenil roki:

„Naj bo po vajini želji. Če mi pošlje Gospod rešitev zadnjega dvoma o rodu Vilemirjevem, odpustim tudi tvojemu očetu, Romana.“

Hvaležno sta mu poljubila oba roko. — Plaha se je pokazala pri vratih Žeža. Mlada, krepka je stala med gubami zavese in se ni upala naprej. Vitez se je nasmehnil:

„Romana, tvoja sobarica ti prinaša neko vest — hotel sem že davno govoriti ž njo — dovoliš Romana? Le bliže, vranoglavka!“

Žeža se je bližala vsa zaripela in nanznanila trepetaje, da prosi tuj mož viteza na besedo. Prijetno je bilo v Romanini gornjici, in nerad se je ločil vitez danes od Romane in Vilemirja.

„Privedi tujca sem“, je rekla Romana in opazovala Žežo, ki je bila vsa iz sebe, ko je smela zreti v obraz lepemu gospodarju. Tudi Radivoj je motril lepo tlačanko, a njegove misli so bile vse nekje drugje.

„Velika noč se bliža, Žeža“, je rekel: „Lipa brsti, kmalu bodo rajale vesele neveste krog nje. Tone je dober človek, prostorno stanovanje ima, dolgčas mu je v njem.

Ne bo ti slabo pri Tonetu. Tvoja gospica ti preskrbi balo — si zadovoljna Žeža?“

Bledela in rdela je pri takih besedah gospodarjevih. Oči so se ji zalile s solzami... Naglo se je sklonila nad vitezovo roko, rekla komaj slišno: „Kakor hočete, gospod!“ in odbrzela.

Mož v romarski obleki se je ustavil v vratih. Zaprašen je bil plašč, strgani opanki. Vitez je vstal naglo — spoznal je slugo bosanske Katarine, onega, ki mu je bil naročil: „Vrni se, ko premine Katarina...“ Romar se je poklonil globoko:

„Zdrav, knez Radivoj! Sprejmi zadnji pozdrav od nesrečne kraljice. Umrla je s pre-roško besedo na ustnih, da zasije še svoboda križa nad tužno Bosno.“

„Tako daj Bog! — Povej, ali je bila mučna njena smrt?“

„Ne, knez! Odkar je bila dobila tvoj list, je upala, da najde odpuščanje tudi pri Bogu. Bila se je umirila, krvave sence, ki so ji motile spanje, so izginile. Tako je preživela še poletje in jesen, o Božiču je ugasnila. Umrla je kot svetnica. Veliko je zagrešila — a Bog je videl noči molitve, kesanja —“

„Naj počiva v krilu božjem!“

Sklonjene glave so stali vsi, iz srca je vrel vzdih in hitel k prestolu vse odpuščajoče Milosti za nesrečno bosansko Katarino. Vitez je rekel romarju:

„Dolga je bila tvoja pot. Zdaj počivaj, sluga Katarine.“

Romar je še stal. Oko se mu je uprlo v Vilemirja — veselo začudenje se je zrcalilo v obrazu. Poklonil se je vitezu:

„Blagoslovil te je Bog! Našel je orlič gnezdo orlovo. Na veke naj procvita tvoj slavni rod! —“

Juro, tako je bilo romarju ime, se je hitro udomačil v gradu. Sprijateljil se je s srečnim ženinom Tonetom, poslušal njegove večne pripovedke o „našem gospodu“ in praševal skrbno, kako je prišel v grad Vilemir. Tone je povedal, kar je vedel. Pristavil je, da zdaj gospod misli, da je Vilemir sin njegove sestre, toda ne ve prav — neko mrtvo dete je tu vmes. Tako mu je zaupala Žeža, ki je

poslušala pri vratih tak pogovor gospode. Gospod je poprej hotel, da se omoži gospodinjica z Vilemirjem — toda zdaj . . . Juro je bil jako zamišljen po tem pripovedovanju, kakor človek, ki ga teži skrivnost. Povedal bi jo, koristil bi drugim ž njo, a pehnil bi samega sebe v sramoto. Težko je razkriti se za požigalca, morilca, odpadnika . . .

* * *

Pomlad je objela z divnim čarom goriška brda. Gozdi so se košatili v svežem zelenju, skale je pokrival mladi mah, trava je rastla bujno v višino, prostor med zemljo in nebom se je zmanjšal. V cvetni plašč se je zagrnila vipavska dolina, rdela in belela je ko nevesta pred oltarjem. — Cvetje je odletelo. Mladi sad je gledal radovedno v svet, rastel, žarel je v poljubu solnca. V gradu so čakali še vedno vesti od Jankota, sela iz Carigrada. Radivoj in Vilemir sta upala, da se jima posreči razrešiti na poti v Turčijo hude dvome, ki so ju trli.

Amra je hrepenel po domu. Tu izgublja čas, doma bi se bil že pospel za stopnjo višje. Sel se je moral ponesrečiti. Opora je on očimu na lestvi časti — pa ga ne bi pustil čemeti v tujini. In mati! Ona kliče iz vse duše Allaha in Mohameda na pomoč, da se ji vrne edini sin. O, da ve mati, kake dušne muke morijo sina . . . Zvesto je služil Allahu. Ali ko je opravljal strogo po obredu verske dolžnosti, se postil, se umival in klanjal ob določenem času, so zvonili zvonovi pri kristjanih in mu klicali z resnim glasom: Ti blodiš v tmuni — — Težko je Turku med kristjani.

Junaki so želeli na pot, Romana bi jih bila obdržala rada doma. Črne sence so v tujini, zagrnejo ji drage glave. Naj ostaneta doma stric in — brat, in Amri se tudi ne mudi. Njegovo plemenito srce teži po resnici, nemara mu pride spoznanje . . .

Po veliki noči je bila Žežina poroka. Sam gradnik je bil Tonetu za starešino. Ženin je bil modro vesel, nevesta je jokala po navadi vseh nevest. Zarajali so pod lipo in se veselili. Še Zenon je moral priti iz svojega

„sedeža muz“, kamor se je zapiral trdovratno že mesece. Kaj je delal, ni pravil. Romana mu je ponagajala včasih: „Zenon, naslikaš nam menda rafaelski umotvor — tvoj Andre pač vedno izpira posodice za barve.“

Zenon ni rekel drugega nič, nego da mu je hiteti, da dovrši svoje delo, preden odide vitez v Carigrad. Na neko nedeljo popoldne pa je povabil gospodo k sebi. Svečano jih je sprejel v svojem stanu ter jih vedel pred visoko stojalo, zagrnjeno s platnom. Potem je sam slovesno pristopil in odkril s stojala zaveso. Odmeknil se je in opazoval Vilemirja.

Mladenič je ostrmel in prebledel . . . Na platnu se je pokazala slika prelepe žene. Vilemir je padel na kolena. Debele solze so mu tekle po bledem licu, ustom se je izvil vzklík: „Moja mati!“

Bila je podoba njegovih sanj . . . Zenon se je nasmehnil kakor človek, ki je dosegel zaželjeni namen. Nežno, kakor bršlin okrog vitkega hrasta, se je ovila Romana Vilemirja in mu šepetala: „Moj edini, moj dragi brat!“

Neodločen je stal tu Radivoj. Ono mrtvo dete mu je ležalo s svinčeno težo na rokah, da se niso razširile v objem Jeleninega sina. Očitaje ga je gledal Zenon in mu pošepetal:

„Hitel sem, knez, ker si zapisal v oporoki, da je tvoja volja, da vzame Romana Vilemirja za moža, ako se ne vrneš s pohoda v Turčijo.“

„Hvala Bogu! Knez, le objemi brez skrbi sestrinega sina, mrtvo dete je bilo podvržek, in jaz sam sem tisti, ki ti ga je podvrgel.“

Juro je izpregovoril te odrešilne besede. Prišel je bil tiho za gospodo in poslušal . . . Z radostnim vzklíkom je hitel Vilemir v stričevo naročje. Romana si je brisala solze veselja in vzdihnila od srca:

„Odpuščeno je očetu, stric, spominjaj se dane besede!“

Presrečni vitez je prikimal. Razkadila se je megla sovraštva in žalosti iz srca . . . Dal je roko hčeri in sinu izdajalčevemu: „Kakor upam odpuščanja od Boga, tako jaz sam odpuščam!“

Juro pa je pripovedoval. Naslonjena na strica, sta poslušala Romana in Vilemir.

Bil je Juro nekdanji sluga Radivojevega svaka. Znal in vedel je za vse skrivne spletke svojega gospodarja, ž njim je prestopil k islamu, ž njim je šel v Carigrad. Tam so izkazovali poturici velike časti — vse se mu je klanjalo, le lastna žena je zaničevala odpadnika in iskala prilike ubežati mu. Ivo-paša je silil ženo k odpadu. Pogrešal je hčerke in se bal, da mu vzame svak še sina. — Neki dan je bila velika zmešnjava v hiši Ivo-paše. Sultan mu je poslal drugo ženo in zahteval, da pošlje lepo Bosanko njemu, sultanu. V nastali zmešnjavi je ušla Jelena s sinčkom. Gotovo je imela pomočnika, kajti bila je že ob bosanski meji, ko jo je zasledila četa, katero je vodil Juro. Vladimirovičevi hajduki so vznemirjali okraj, Jurota je skrbelo, da bi zvedeli za Jeleno. Mislil si je, kadar bi knez vedel, da je njegov nečak mrtev, bi opustil vse zasledovanje. Ubil je otroka Vilemirjeve velikosti, mu ožgal lase in lice in oblekel v suknjico Vilemirjevo. Tega je podvrgel Radivoju. Mislil je, da se vrne srečno v Carigrad z gospo. Pa druga turška četa, ki je robila v okraju, je zahtevala lepo gospo zase . . . Udarili so se . . . Juro je dobil težko rano in ko je prišel po dolgi bolezni k zavesti, ni vedel, kje je gospa, kje sinek. Poizvedoval je pri raji. Zvedel je, da je prišel neki paša s svojim spremstvom in rešil na njeno prošnjo gospo iz rok razbojnikov. Kdo je bil, ni mogel zvedeti. Tudi tega ne, kam je otel gospo. Za fantka je zvedel, da je prišel v roke kristjanom, da ga je odnesel kmet iz nekega daljnega kraja. — Potem je Jurota našla božja milost. Šel je v Rim, poiskal Katarino, jej služil in se pokoril ž njo. In sedaj občuduje pota Previdnosti, ki so privedla nečaka v naročje strica, in upa, da se najde tudi gospa Jelena — ker je veliko božje usmiljenje. Nemara se spokori tudi odpadnik Ivo . . .

Veselo so pokali hlapci iz novih pušek. Na gradu se je vila zastava z grbom Vladimirovičev — vzletelim orlom na skali. Še živi, še vzleta ponosno pleme. — Tlačani

so se zbirali na raj pod lipo, grajski hlapci so privalili velike sode na travnik. Veseli naj se tlačani, ker je našel gospod izgubljenega nečaka.

V dvorani je predstavljal Vladimirovič plemičem in gospem up in ponos svoje rodbine. Vse je čestitalo, se radovalo. Pod rodbinsko drevo je zapisal vitez pred zbranimi z velikimi črkami ime: „Vilemir“. Romanine oči so sijale, srebrno je donel njen smeh: prišla je lahkokrila sreča tudi enkrat k nji v vas . . . Zasižale so oči mladega Turka, ko ji je iskreno čestital. Odpuščanja je prosil njegov pogled, ker je sodil krivo njeno nagnjenje do tistega, ki je bil njen brat. Vesela je tekla Romana k stricu in mu pošepetala: „Striček, njegova turška visokost ima skoraj tako lepe oči, kakor ti.“ Odbežala je. Senca je spreletela jasno stričevo lice. Gorje, če popari to nežno cvetko slana nesrečne ljubezni — kako bi odgovarjal Jeleni za njo . . . Pa zdaj ni čas razmišljanja. Treba je piti na zdravje Vilemirjevo, veseliti se — saj bo kratek čas veselja. Gosti so prinesli vest, da se bliža Turek. Benečani so že zbrali vojsko — ko pokliče kapetan, se zberejo tudi Goričani, in pohitijo vragu naproti. Zato: „Na zdravje junakov!“

Donele so zdravice, vrata tabora so bila odprta, berač in plemič sta danes gosta Rihemberškega.

Po cesti iz Kranjske je prihajal truden potnik na trdnem konju. Spremljala sta ga dva stara hlapca. Ustavil se je pri rajajočih pod lipo in prašal, kaj praznujejo? „Naš gospod je našel izgubljenega sina“, so mu odgovarjali in pili in plesali naprej. Mladenič je jahal skozi tabor, oddal hlapcu konja in šel za šumom veselja, ki mu je donel na uho, kakor k molitvi zbranemu glas posvetne godbe. Rdeča je videl lica, svetle oči, dvignjene kupe. „Na zdravje Vilemirja!“ je šumelo po dvorani, hitelo skozi okna do tlačanov . . . In stotero grl je ponavljalo ta klic. Je-li to vitez Radivoj, ki sedi tako vešlega lica sredi mladenke in mladeniča? On je — že gleda umno oko neznanega

gosta — blisk spoznanja spreleti obraz, roka se širi v objem. „Janko, Šenkov Janko!“ je šumelo omizje. Nekoliko večji je postal — zgodnja žalost in železna volja sta vtisnili resen pečat v mlado čelo.

Vilemir ga je objel, pa Janko ni mogel spoznati brežiškega tlačana. Zelo je bil vesel, ko ga je prepoznal in slišal, da ga spremlja junak na Turško. Odkupnino je nabral — s težavo, ali vendar . . .

Tudi Amra se je razveselil Janka. Zasi- jale bodo carigrajske strehe željnemu pogledu nasproti, zašumelo bo morje . . . Mo- gočnost in bogastvo islama mu prežene v duši roječi nemir . . .

Radivoj je posadil Janka k Vilemirju. Tožni mladenič ni prinašal dobrih novic. Pretekli mesec so bili udrli Turki na Kranjsko. Drvili so do Ljubljane. Meščani so se zaprli za zid. Ljubomira Ljubograjška je hotela ravno na lov ali kam. Prijezdila je pred ozidje, in so jo ujeli Turki. Branila se je hrabro, izdrla je Turku sabljo in ga oprasnila . . . Turki so opustošili tudi okolico ljubljansko in divjali po bedni Dolenjski . . . Vilemir je poslušal vneto in rekel pripovedovalcu:

„Janko, ko prideva na Turško, rešiva hra- bro deklico.“

Gostje so se nasmejali odločnim besedam. Dornberški je zmajal z glavo, stric pa je menil zopet odvažno:

„Izvrstno, Vilemir! Dolžnost vitezov je reševati in ščititi slabotne. Ime Ljubograjškega mi je znano, spominjam se, da sva se bila nekje proti Turku.“

Po vipavskih in drugih cestah je dirjal sel iz Gorice. Konj se je penil — jezdec ga je ustavljal le za hip po selih in gra- dovih . . . Zakričal je par besedi in vse se je razburilo . . . Sedlali so konje, opasovali sablje. Žene, otroci in starčki so hiteli v ta- bore, v gradove . . .

Planil je sel skozi odprta vrata tudi v rihenberški tabor, zakričal je in hitel k ra- jajočim pod lipo . . . Zastal je hipoma ples, umolknila je godba . . . Vse je hitelo v grad po orožje in povelje . . . Naglo so se po- slavljali gostje . . . Solzne so se objemale

ženske . . . V njih veselje je šinila kot grom vest kapetanova: „Turek je udril na Go- riško!“

IX.

Zorelo je žito, rumenelo sadje. Nanovo krite, pobeljene cerkvice so pozdravljale raz griče, po dolih so se dičile nove lesene ali kamnite hišice, marljivo je pohajal tlačan za živino in poljem, graščak po zabavi in opravi- vilu. Pa odprl je turški zmaj svoje brez- danje, široko žrelo, in zopet so zastokale slovenske pokrajine. Mir je sklenil kralj Mat- jaž z Mohamedom. Od Ogrov neovirane so drvile divje trume skozi Hrvaško na Kranj- sko, se razlile po Štajerski, Koroški, drle skozi Dolenjsko na Goriško. Več tisoč tur- banašev je požigalo in plnilo po Kranj- skem. V Šiški pred Ljubljano so se utaborili, požgali predmestja in staro cerkev sv. Petra, ter napadli mesto. Trden je bil mestni zid, pogumni brambovci, vroče svinčenke . . . Turki so se umikali v svoj tabor. Pogumno so planili meščani nanje in jih prepodili. Nav- duševal in vodil je meščane plemič Ljubo- grajski, ki je hotel rešiti svojo, od Turka uplenjeno hčer iz njegovih rok. Ali Turek ni izpustil svojega plena, Ljubljančanov pa je bila le peščica proti vragu. V obupu oče- tovskega srca je hotel Ljubograjški sam za oblakom nevernikov — s silo so ga poteg- nili tovariši za varni zid.

Drug oddelek — kakih deset tisoč Tur- kov — se je podil skozi Dolenjsko na Go- riško in hitel mimo goriških gradov proti beneški zemlji. Vojvoda Benečanov, hrabri Antonio de Verona, jih je čakal pri Vilešu s šest tisoč možmi in branil prehod čez Sočo. Turki so pobili neustrašenega vodja in polovico mož. Pa ostala je še druga po- lovica hrabrih junakov in branila prehod s svojimi telesi. Že je padlo brez števila Tur- kov — škoda, da teče zaman kri prerokovih sinov . . . Opustili so pohod na Beneško in hoteli mimo Gorice proti Kanalu. Pod Sol- kanom so jih čakali s svojimi prapori, od kapetana v naglici zbrani bližnji goriški in furlanski plemiči. Pozivu Feba della Torre

so se odzvali Dornberški, Rihenberški, Cvetroški, Štanjelski, Vipavski, Korminski, Črniški, Svetokriški, Vogerski, Pevmski in drugi vitezi-junaki.

Po starem običaju so se zbirali podložni ene gosposčine okrog svojega vojaškega voza, na katerem je stalo visoko drevo, na vrhu drevesa križ, na križu prapor. Krepke pesti tlačanov so še stiskale stari bat, toporico, sulico ali gorjačo. Plačani vojaki Goriškega in grajski hlapci so nosili puške in meče. — Hrabro, toda majhno krdelo. Strnili so se v trden zid. Pešci so stali kot stebri, konjeniki kot stolpi. Z vihrajočimi zastavami, z divjim krikom, z ropotanjem bobnov in talasov, je privedel turški naval . . . Trden je bil zid, pa omajal ga je besni naval . . . Po bliskovo so letele sulice, meč je udarjal ob sabljo, puške so pokale . . . Padali so Turki, pa nadomestili so jih drugi, gazeč črez njihova trupla . . . Luknje so se delale v branečem zidu — vrag je prodril vrste, nastalo je splošno rvanje in klanje. Vojaki so vrgli strani puške in se lotili meča. V potokih je tekla kri — trupla so padala v zeleno Sočo. Kdo bi preštel od junaških rok odsekane turške glave? Si jih li štela ti, hčerka planin, krasna Soča? Pordeli so tvoji prozorni zelenkasti vali, pordeli, ker so zibali, nosili nebroj mrličev . . . Strašan kot sam bog Davor je sedel Rihenberški na ponosnem vrancu. Nagel kot jezen blisk je švigal Turkom že znani meč, valovila perjanica, treskale oči . . . Najboljši turški vitez so valili na njega in so popadali pred njim. Beg v škrlatni dječermi, na krasnem doratu, se je vrgel nanj. Bogata je bila oprava Turkova, urna njegova roka, a še urnejša Radivojeva. Treskali so udarci, zvenel je meč ob sablji.

„Bismillah! Hrabri vitez, videla sva se pri Brežicah . . .“

„Takrat si mi posodil konja, slavni beže . . .“

„Ujamem in mučim te, kakor muči Hamid Šenka.“

„Pes muči viteza, ki čaka odkupnine . . .“

Meč je odbil sabljo in roko — zažvižgal v zraku, glava je odletela, poskočila in se

zakotljala po bregu v Sočo . . . Truplo je padlo kot snop, splašeni konj ga je vlekel za seboj. Užaljeni vitez je mahal dalje in pazil z enim očesom na Vilemirja, ki je skakal na zlatogrivcu kakor razigran lev po bojišču, na Šenka, ki se je izpostavljajal neustrašen grozečim sulicam. Mladeniči so delali Radivoju veselje. Že je popadalo veliko število tlačanov krog voz, padla sta Kamenski in Štanjelski, Cvetroški omaguje, Vipavski je ranjen — goriška gospôda, gorak vam je ta dan! Ni mogoče zajeziti povodnji. Febo se umika. Prosta in z drago mitnino je plačana pot požigalcu . . . Rihenberžan se noče umakniti, Vilemirja nosi mladeniški pollet med sulice in sablje. Na niti visi življenje mladeničevo, zaprl ga je krog sipahijev . . . Stric se zakadi vanje . . . Sto sulic, sto sabelj se naperi vanj . . . Toda nova je oklepnic, sulica je ne predere, meč ne prebode. In vendar ali ni ranjen? . . . Varljivo jeklo, zakaj nisi zabranilo železu poti? Čuti, da mu teče kri v vročem curku za pas . . . Z Bogom, Carigrad! Megli se junaku, pa še seka — Vilemirja reši in pade nesvesten v naročje zvestega Toneta. Odhajajo Turki, plemiči se zbirajo prestrašeni krog svojega tovariša, skrbne roke ga slačijo, iščejo rano. Malo nad srcem zeva — globoka, nevarna . . . Za silo obvezujejo zdravi ranjence. Dornberški se trudi, da ustavi tok krvi. Ne mudi se, ranocelnik, drago je to življenje! Modrega obličja, sive brade, v dolgi suknji, se je bližal ranocelnik. Izkušeni mož je zmajal s glavo: „Pljuča so ranjena . . . Pri najskrbnejši postrežbi nemara . . .“

Febo je hotel, da ga prenesó v goriški grad. Temu se je ustavil odločno Vilemir. Domov. Stregla mu bo hvaležna ljubezen — in če umrje — umrje v njenem naročju . . . V mehki nosilnici so ga nesli počasi . . . Vilemir, Janko, Dornberški in še par vitezov ga je spremljalo. Večkrat so počivali, se menjavali nosači . . . Vilemir je iskal sled življenja na bledem licu — pa ga ni bilo. Rosne kaplje so stopale na čelo mladeniču . . .

Za vitezi so vodili tlačani svoj voz in na njem ranjene in mrtve . . . Tihi, potrti so

hodili. Zopet se je napila slovenska zemlja krvi svojih sinov. V mestu in po brdih so se oglasili tužno zvonovi, zveneli so v slavo padlim junakom . . . Slovesnemu glasu je odgovarjalo iz Soške doline tisto neznano bitje na plat zvona, ki naznanja požar.

Turki drvijo skozi Soško dolino proti Koroški. Strah, jok, ogenj, smrt gre pred in za njimi . . .

Strogo je bil zapretil stric Romani, da ne sme v njegovi odsotnosti iz gradu. Pa odkar so bili odjezdili moški v boj, se je nji srce krčilo v slutnji nesreče. Nestrpno je hodila po gradu, hitela na stražo, iz stolpa v konjarno . . . Želela bi pohiteti za svojci v krvavi boj — ustavljala bi udarce namenjene dragemu, komaj najdenemu bratu, prestrezala bodljaje namenjene stricu . . . Nuti jo je tolažila, pa lahko Nuti — njeni so bili vsi doma. Pero je moral varovati grad. Romana je šla v stričeve sobe in zdelo se ji je, da leže tamkaj sami mrlič, odprtih oči, zevajočih ust . . . Bežala je v kapelo in molila vroče . . . Straži je zapovedala, naj pazi in zatrobi takoj, kakor hitro vidi prapor na cesti.

Glas zvonov je prihajal od daleč, svečano, tožno . . . Zazvonilo je po bližnjih brdih. Romana je skrila obličje v roke . . . Razumela je. Zvonenje spremlja čiste duše junakov, ki so padli za križ . . . Mrtvaško blede je letela po stopnjicah.

„Zvonite, zvonite, v kapeli, v gradu — zvonite na slovo mrtvim . . .“

Oglasil se je zvon, zabrnal zvonček. Čudni, nenavadni, neubrani glasovi. Zvonili sta Nasta in Roža, ker tistih par mož, ki so ostali v gradu, se ni smelo geniti iz stolpov v taboru. Topi so bili tam, veliki topi, in Turek je bil v deželi.

Rog se je oglasil v žalnih, pretrganih glasih . . . Nič ni zadržalo Romane. Hitela je v konjarno, odpela konja in skočila nanj. „Odpri!“ je rekla vratarju, ki je stal pri velikih železnih vratih. Ta jo je le gledal.

„Odpri, spusti most!“ je zakričala jezno, toda trmasti Jože se je česljal za ušesom:

„Ne smem, gospodinja.“

„Stric prihaja“, je siknila deklica in udarila z malo ного po vratih. Proseče je dostavila:

„Ničesar ti ne reče, spusti me — nekoga nesejo — nemara strica . . .“

Stari mož je zastal, odprl vrata, spustil most in zastokal: „Za božjo voljo — naš gospod — pa vsaj ne . . .“

Romana je divjala. Bistri pogled je spoznal Vilemirja, Šenka. Jezdita počasi poleg nosilnice, za njima se ziblje par perjanic . . . stričeve ni videti . . . Brat je zagledal sestro in izpodbodel konja. Bled, žalosten, je hotel zakriti sestri svojo bol.

„Romana, kaj misliš, v takem času sama na cesti . . . Ne straši se, stric je malo ranjen, še več truden, pa ga nesemo . . .“

„Govôri resnico: je li živ?“

Oddahnila se je pri odgovoru, hotela naprej proti nosilnici, pa se premislila:

„Pohitim domov, pripravim vse . . .“

Ko se je Radivoj zavedel, je pogledal naglo okoli sebe. Videl je znani zid svoje spalnice, videl blede obraze, ki so pričakovali plašno, da li se zave. Vilemir in Romana sta stala ob postelji, za njima Šenk in Amra. V kotu sta sloneli Nasta in Roža ob Nuti, pri vratih sta zadržavala Tone in Juro tlačane, ki so stali glava pri glavi na hodniku. Oči bolnikove so se nasmehnile: Vilemir je bil rešen, solzen je poljuboval roko stricu, ki se je vrgel v nevarnost radi njega. Zenon je zapovedal popoln mir. Vitez je hotel govoriti — Zenon je opominjajoč dvignil prst.

„Moram“, je šepetal junak. „Zenon, kaj je z mojim potovanjem?“

„Letos se odpočiješ, moj knez.“

Trudno so se zaprle oči — železna volja je zadržala v daljine hitečega duha. Slab migljaj roke je klical Vilemirja in oddaljil ostale.

„Vilemir — pojdi nemudoma z Jankom. Življenje Šenka visi na niti. Pa molči o tem. Amra naj se vrne s teboj v dom. Išči mater. Če najdeš očeta — reci mu — da — — mu odpuščam — Bog s teboj! — Janko!“

Približal se je Janko po prstih.

„Odpotujta nemudoma! Vilemir te spremi! Janko, ne zabi, da nas izkuša Bog s križi! — Amra . . .“

Žalosten je pristopil Amra. Ležal je tu, ponosni hrast. Žalost, ki polni vsa srca, je delo njegovih rojakov.

„Amra — Prost si, vrni se. — Zanesem se na tvoje viteštvo. Pojdi Janku na roke . . . Skrbi, da se vrne srečno moj Vilemir. — Hočeš?“

Aga je položil roko na srce:

„In kaj zahtevaš za odkupnino, gospod?“

„Prost si — Bog te blagoslovi . . . Šenku se godi slabo, pomagaj Janku . . .“

„Tako mi Boga. Čuval bodem mladeniča kot brata.“

Vedno bolj nemiren je postajal Zenon, potegnil je aga strani od postelje, pa vitez je imel še nekaj na srcu. Poklical je Jurota.

„Juro . . . Spremi mladega gospoda v Carigrad. Pot ti je znana, znani običaji. Skrbi za vse, Vilemir je nevešč, varuj ga, Juro. In če najdeš starega gospoda — reci mu, naj se vrne. Turka se ne bojte, ne čakajte, Turk se vrne skozi Ogrsko.“

Potem je pozval — Romano. Zdrknila je k njemu in naslonila roso glavo na njegovo zglavje. Žalostno so ga gledale golobje oči.

„Romana, odštej Vilemirju pet sto zlatov in Janku petdeset.“

Mislila je, da se stricu blede, ker ni slišala njegovih naročil. Stric pa je zašepetal še trudno:

„Bog te blagoslovi, golobica! — Oporoka je v redu, beseda rešena. Boril sem se častno — Zenon, tmina prihaja . . .“

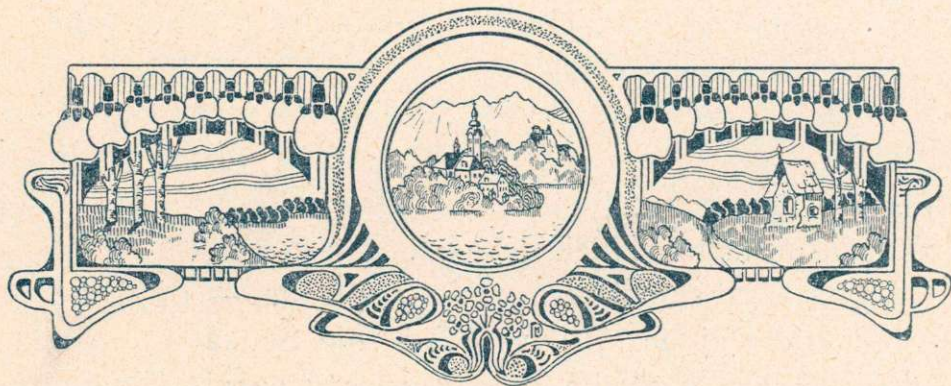
Odbežal je duh . . . Spremljevalka hudih ran, mučna vročica se ga je lotila. Hodil je po dragih krajih domovine, govoril z Jeleno, klical Vilemirja, igral se z Romano. Boril se je s Turki, pel krvave davorije, in hrabil čete . . . Včasih se je izvil izmučenemu truden vzdih: „Katarina!“

Deklica, ki je sedela s Zenonom noč in dan zvesto ob bolniški postelji in mu prekladala z nežno roko obkladke, se je zdrznila ob tem vzdihu. Bil je priča tiho pekoče, skrite rane. In Romana se je spomnila tiste, ki posluša za oknom samostana — in pride glas: Padel je vitez Radivoj — in ji solza zdrkne iz solnčnih oči . . .

Morane črno krilo je velo dolgo nad vitezom junakom. Težki dnovi za nežno Romano, dolge, tužne noči! Noči, ko se oglašajo s presunljivim krikom sove in čuki izza gôr, ko stojé duhovi rajnih sorodnikov pred okni in mamijo bežnega duha s seboj. O neznane groze tihe ure, ko molči navadnega življenja glas in dohajajo mistični pozdravi iz neznanega sveta . . . Svečano tiho je vse — slišen je le utrip tvojega in bolnikovega srca. Lučca brli. Ura tiktaka. Tebi drago bitje, ti sam, se bližaš z vsakim utripom večnosti . . .

O čas, ustavi svoje valove vsaj za trenotek! Smrt, prizanesi! Stvarnik! Gospod! usmiljenje!

(DALJE.)

ANTON MEDVED:

ŠIBRE.

21.

Da majhen si, moj narodič,
to zate hudega ni nič.
A slavna tvoja vsa bodočnost,
enakopravnost in mogočnost
ostane prazen sen,
dokler ostaneš
malenkosten.

22.

Pred sabo list razgrne bel,
nanj vrže bledoličen mož
pod lipo nekaj mrtvih rož,
polnočnih žarkov, temnih jel,
visokih ciljev, daljnih zvonov,

oči demonskih, svilnih las —
pa misli, da je Béranger,
poet najdivnejših chansonov.
A peničin in slavčev glas
posnema tudi — srakoper.

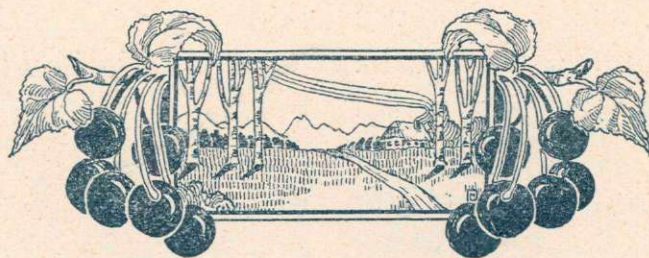
23.

Skopi svet ima tolažbo
za bolnike in berače:
malo potrpite,
pa bo vse drugače!

Odgovarjajo trpini:
béžite s tolažbo tako!
Novce razdelite,
da bo vse enako!

24.

Veljaki naši pevajo,
ko pšice jih zadevajo:
Srečali smo ježa,
rekli: to je štacunar.
on ima šivanke,
mi imamo pa — denar.

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE.)

27. Druge mestne znamenitosti.

Hodil sem gori in doli ob širokem nabrežju, ki se vleče z imenom Strandvägen v ravni črti poleg morskega zaliva. Jezero Mälaren in baltiško morje se tukaj spajata drugo z drugim. Pot me pripelje v pristanišče Nybroviken, kjer je bilo živahno gibanje. Vsakovrstni čolni so čakali ob kraju, eni polni, drugi prazni, eni so prihajali, drugi odhajali. Kar mrgolelo je raznih delavcev, ki so nakladali v ladje različno robo, da se odpošlje naprej, ali pa so pripeljano blago nosili na suho. Na bregu je bilo naravnanih veliko drv, samih brezovih polen, poleg njih so stali vozovi in konji, da spravijo drva tja, kamor so namenjena. Med težaki so opravljali ogljarji najbolj umazano delo. Da bi se ne umazali še bolj, imeli so glavo pokrito s črno kapuco.

Polagoma prikorakam do parka, kjer stoji kip imenitnega švedskega kemika Berzelija († 1848). Tu grem mimo židovske sinagoge in kmalo sem na prostornem, z drevjem obsenčenem trgu Kungsgården. Trg ima podolgovato podobo ter je obdan s palačami. Med njimi se posebno odlikujeta operno poslopje in cerkev sv. Jakoba s svojim širokim zvonikom. — Na sredi trga stojita dva pomnika, nekoliko preveč zakrita z nasadi. Prvi pomnik predstavlja Karola XII., ki je znamenit za nas zaradi svoje vojske s Slovani.

Karol XII. je vladal od 1697 do 1718. Po očetovi smrti je oklical kot petnajstletni mladenič samega sebe za kralja in razpustil svetovalstvo, ki bi imelo mesto njega vla-

dati, dokler ne postane polnoleten. Prirojena mu je bila nenavadna odločnost, ki ga je gnala do drznih dejanj. Lepe čednosti so mu bile: pobožnost, zmernost in srčnost. Nikdar ni pil vina in tudi oženiti se ni hotel. Najraje se je vadil v orožju. Ob času vojske je bival v taboru, da se ni kar nič ločil od navadnih vojakov. Nosil je z njimi vred enako obleko in bil zadovoljen s prostaško hrano, pravcat Špartanec od nog do glave. Žal, da ni bil brez slabosti. Prva hiba mu je bila neizmerna častihlepnost, druga pa svojeglavnost. Akoprav je stalo takrat švedsko kraljestvo na vrhuncu slave, Karolu vendar ni zadostovalo. Vsled tega se je zapletel v hude boje, ki so mu povzročili prezgodnjo smrt. Misleč, da bo premagal vse zapreke, ni poslušal dobrega sveta modrih mož ter se je dal voditi edino svoji glavi. Za njegovega vladanja je izbruhnila takozvana severna vojska, v kateri je imel opraviti Karol s tremi sovražniki. A ni se jih ustrašil, temuč takoj zbral armado ter se prepeljal z njo najprej proti Dancem. Ko je bil z njimi gotov, se je polotil Rusov. Tudi s temi je dobro obračunal. Sedaj hiti, da bi ukrotil še tretjega sovražnika, poljskega kralja Avgusta II. Tukaj zopet sreča. Karol prodira dalje, pride do Varšave in celo onstran Dnjepra. Ljudje so imeli tak strah pred Švedi, da so bežali na vse strani. Toda nepremišljeni mladi vladar naleti v hudo zadrego. Tačas, ko je brez določenega načrta hodil po daljnih krajih, pripravljal se je ruski car Peter Veliki za skrajni odpor. Leta 1709 se je vnela pri Poltavi odločilna bitka, v kateri so bili Švedi popolnoma poraženi. Kar jih ni poginilo na bojišču, prišli so v rusko sužnost in bili odpeljani v Sibirijo. Karol, v vojski hudo

ranjen, zbeži z malim številom konjikov na Turško. Kot begun je imel še toliko poguma, da se je celo tukaj spustil v boj. S tovariši se je zaklenil v neko trdnjavo ter odbijal napade turških vojakov. Videč, da je vse zastonj, plane skozi vrata. V eni roki drži samokres, v drugi meč. A ne more priti skozi sovražne vrste. Turki ga vjamejo, odpeljejo v Odrin, pozneje pa izpuste. Karol hiti proti domu, kajti preteklo je celih petnajst let, odkar je zapustil Švedsko. Njegova vrnitev pač ni bila vesela, ker je tisoče in tisoče vojakov žrtvoval brez potrebe. Povsod izguba, nikjer uspeha. Mislil bi, da bo to spametovalo predrznega kralja. Nikakor! Vojsko je hotel imeti, in ker ni mogel dobiti drugod povoda, polotil se je Dancev, da bi jim vzel Norveško. Pri mestu Fredrikshald, južno od Kristijanije, ga zadene krogla, ki konča nemirno življenje 36letnega Karola XII. (1718). Posledica vseh njegovih čudovitih naporov je bila, da je Švedska izgubila prvo besedo v severnovzhodni Evropi in da je postajala Rusija vedno bolj mogočna.

Drugi pomnik, ki stoji na trgu Kungsgården v Stockholmu, predstavlja kralja Karola XIII. Spominek stražijo štirje bronasti levi. Tujec premišljuje, kakšen junak je bil vladar, čegar soho vidi pred seboj. A zgodovina ne poroča o njem nič posebnega. Vladal je od 1809 do 1818. Ker ni imel otrok, posinovil je francoskega maršala Bernadotta ter si ga izbral za naslednika.

Iz kraljevega vrta sem se podal v mestno središče Staden, kjer sem stopil v majhen parnik, da se prepeljem v južno mesto Södermalm. Parnik je letel kakor tica in nas kar naenkrat izložil pri mostu, ki veže Staden s Södermalmom. Pri mostu je čakala ljudska množica, ki ni mogla iti ne sem ne tja. Proti nam je vozil parobrod s tako visokimi dimniki in jambori, da so morali vzdigniti most in narediti prostor velikanu. Ko je odplavala ponosna ladja dalje, se je most spustil z višine nazaj in ob straneh nabrani ljudje so šli zopet lahko po svojih potih. Jaz sem korakal proti Södermalmu,

ki ima tako vzvišeno lego, da drže ulice po klancu navzgor. Toda kaj pomenja pred mano stoječi, ves z železjem prekržani stolp? To je vzdigovalec ali elevator. Pravijo mu Katharina-Hissen. Ni ti treba hoditi po strmih ulicah, pojdi kar v hišico, ki jo vidiš ob stolpovem vznožju. Tu plačaš par örov, pa se odpelješ v višavo. Nekoliko trenutkov in že si na vrhu železnega stolpa, raz katerega greš po ravnem železnem hodniku v južni Stockholm. A poprej ne pozabi, da se razgledaš krog sebe. Višina, kjer stojiš, ni majhna. To ti povedo ljudje, ki se vidijo pod teboj kakor mravljinici.

Ako nisi poseben plašljivec, greš po stopnjicah v drugi še višji oddelek. Najbolj pa pokažeš svoj pogum, če se podaš iz drugega oddelka prav na vrh. Le brez skrbi bodi, zavarovan si tako, da se ti ne more primeriti nobena nezgoda. Še s kavo ti postrežejo, ako jo zahtevaš. Glavna reč je pa seveda veličasten pogled po mestu in njegovi okolici. Tukaj šele spoznaš lepoto Stockholma, katerega ne primerjajo zastonj Benetkam. Primera je popolno upravičena v tem oziru, ker se prepeljujejo ljudje po po vodi, namesto da bi hodili peš po nekaterih ulicah. Toda glede divne lege nadkriljuje Stockholm Benetke. Kaj torej vidiva z višine? Celo mesto imaš pred seboj kakor na načrtu. Množica hiš proti severni strani je Norrmalm. Zdi se ti, da se kaže v megleni daljavi glasovita Upsala, staro vseučiliško mesto. Ob zapadu se leskeče jezero Mälaren s svojimi otoki in gradovi. Na jugu leži pred teboj mestni oddelek Södermalm, ob vzhodu pa te vabijo k sebi zalivi baltiškega morja. Oglejmo si jezero Mälaren natančneje, da uvidimo njegovo zvezo z Baltiškim morjem!

Razteguje se od zapada proti vzhodu v daljavi 130 kilometrov. Širjava mu je različna, ker se cepi v mnogo delov, ki dobivajo podobo velereke ali obširnega jezera. Obrežje mu je kmalo skalovito, kmalo ravno; semtertje je obdano z zaraščenim gorovjem. Množica otokov in lepo število gradov se vzdiguje nad njegovim površjem.

Zgodovinsko znamenit je otok Björkö, na katerem je bival leta 829 apostol severne Evrope, sv. Ansgar. Gorečemu oznanjevalcu krščanske vere so postavili ondi v spomin graniten križ. Jezero Mälaren se združuje v Stockholmu po dveh odtokih z Baltiškim morjem, in sicer prav v središču mesta poleg kraljevega gradu. Severnemu odtoku pravijo Norrström, južnemu pa Söderström. Takoj po združitvi izgubi jezero svoje ime. Poprej se je imenoval Mälaren, sedaj se zove Saltsjön (slano jezero). Ker leži pol metra višje nego Saltsjön, odteka se voda lahko v morje. Kadar pa morje narase, godi se nasprotno. Takrat teče morska voda v jezero Mälaren.

28. Zverinjak v Stockholmu.

Dolga, ravna promenada na obrežju Strandvägen, raztegujoča se ob vzhodnji strani Stockholma, naju pripelje do železnega mosta. Ob levi strani vidiva krasno Oskarjevo cerkev, ki je zgrajena z visokim zvonikom vred iz samega belega kamena. A zadostuje nama, da jo vidiva odzunaj, saj bi bilo brezuspešno delo, ako bi jo šla odpirat. Evangeljski zaklepajo jako skrbno svoje templje. Stavim, da je tudi ta zaprt, torej le urno čez most, ob katerega se zaletavajo valčki slanega jezera. Na obeh straneh mostu se vrstijo stebri, okrašeni s kipi starih germanskih bogov. Tu je Vodan, ki so ga častili paganski Germani kot gospodarja nebes in zemlje. Na drugem stebru stoji Donar, ki je prebival v oblakih ter držal v roki grom in strelo. Na tretjem stebru opaziš boga pravice, ki so mu so rekli Paltar. Bil je nekak minister pravosodja v Vodanovem kraljestvu. Dalje vidiš boga vojske z mečem v roki, Zijo je bilo baje njegovo ime. Bogovom sledijo boginje Friga, Freja, Berhta, Hulda itd. Ko sva prišla čez most, nahajava se na otoku, ki je dolg skoro eno uro. Otok ni raven, ampak večinoma gričast in zaraščen s hrastovim drevjem; na nekaterih krajih je svet tudi skalovit. Tukaj imajo svoj dom divje zverine. Toda ne pričakuj, da zaslišiš pravkar njihovo tuljenje, in nikar se ne boj,

da te sreča kak razljučen kosmatinec. Pomiriti te moram ter ti povedati naprej, da najhujših človekožrcev sploh ni tukaj. Kako bi mogla na pr. lev ali tiger živeti v mrzlih severnih krajih? V zverinjaku se nahajajo samo one živali, ki imajo v Skandinaviji svojo domovino.

Pojdiva po hribu navzgor. Pred naju stopi čuvaj, zahtevajoč vstopnino. Dava mu vsak pol švedske krone ali nekaj več, potem je nama na vse strani odprta pot.

Poglej naprej majhno živalico v nežnem, snežnobelem kožuščeku. Toliko jih je v leseni kletki, da bi jih ne mogel prešteti. Skrivajo se po luknjicah, a na drugi strani prihajajo zopet vun ter naju gledajo s svojimi živahnimi očesci. Nekateri glodajo za jutrek, ki jim ga je prinesel postrežnik. Druge znašajo suho travo in si delajo gnezdišča. Bele miši so, katerih se gotovo ne boš ustrašil. Njihove bližnje sosede so podgane, potem sledi še nekaj drugih glodavcev. Toda pustiva ta drobiž, ki marsikomu ni prikupljiv ter stopiva dalje, da se vidi kaj drugega, bolj zanimivega.

Par korakov naprej dobiva družino divjih maček. Precej večje so nego domače. Dlaka jim je sivkasta in pomešana s temnimi poprečnimi progami. Mislim, da bi ne bil prijetno iznenaden, ako bi srečal v gozdu divjo mačko. Iz oči jej žari hudoben pogled, ki ne obeta ničesar dobrega. A ni se je treba bati, ker je skoro do cela pregnana iz naših gozdov. V Skandinaviji in na Ruskem pa ni redka prikazen.

Mnogo hujši mimo nje je ris. Skočil je, ko sva prišla do njegovega stanovanja, s tal na drevo. Od tu naju opazuje tako potuhnjeno, kakor da bi nama hotel vsak hip skočiti za vrat. Rdečkasta zver ima kratek rep in nekaj črnih lis po životu, na koncu ušes pa šopek črne dlake. Noge so jej precej visoke, da naju spominja psa, glava in stegnjeni prožni život sta pa popolno mačja. O risu pripovedujejo, da ima silno bister vid in jako tenak sluh. Kadar misli napasti kako žival, priplazi se do gotove daljave proti njej, jej skoči za vrat ter jo zadavi. Če dobi

več ovac skupaj, podavi iz same krvoločnosti vse zapored. Glej, sedaj je legel pred duplo in se raztegnil kakor mačka. Pustiva ga v miru.

Bolj nama všečujejo lisice, ki nimajo tako grozних oči, a so zato toliko bolj pretkane. Črno-rjavkasta tam je polarna lesica. Pozimi dobi belo obleko, sicer pa menda ni manj prekanjena, kakor njena južna sorodnica. Ene so hodile v hišici semintje ter zvedavo gledale skozi omrežje. Druge se ne zmenijo za obiskovavce, temuč polegajo v brlogu.

Ondi so pa psi, ki nadomestujejo severnim prebivavcem poštne konje. Dlaka jim je precej dolga in sivo-rjavkasta, noge visoke, hrbtišče široko, glava dokaj debela, gobec ošpičen, ušesa kvišku stoječa. Glede velikosti dosegajo naše ovčarske pse, ali so še večji mimo njih. Hrana so jim ribe, ki jih sami lové. V poletju se nihče ne zmeni za nje, da hodijo okoli, kjer hočejo; drugače je pozimi. Takrat se prične njihova služba. Navadno vpregajo po štiri skupaj v ene sani, s katerimi prevažajo ljudi in blago. Ne ustrašijo se tovara, naj je še tako težak; poleg tega jih ni treba nič priganjati, ker dirjajo sami od sebe silno hitro. Prej bi jim opešale moči, kakor da bi ne vlekli sani naprej. Vsled napora se hitro postarajo in poginejo. Takrat dajo gospodarju še zadnje, kar mu morejo dati — svojo kožo.

Od psov prideva k belim medvedom. Odločili so jim prostor med skalovjem, okoli katerega je globok jarek, poln vode. Voda sega tudi pod skalovje, da se kosmatinci lahko skrivajo v podzemeljske dupline. Vidi se, da živi beli medved raje v vodi kakor na suhem. Komaj prikobaca iz tolmana, že se zažene nazaj v globočino. Ko spleza zopet na suho, hodi gori in doli, a ne ostane zunaj toliko časa, da bi se mu posušil snežnobeli kožuh. Še mu v curkih teče voda od dolge dlake, in že se vrže nazaj v svoj element. Ni čuda, saj je njegovo pravo stanovanje voda, led in sneg. In kakšen plavač je mrcina! Mornarji opazujejo bele medvede po več milj daleč od suhe zemlje. Ondi

plavajo kljub svojemu neokretnemu truplu kakor ribe po morju, po ledenih ploščah pa se vozijo kakor v čolnu. Ondotni prebivavci zasledujejo vso zimo bele medvede, naj je lov še tako opasen. Meso ni posebno okusno, vendar je užitno. Več je vredna kožuhovina, ki daje pogumnim lovcem lep dobiček.

Zanimiv je še neki drug prebivavec severnega morja, m o r s k i p e s. V zverinjaku so mu odločili velik, z vodo napolnjen prostor, da se poljubno vrti semintja. Žival je poraščena z zelenkasto dlako, ki bi na suhem štrlela od trupla, v vodi pa se gladko prilaga telesu. Vnanjost morskega psa je čudna, a živalica je silno okretna in živahna. Morski psi se nahajajo v severnih vodah tje do ledenega morja, posebno v Grönlandiji jih je veliko. Tamošnji prebivavci Eskimo bi brez njih skoro ne mogli živeti. Lovijo jih zaradi mesa, masti in kože. Pravijo, da morski pes ni brez duševnih zmožnosti ter da postane celo domač in vdan človeku.

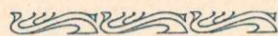
Ustavimo se še pri severnih jelenih! Strežaj jim je ravnokar prinesel nekaj zelišč, katera hlastno hrustajo. Za Laponce, Fince in druge polarne narode je ta žival neprecenljive vrednosti. Daje jim hrano in obleko, poleg tega se rabi za prenašanje tovorov in za vožnjo. Severni jelen je nekoliko podoban navadnemu jelenu, vendar ima krajše noge in krajši vrat. Ob spodnji strani vratu mu visi dolga griva. — Glava nosi razraščeno rogovje. — Gosta dlaka je poleti rjava, pozimi bela. Glavni živež mu je neki mah, katerega je v ondotnih krajih prav veliko. Jeleni si ga v zimskem času sami kopljejo izpod snega.

Toda kdo bi mogel opisati vse ujetnike, ki se hranijo v ličnih, z mrežo prepletenih stanovanjih zverinjaka! Še nekaj drugega je, kar dela Djurgården zanimiv. Zgrajene so na njem hiše, kakršne imajo švedski in norverški kmetje v raznih pokrajinah. Hiše so popolno izvirne t. j. prepeljane iz onih nasebin, kjer so nekdanj stale. V notranjščini vidiš vso domačo opravo, da imaš jasen pojem, kako izgleda s k a n d i n a v s k o s t a n o v a n j e. Poleg vrat stoji celo gospodinja,

čeprav ne živa, pa vendar prav tako oblečena, kakor se nosijo ondotne kmetice.

Ko prideš na višino otoka, splezaš še lahko na vrh stolpa, s katerega imaš sijajen razgled po Stockholmu. Meščanje zahajajo v obilnem številu na otok, ker se jim nudi poleg krasnega izprehoda še cela vrsta druge zabave. Jaz sem obiskal biološki muzej

ob vznožju hriba. Poprej sem gledal žive živali, tu pa preparirane in znanstveno razvrščene. Okolica jim je taka, kakršno imajo v življenju. Vidiš jih na planjavi, v gozdu, med skalovjem ali na morju. Slikar je znal napraviti na stenah tako umetno perspektivo, da bi jo smatral ogledovalec skoro za naravno. (DALJE.)

RODBINSKI PRIIMKI IZ RASTLINSKIH IMEN.

(DALJE.)

79. K(E)RŽIČ, N., Gor. : kržič, cyclamen europaeum.

80. KISOVEC, D. : kisavec = rumex acetosa (pa tudi = jesih, kis).

81. KLASINEC, -NC, Št. = turščični storž.

82. KLENOVŠEK, D., ponemč. KLEINOSCHEGG, Št. iz „klen“ = acer campestre.

83. KAPUS, G. (že l. 1656., KHAPPUS v Kamni Gorici) = vohrovt, brassica oleracea.

84. KOKALJ, G., KOKELJ, G., N., KOKOLJ, KOKOL, Št., KOKOLL, Ljublj., KUKOL, Št. = agrastemma gittago, Kornraden.

85. KOLENEC, KOLENC, D., Št., Kor., pokvarj. KOLLENZ, Št. = lapsana communis.

86. KOPRIVA, D. (že l. 1615. KHOPRIVA v Krškem), KOPRIVEC, D., N. (že v začetku XVII. stoletja), KOPRIVNIK, Št., KOPRIVŠEK, -ŠČEK, Št., KOPRIVIK, N., KOPRIVNIKAR, D. : kopriva.

87. KOPITNIK, D. : asarum europaeum, virh, Haselwurz.

88. KOPINA, D., KOPINŠEK, Št. : kopina = robida, rubus fruticosus.

89. KOREN, D., Št., KORENJAK, -NAK, Štaj., KORENÉ, Ljublj., KORENČIČ, N. (že l. 1523. v Štverjanu = Št. Ferjanu na Prim.), KORENČAN, G., N. : koren, korenje.

90. KORUN, Št., G. (že l. 1560. v Poljanah na G.) : korun = krompir.

91. KARUZA, N. = koruza.

92. KOSTANJEVEC, D., Št., KOSTANJŠEK, Št. : kostanj.

93. KOŠČAK, KOŠAK, D., N. = iuglans cinerea.

94. KOŠENINA, N., Pr. = gorsko seno.

95. KOVŠČICA, KOVŠCA, N, D. = bela pesa, Mangold. Tudi pri Nemcih je priimek Mangold.

96. KREČ, Ljublj. = saxifraga, Steinbrech. KREČIČ, N., je morda zmanjšana oblika tega imena. L. 1662. je živela na Kranjskem rodbina „KREITSCH“, kar je gotovo = KREČ.

97. KRIŽMAN, N., Pr. (v Gorici že l. 1780.) = polygala, Kreuzblume. Od tega tudi *dimin.* KRIŽMANČIČ, Pr.

98. KRHLIKAR, Dol. iz „krhlika“ = salix fragilis ali pa rhamnus frangula (kršiti = frangere l)

99. KUMAR, Pr., Štaj. (v Čepovanu že v začetku XVI. stoletja) = kumara; na Primorskem je običajno : kúmar, m. sp. — Tudi pri Čehih je zelo razširjeno ime Vokurka = Kumar(a).

100. KUKMAN, D. = agaricus campestris, šampinjon (goba).

101. KUKOVEC, Štaj. = kukavec, orchis morio, dišeča mošnjica.

102. LAKATA, Kor. = lakota, galium mollugo.

103. LANIŠNIK, Št., LANIŠEK, G., iz „lanišče“.

104. LAPUH, Št. = tussilago farfara.

105. LÉDNIK, Št. : lédnik, posebna vrsta grahorja ali grašice.

106. LEGVART, REGVAT, LEVART, Št. = regrat, leontodon taraxacum; na Štajerskem se sliši regvat, regrad, regvant, legvart, vse iz nemščine: Röhrkraut. Morda je vplivala beseda WEGWART = divji regrat, ledrik.

107. LEINIŠ, Kor. = lajnež, *cicuta virosa*. Semkaj spada nemara tudi LAJNŠIC, Št.

108. LELJA, Št. Po Murkovem besednjaku je lelija = lilija. Tudi LILIJA, Št.

109. LEPIČNIK, Št., iz lepica = *asperugo*.

110. LESIČNIK, Kor., Štaj. = *lycopodium complanatum*, Sadebaum.

111. LEŠNIK, D., Št., Kor. (že l. 1515. v Novem mestu: LESCHNIK!), ponemčeno LÖSCHNIGG, Št.; LESKOVŠEK in LESKOŠEK, Št., LESKOVEC, -VIC, G., N., LEŠNJAK, D., N., LISSKO(W)NIG, beri: LESKOVNIK, Kor. —: leska, leskovec, lešnik, lešnjak.

112. LESNIKA, Št., in tudi LESNIK, Štaj., Kor. (= lesnika).

113. LECJAN (že leta 1513. v Kamniku LETZIAN), G., LACIJAN, Št. = *gentiana verna*, Enzian, svedrec.

114. LUSTIK, Gor., LUŠTEK, LEVSTEK, LEVSTIK, D., Št., LOŠTREK, Št., LUŠTREK, G. (že l. 1630.) = *levisticum ligusticum*, luštek, levstek, Liebstöckel (vse iz latinščine).

115. LIKOVEC, -AVEC, pokvarj. LIKOVIČ, Štaj., Notr. : likovec = *daphne Mezereum*, tudi „volčin“.

116. LIPEC, D., LIPIC, Kor. (že l. 1484. v Ljublj. LIPIZ) = hostna lipa.

117. LIPOVEC, G., Štaj., N. = 1) zimska lipa, 2) lipov lub.

118. LIPNIK, Štaj., Kor., LIPNIKAR, Št., G. : lipnik = Spätlinde.

119. LIPAR, G., Pr. : iz „lipa“.

120. LIPOGLAV, Dol. (že l. 1525.), LIPGLAV, Štaj., LIPOGLAVŠEK, D. : lipa + glava.

121. LIPOVŠEK, G. (v začetku XVIII. stoletja v Kamniku), LIPOVŠ, N., LIPOVŽ, Pr., LIPUŠ, Kor., Št., LIPOVNIK in LIPONIK, Št., Kor., LIPIČNIK, Št., LIPIČAR in -ČER, tudi -CER, Pr. — iz „lipa“. Drugi priimki, n. pr. LIPKO, Št., LIPIČ, Kor., Ljublj., LIPŠA, Štaj., LIPE, -EJ, Kor., Št., LIP, Št. i. dr. so pa izpeljani iz krstnega imena Filip; razni LIPOVŠČEKI, LIPUŠČIKI in LEVPUŠČIKI na Prim. pa so dobili svoj priimek po vasi Levpi v kanalskem okraju.

122. LISEC, Dol., N. : lisec = *cyclamen europaeum* (a tudi = 1) *fringilla carduelis*, 2) lisasta žival, 3) prismuknjeneč).

123. LOBODA, G. = *atriplex*, Melde.

124. LORBEK, Štaj. = lovor(ika) (v Slov. goricah). Tudi LORBER, Št.

125. LOČIČNIK, Št. iz „ločika“ = *lactuca scariola*, Lattich, divja salata.

126. LOZAR, Pr., LOZINŠEK, Št., LOZEJ, Pr. : loza.

127. LUKOVNJAK, Št. iz „luk“.

128. LULEK, Kor., LULIK, Prim. : *dimin.* oblika od ljulj = *bromus tectorum*.

129. LUNKA, N. = ljuljka, Lolch, *Iolium*.

130. LUNEŽNIK, Štaj., iz „lunež“ = *rhinanthus*, lošec.

131. MAJARON, N., MAJORANC, Štaj. = *origanum maiorana*.

132. MAKLIN, MIKLIN, MEKLIN, Kor. : maklen, meklen = 1) *acer campestre*, 2) *eunymus*.

133. MAHEN, Št. = mah, Moos (v štajerskih dialektih). Od tega: MAHNÉ, N., MAHNIČ, Št., N., Pr. (?)

134. MAK, Kor. : mak, MAKOVEC, -IC, D., G., Kor., MAKOVŠEK, Št., MAKUŠIČ, Prim. (že v začetku XVI. stol.). Iz „mak“ in „terem, tretji“ je zložen priimek MAKOTER, Štajersko = Stößel.

135. MALIN, Kor., Gor. = malina, *rubus idaeus*, MALINJAK, Kor.

136. MARVIN, Pr. : Marvin 1) neka vinska trta : javornik, 2) vino iz „Slovenske pokrajine“, t. j. dolensko vino (seveda je beseda izposojena iz nemščine : Markwein).

137. MECESNIK, Št. : iz mecesen, *larix*.

138. MEKINA, MEKINDA, N., MEKINEC, ljublj. okol. : mekina.

139. METLAK, Prim. : metljak, primorski izraz za to, kar imenujejo na Dolenskem sirek (*sorgum vulgare*, Moorhirse).

140. METLIKOVEC, Prim., iz „metlika“ = *artemisia vulgaris*, Beifuß, komoljika. Tudi Nemci imajo priimek Beifuß.

141. MEZINEC, Pr. = *achillea millefolium*, rman.

142. MISNYEK, Og. (beri: Mišnjek) = neka vinska trta, Grobheunisch.

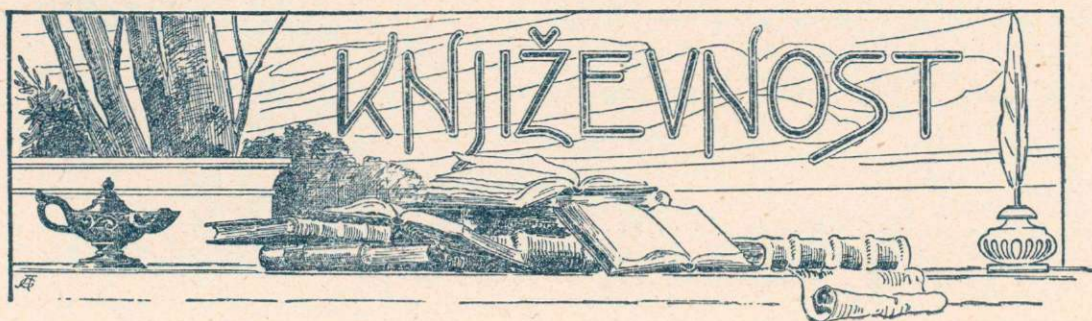
143. MLEČNIK, Pr., Kor., MLIČNIK, Kor. : mlečnik, *euphorbia*, Wolfsmilch.

144. MLAČ, D., N., Pr. = mešanica vsakovrstnega žita.

145. MUHIČ, Štaj., Kor., D. = 1) *milium effusum*, 2) *carex*, ostrica, šaš.

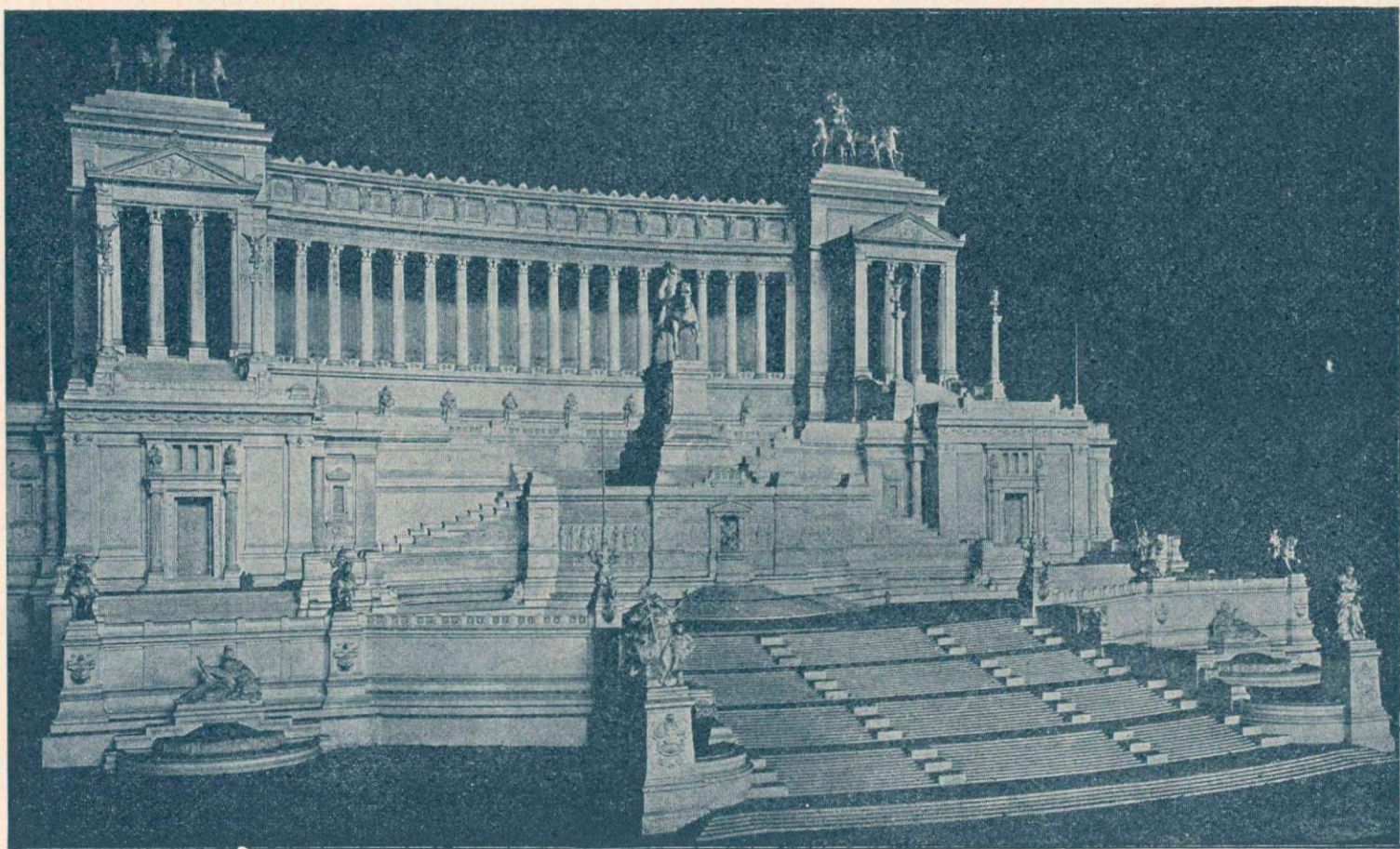
146. MUHVIČ, D. = *setaria*, Borstengras.

Nagrobnice. Uredil Frančišek Marolt, učitelj. Cena vezanemu iztisu 1 K 40 h; s poštino 1 K 50 h. V Ljubljani, 1906. Izdal in založil ureditelj. Tisk in kamenotisk J. Blas-

dajatelju prepustiti v objavo. Premenil je resnemu značaju nagrobnic primerno tudi zbora št. 5 in 7. Besedilo zborov št 17 do 24 (zadnjega le 1. kitica) je g. profesorja dr. Grego-

SPOMENIK VIKTORJU EMANUELU V RIMU — NAJVEČJI SPOMENIK SVETA.

nika naslednikov. — Ureditelj piše v „Priporočilu“: „Da se ustreže pevskim društvom, ki bi poleg že znanih nagrobnic rada pela nekaj novih, da dobé namesto slabo in napačno pisanih glasov s čestokrat različnim besedilom partituro z enotno urejenim besedilom, je glavni namen pričujoče zbirke — v Slovincih prve te vrste. Izmed napevov bodo zlasti dobrodošli zbori odličnega našega skladatelja g. Antona Foersterja, ki jih je blagovolil iz-

rija Pečjaka, ki je popravil tudi besedilo nekaterih drugih zborov.“

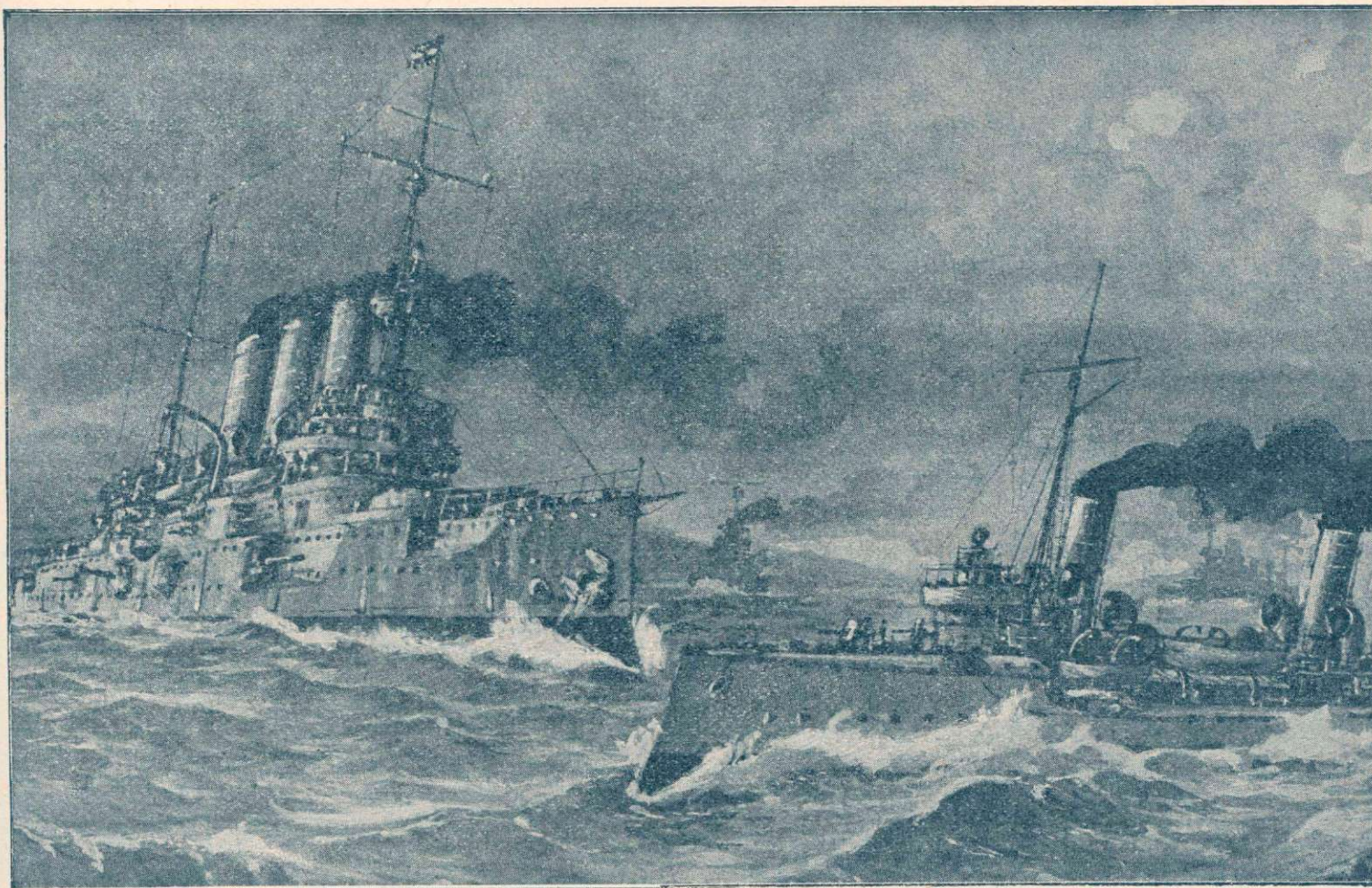
Brez dvoma bo ta knjižica zelo ustregla pevskim zborom, ki doslej res niso imeli za nagrobnice posebne izbire. Par pesmic se je neprenehoma ponavljajo. G. Marolt je sprejel tudi te in pridejal še jako dragocene nove pesmi, tako da jih je zdaj 26 v zbirki. Izmed teh omenimo posebno nekaj krasnih Foersterjevih skladb, polnih globokega, resnega čuv-

stva, ki so sedaj prvič objavljene, zlasti št. 19. „Ob smrti nedolžnega otroka“, št. 22. „Glasi, milo zadonite“, št. 24. „Zapusti dom minljivi!“ — Ker je knjižica tudi jako priročna, ni dvoma, da se bo kmalu udomačila zlasti pri društvenih zborih. L.

Silvio Pellico. **O dužnostima čovječim** (Dei doveri degli uomini.) Preveo na hrvatski, uvodom i bilješkama popratio Niko Štuk. (Ponatisk iz Vrhbosne.) — Framasoni v Italiji silno širijo med mladino Mazzinijevo knjigo o dolžnostih, ki je spisana v smislu idej „zedinjene“ protipapeške Italije. Tej knjigi starega revolucionarja pa postavljajo nasproti

štovanju do človeka, o rodoljubju, spoštovanju do starosti, o bratovski ljubezni in o prijateljstvu. Potem poučuje mladeniča, kako si naj izbira stan, kako se naj kesa in poboljša, razpravlja o brezženstvu in spoštovanju do žene, o dostojanstvu ljubezni, o ženitvi, o očetovski in sinovski ljubezni, o bogastvu in dobrodelnosti, o znanosti, omiki, ponižnosti, krotkosti in srčnosti. To je v resnici zlata knjiga, vredna, da se prevede v vse jezike in razširi med mladeniče vseh stanov! L.

Poesie im Zuchthause. Pesmi; izdal dr. J. Jaeger; založil Max Kielmann, Stuttgart. Broširano M. 3; eleg vezano M. 3'60 —

Z LETOŠNJIH VAJ NAŠE MORNARICE:

BOJNA LADJA „CESAR KAROL VI.“ IN TORPEDNI LOVEC „MAGNET“.
ZADAJ BOJNI LADJI „DUNAJ“ IN „BUDIM-PEŠTA“.

katoličani knjižico podobne vsebine in enakega obsega, ki jo je spisal plemeniti italijanski rodoljub Silvio Pellico. Pisatelj kot skrben oče in učitelj poučuje mladeniče, kak mora biti vzoren človek in državljani, da bo koristen človeški družbi in domovini ter sam srečen. Najprej govori o dolžnostih sploh, potem pa razpravlja o resnici, o veri, o človekoljubju in usmiljenosti, o domovinski ljubezni in spo-

Protestantski župnik v kaznilnici Amberg je obelodanil s tem jako zanimivo knjigo, ki priča, da se ideali tudi pri kaznjencih še niso izgubili. V zanimivem predgovoru nastopa izdajatelj odločno proti Lombrosovi teoriji, katero je slednji razvil zlasti v svoji v Turinu izdani knjigi: „L'uomo delinquente in rapporto all' antropologia, giurisprudenza ed alle discipline carcerarie.“ Lombroso trdi v tej knjigi,

da je vsak hudodelec patologičen, ker ga fizična in psihična dispozicija z naravno močjo sili, da postane hudodelec. To teorijo pobija Jaeger teoretično v predgovoru in — rekel bi — praktično v lepi zbirki pesmi, ki jih je nabral pri kaznjencih. Resnični trditvi, ki jo stavi pisatelj v predgovoru, da more hudodelnika poboljšati le cerkev s pridigo in poukom, moramo kot katoličani dodati še — prejem sv. zakramentov. Dr. Jaeger si je v kriminalno-pedagoški nemški literaturi pridobil slavno ime, je oster opazovalec, in sploh, kakor se iz zbirke vidi, usmiljen gospod. Pesmi, katere priobčuje gospod izdajatelj, so speli hudodelniki. Niso sicer vse umetniško dovršene, pač pa najdemo med njimi tudi pravih poetičnih biserov. Da so izdajatelj in večinoma tudi pesniki - kaznjenci protestantje, se kaže v nekaterih pesmih, toda brez strupene ten-

dence. Kar dela zbirko posebno zanimivo, je to, da je dodal gospod izdajatelj kratek življenjepis posameznih pesnikov - hudodelnikov. Čisti dobiček je odločen društvu, ki ima skrbeti za kaznjence, ki so že zapustili kaznilnico. Tendenca knjige ni le znanstvena, marveč tudi karitativna. Izdajatelj, ki je pisatelju teh vrstic nedavno pisal: „Ločeno hočemo korakati, a združeno se bojevati“, zasluži za to zbirko tudi našo zahvalo in priznanje. To tem bolj, ker bi bilo želeti tudi med nami več zanimanja za hudodelnike, zlasti za one, ki so že zapustili kaznilnico. To zbirko, ki je nekaj docela individualnega ne le v nemški, marveč smelo trdim — v svetovni literaturi — toplo priporočam tudi izobraženim Slovencem, katere bo gotovo zanimala, to tem bolj, ker je imel gospod izdajatelj pri publikaciji te zbirke najblažje namene.

P. E. P.

NAŠE SLIKE.

Romul in Rem. (str. 577.) G. Davorin Bizjak je porabil starorimsko pravljico o bratih Romulu in Remu, ustanoviteljih rimskega mesta, ki ju je ded zavrgel in ju je vzgojila voljkulja, za skupino, ki bi bila primeren okrasek za vrt.

Vinotok (str. 581.) je karakteristična študija prerano umrlega Fr. Dobnikarja. Kako krepke in izrazite so vse poteze, polne umetniškega življenja!

Giovanni Battista Tiepolo (1696 - 1770) je najznamenitejši in najduhovitejši slikar osemnajstega stoletja; v njegovih delih je pognala beneška umetnost zadnje lepe cvetove. Bil je učenec slikarja eklektika Piazzetta (1682 - 1754); od njega se je priučil študirati po naravi in rabiti sijajnih efektov barv v luči in senci. Učil se je pa tudi po Pavlu Veroneškem; in po kompozicijah soditi, bi rekli, da je v Tiepolu oživela Veroneškega umetnost. V Tiepolovih slikah se kaže nekak odmev klasiške dōbe beneškega slikarstva, bujno veselje pa tudi lahkoživost, dekorativni reprezentančni sijaj beneškega življenja, pa tudi duševna praznosta tedanjega časa. Zato imenujejo Tiepola navadno slikarja dekorativne smeri in reprezentančnih prizorov. To velja predvsem o njegovih

obsežnih freskah. Slikal je prav mnogo, fresk in oljnatih slik. V freskah je pogosto površen, čeprav silno duhovit in drzen. Snovi je zajemal iz svetne in svetopisemske zgodovine, iz mitologije in alegorije. Slikal je po vsem Beneškem. Freske v cerkvi dei Scalzi, v S. Maria della Pietà, v Scuola del Carmine v Benetkah, [dalje v škofijski palači v Vidmu, v vili Valmarana pri Vičenci so jako odlična dela tega umetnika. Njegovo najznamenitejše delo pa so freske v slavnostni dvorani Palazzo Labia v Benetkah iz zgodovine Antonija in Kleopatre. Slikal je tudi v škofijski palači v Würzburgu in nazadnje v Madridu. Bolj skrbno kakor freske je slikal Tiepolo oljnate slike, ki se nahajajo po vseh večjih zbirkah evropskih. On rabi jasne svetle barve, včasih skoro bele.

Original slike, ki jo priobčuje stran 584., je last cistercijanskega samostana v Zatičini. Sedanji zatiški opat P. Gerard Maier je pridobil letos to sliko za svoj samostan. Prišla je z Würtemberškega. Velikost slike je 2,15 × 1,48 m. Predstavlja trenotek, ko se poslavlja Rebeka od svojih staršev. Prim. Gen. pogl. 24. zlasti 24, 21 - 60. Tudi ta slika je pravi reprezentančni prizor. Abrahamov hlapec odhaja, Rebeka, zaročnica Izakova, se poslavlja od svojega očeta Batuela, njen brat Laban joka, na obeh straneh

mного spremstva Arhitektura, perspektiva, stafaža, sploh vsa kompozicija do zadnje malenkosti — psiček, papiga, drevo — diha značaj Tiepolove umetnosti. Tudi barve so popolnoma Tiepolove. To so vzroki, da je sliko najverjetneje pripisovati Tiepolu, čeprav iz zunanjih razlogov sedaj še ni lahko dognati, da je res Tiepolov umotvor. Žal, da je slika, zlasti leva temnejša stran, slabo restavrirana.

Na sejm u (str. 601.) je slika iz dalmatinskega življenja. G. Ivan Grohar je krepko zadel dalmatinske narodne tipe in podal dobro podobo iz tamošnjega življenja.

Prizor skatoliškega shoda (str. 617.) kaže del navzoče množice. Ravnokar se je začela sv. maša, ki jo služi prevz. g. knez in nadškof goriški dr. Frančišek Sedej v pokriti lopi spredaj. Okoli so galerije — krasno obraščeni hodnik „alozzijeviski“. Fotografija je povzeta pred dohodom Dolenjcev, ki so napolnili še preostale prostore. Tu se je vršilo veliko zborovanje dne 26. avgusta. Drugi slovesni shodi so se vršili v veliki dvorani hôtela „Union“.

Spomenik Viktorja Emanuela v Rimu (str. 632.). „Zedinjena Italija“ se je poslavila z nešteto vilnimi spomeniki. Po Italiji kar mrgoli Garibaldijev, Cavourjev in Viktorjev Emanuelov, kakor bo zdaj na Nemškem že kmalu v vsakem kotu stal kak Bismark. V Rimu pa hočejo Italijani sami sebe prekositi. Mnogo milijonov lir so zabili že v tla, podrli cele vrste hiš, da dobé prostora za spomenik, ki naj bo „največji na svetu“. Sicer Viktor Emanuel I. gotovo ni bil največji veleum ali vladar, a ta spomenik naj služi predvsem megalomaniji mlade Italije, in za to ni škoda nobenih stroškov. Ker je manjkalo denarja, je zgradba spomenika mnogo let skoro stala, zdaj pa napovedujejo, da ga dogradé v treh letih. Načrt je res krasen in kaže klasičen okus, kakršnega dandanes često pri spomenikih pogrešamo. Model, po katerem je posneta naša fotografija, je zgorel letos na milanski razstavi. Ne vemo, koliko časa bo ta spomenik „največji“ na svetu. Amerikanci gotovo ne bodo dolgo pustili Italijanom tega veselja.

Z letošnjih vaj avstrijske mornarice podajemo sliko nekaterih avstrijskih vojnih ladij. Teh vaj bi se udeležil cesar osebno, da ni bil zadržan, in je namestu njega prišel nadvojvoda Fran Ferdinand. Ta se je udeležil potem vojaških vaj pri Trebinju (str. 637), ki ga zovejo „vrt Hercogovine“.

V Kvarneru se klatijo semtertja orjaški somi, ki postanejo lahko nevarni tudi kopališčnikom, ako pridejo blizu obrežja. Naša slika str. 640 nam kaže takega morskega roparja, ki so ga nedavno ujeli blizu Reke hrvaški ribiči.

Jaroslav Vrchlický je izdal novo pesniško delo *Píseň o Vinetě*. Iz starih povesti o mestu Vineti je stkal avtor krasno poetično celoto. Z veliko plastiko je utelesil kos starega sveta z vso njegovo le-

poto in z vsem sijajem. Celo dejanje je dramatično ter polno pisanih detajlov. Češka kritika se izraža o tem delu zelo simpatično.

Václav Petrů, češki pisatelj, je umrl dne 10. avgusta v Pelhřimovu. Svoje ime je proslavil v literaturi češki z dolgo vrsto prevodov, zlasti del Kiellandovih, Pontoridanovih, Carénove, Ohneta in velikega števila drugih avtorjev iz raznih literatur. Tudi iz češčine je prevedel nekoliko primerov v nemščino, tako n. pr. Heritesove novelete in nekatera dela Karoline Světle. Václav Petrů je služboval dolgo kot vesten srednješolski profesor v Budjejevicah, v Klattovih in slednjč v Pelhřimovu. Zato je tudi večinoma prevajal dela s pedagoško tendenco.

Dr. Jaroslav Goll, odlični češki zgodovinar, profesor na češki univerzi, je dovršil 60. leto svojega plodovitega in zelo zaslužnega življenja. — J. Goll se je porodil 11. julija 1846 v Hlumci nad Cidlino. Svoje študije je dovršil v Pragi. Najprej je bil profesor na srednji šoli v Mladi Boleslavi, od l. 1874. je bil profesor na češko-slovanski trgovski akademiji v Pragi, kjer se je hkrati habilitiral na univerzi za splošno zgodovino. L. 1885. je postal reden profesor na češki univerzi. V mladih letih je objavljala pesniške prevode pesnikov francoskih, poljskih in laških: pozneje je nastopil z izvirnimi pesniškimi spisi. Zbirka njegovih „Basni“, ki jo je izdal l. 1874. mu je zagotovila trajno mesto v zgodovini češke literature. Isti čas je bil tudi urednik mesečnika „Kvety“ obenem s Sv. Čechom in Serv. Hellerjem. Potem je Goll začel bolj temeljito proučevati češko zgodovino in po natančni pripravi na univerzah v Gottingu in v arhivih v Berlinu in Haagu je začel pisati češko zgodovino iz dōbe tridesetletne vojske. S svojimi spisi se je Goll postavil na stališče zgodovinskega kriticizma in po svoji globokosti je postal znana avtoriteta te znanstvene stroke. Čehi dozdej niso še imeli toli temeljitega zgodovinarja takozvane „češko-bratske“ dōbe, kakršen je prof. Goll. Svoje spise je dr. Goll objavil v raznih domačih in tujih znanstvenih zbornikih.

Frančišek Bartoš, moravski folklorist, je pred nedavnim umrl v svojem rojstnem kraju, Mlatecovu pri Zlinu na Moravskem. Umrl je po daljši mučni bolezni baš v tem času, ko je češka akademija v Pragi je razpošiljala njegovo zadnje monumentalno delo „Slovník dialektický!“ Filologija in folkloristika sta izgubili v Bartošu neumornega in nadarjenega dalavca. — Fr. Bartoš se je porodil 16. marca 1837 v Mlatecovu na Moravskem. Ko je dovršil gimnazijo, je šel na dunajsko univerzo, kjer je študiral klasično filologijo in češčino; njegova profesorja sta bila poleg drugih Bonitz in Miklošič. L. 1863. je postal profesor na nemški gimnaziji v Strážnici, kmalu potem v Tešinu in Brnu. Leta 1888. je bil imenovan za ravnatelja II. češke gimnazije v Brnu. Neštevilna je vrsta njegovih del in spisov. Kar kje drugje opravljajo cela učena

društva in akademije, to je izvršil Fr. Bartoš sam. Poleg jezika ljudstva je proučeval Bartoš tudi narodno pesem. Prvo zbirko „Anthologie pesmi narodních“ je izdal l. 1874. in tekom let je izšlo še pet velikih zbirk narodnih pesmi moravskih. Posebno pozornost je posvetil življenju in šegam moravskih Slovakov in Vlahov, ki jih je opisal v delu „Lid a národ.“ L. 1888. je v Brnu izdal spis „Naše děti“ za kateri je bil odlikovan z nagrado peterburške akademije. L. 1898. je šel sicer v pokoj, a ni nehal nadaljevati svoje znanstvene študije. Sad teh študij je že omenjeno monumentalno delo „Slovník dialektologický“, ki je izšel v Pragi.

Josef Kajetán Tyl. 11. julija je minilo 50 let, kar je v Plznju na Češkem umrl J. K. Tyl, češki buditelj, časnikar, leposlovec, dramatik in dramaturg. Tyl je bil narodni buditelj. Vse, kar se je godilo v Pragi od tridesetih let XIX. stoletja, je našlo v Tylu navdušenega pomočnika in delavca. Bil je šele dijak, ko je prišel v Prago in je že budil narod. Buditelja in književnika je iz njega napravil zlasti V. K. Klicpera v Kraljevem Gradcu, kjer je bil Tyl poprej študiral. Prišel je tja iz Kutne Hore, kjer je bil rojen 11. februarja 1808. V Pragi je uredoval časopise, ki jih je izdajal Pospíšil. Že na gimnaziji se je bavil s pisateljevanjem; za novelo „Statný Beneda“ je dobil kot honorar oguljeno sukunjo. Tyl je ustvaril tako-rekoč češko novelo in roman. Njegove novele in romani so sicer preveč romantični in tendenčni, ali imeli so velik vpliv na navadno prebujenje. Snov za svoje povesti je Tyl črpal iz rodoljubne zgodovine ali pa iz sodobnega življenja. „Rozina Ruthardova“ (1838) spada k najstarejšim, „Dekret Kutnohorský“ (1841) in „Poslední Čech“ k njegovim najboljšim delom. Tyl je spretno uredoval tudi časopise „Jindy a nyní“, „Vlastimil“, „Posel z Prahy“ in „Selské noviny“. Najrajši je Tyl deloval za gledišče. Pisal je igre in bil tudi sam igravec. Radi igre „Jan Hus“ je moral l. 1848. zapustiti Prago in od tistega časa je kot režiser in ravnatelj glediške družbe potoval po Češkem do smrti; umrl je v revščini v Plznju dne 11. julija 1856. Dasi Tyl na dramatičnem polju, njemu najbolj priljubljenem, ni mogel ustvariti imenitnih del, vendar ima za gledišče in za češko dramatično književnost velike zasluge, ker je s svojimi igrami budil narodno zavest in ljubezen do gledišča. Tyl je spisal kakih sto iger in še danes so njegove igre: „Paličova hcera“, „Paní Marjánka, matka pluku“, „Strakonický dudak“ in „Jižúkové vidění“ priljubljene na čeških odrih. K najstarejšim Tylovim igram spada „Fidlovačka“, v kateri se nahaja kot kuplet pesem „Kde domov můj“. Veseloigra občinstvu ni ugažala, tembolj pa pesem „Kde domov můj“, ki je kljub vsemu praganjanju od tistega časa postala himna češkega naroda. Sevéda več nego besede Tylove je njeno priljubljenost provzročil napev, ki ga je zložil slavni češki skladatelj Fr. Škroup (1801—1862).

Lužiški Srbi so obhajali v Budesticah 15. julija dvestoletnico po smrti svojega prvega pisatelja Mihe Frencela. M. Frencel je bil pastor v Budesticah. Že pred njim se je sicer pisalo lužiško-srbsko; lužiški župniki so namreč sami za ljudstvo prevajali „Sveto pismo“ in druge verske knjige. Njih jezik pa je bil slab; preveč so se držali nemščine in ž njo kvarili jezik. Frencel pa je znal češko in poljsko, primerjal je, čistil, tvoril srbsko lužiške izraze ter tako dal podlago čistemu, gibčnemu, pismenemu lužiško-srbskemu jeziku obogatitvi ga z več prevodi iz „Svetega pisma“ in drugimi verskimi spisi. Od tistega časa (1629—1706) je bil lužiško-srbski jezik pismen jezik in polagoma se je tudi razvijala njegova mala književnost.

Jakub Bart-Čišinski, lužiško-srbski duhovnik in kakor ga imenuje brnska „Hlídka“, največji pesnik najmanjšega slovanskega naroda, je obhajal 20. avgusta svojo petdesetletnico. Čišinski je od smrti Zejlerja (1872) najboljši lužiško-srbski pesnik; olepšal je lužiški pesniški jezik in obliko. Lužiško poezijo je, kar misli zadene, vglobil in ji določil nov pravec z zbirkami: „Kniha sonetow — Formy — Příroda a vnutroba — Serbske zynki“. Do Čišinskega je bilo glavni ton lužiško-srbske poezije rodoljubno in versko čuvstvo; Čišinski je v njo prinesel tudi druge tone zlasti izvirne motive iz prirode. Čišinski je spisal prve pesni že l. 1874. kot dijak. Od tistega časa je izdal devet pesniških zbirk, dalje prvo lužiško dramo „Na Hradžisku“, epos „Nawoženje“, roman „Narodowc a wotrodženc“ in razne drobne spise.

Lužiško-srbsko semenišče v Pragi obhaja letos dvestoletnico svojega obstanka. Semenišče je preživelo že razne boje in burje; saksonska vlada ga je že večkrat nameravala uničiti, a semenišče je vendar še v Pragi ostalo. Njegovi gojenci študirajo na nemških zavodih. Sedaj je v semenišču 13 gojencev: 12 gimnazijcev in en bogoslovec. Saksonski deželni zbor od leta 1846. prispeva na vzdrževanje s 6 študentski po 150 mark; semenišče pa ima tudi lastne ustanove. L. 1846. je bilo v semenišču ustanovljeno literarno društvo „Serbówka“, ki še zdaj obstoji. Iz semenišča so izšli najbolj delavni možje na narodnem lužiško-srbskem polju, kakor: Hórník, Dučman, Luščanski, Čěsla, Skala, Bart Čišinski, Libš, Andricki i. dr.

Fr. Št.

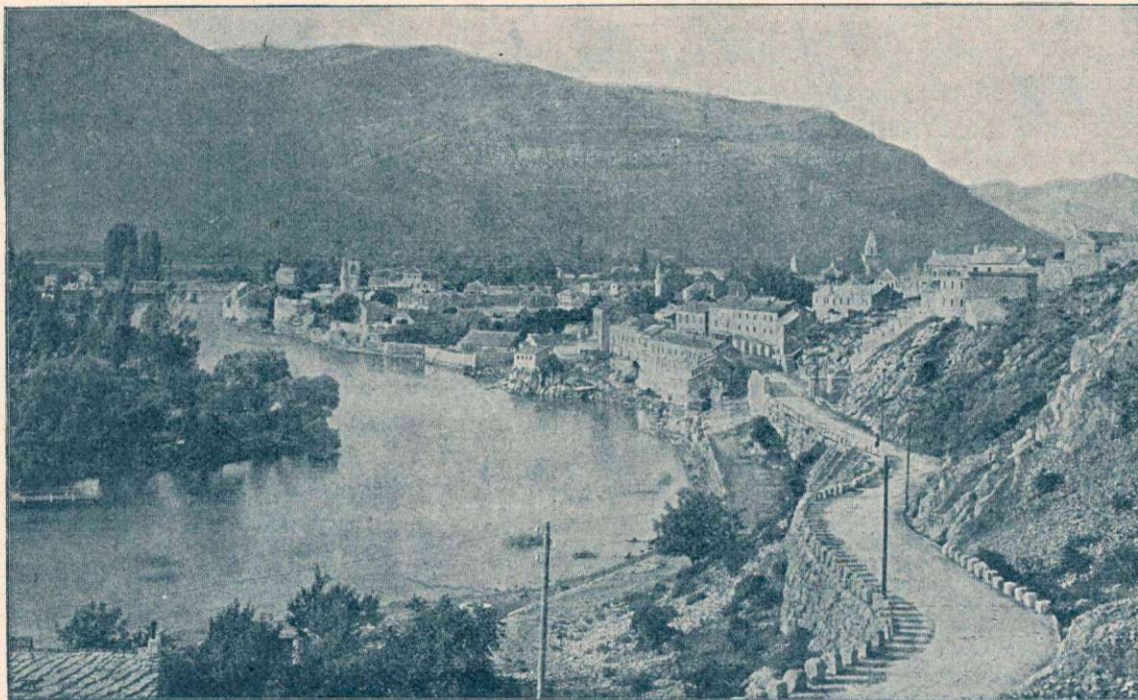
Eliza Orzeszkowa, sloveča poljska leposlovna pisateljica, obhaja letos štiridesetletnico književne delavnosti. Talent Orzeszkowe je ravno tako samostojen kakor talent pesnice Konopnicke, četudi je manj vzleten. Talent Orzeszkowe se ni pokazal namah, takoj pri prvem njenem proizvodu, ampak po neumorni marljivosti se je tekom let šele razvil in dosegel sedanjo dovršenost. Orzeszkowa je spisala več nego 60 zvezkov povesti in novel; najboljša njena

dela so „Nad Niemnem“ in „Cham“. V svetovni književnosti ima Orzeszkowa s svojimi povestmi iz vaško-plemenitaškega življenja na socialni podlagi odlično mesto poleg angleške pisateljice Georges Elliot, kateri se more Orzeszkowa, kar misli zadene, najbolj primeriti. Ista struja novodobne kulture, ki je veliko angleško pisateljico izvabila iz idiličnega zatišja, je vplivala tudi na duha Orzeszkowe; obe pa v družinskem ozračju, v najbližji okolici, v življenju skromnih ljudi dobivata gradivo za literarne najbolj imenitne spomenike svoje slave. Priljubljene osebe, ki polné romane Orzeszkowe, so zapuščenci vseh vrst. Predvsem je tu galerija ženskih tipov. Orzeszkowa je ustvarila ali bolje rečeno spravila je na Poljskem v življenje žensko vprašanje, posvetivši mu vrsto novel, romanov in nekoliko znanstvenih razprav. Prijateljsko pozornost obrača nekolikokrat tudi na židovsko vprašanje; manj nastopajo v njenih proizvodih tipi radi-

otičnem čuvstvu, ki iz njih odseva. V mladosti je bil Chmielowski filozof, pozneje preiskovalec poljske književnosti v vseh njenih strokah. Zgodovini poljske književnosti je Chmielowski posvetil vse svoje moči, ker je bil prepričan, da se v zgodovini književnost zrcali vrednost narodnega duha, vse njegove slabe in dobre strani, njegov genij in izvirnost ravno tako kakor njegove slabosti in nedostatki. Dasi je Chmielowski že od mladih nog hrepenel po vseučiliški stolici, vendar je ni sprejel, ko so mu jo ponujali v Varšavi, ker ni hotel poljski mladini predavati v ruskem jeziku. Šele h koncu življenja je Chmielowski postal profesor na Lvovski univerzi, kjer je mogel razviti v polnem obsegu svojo neumorno delavnost.

Fr. Št.

Prof. Hieronim R. Lopaciński, poljski etnograf in pisatelj, je naglo umrl 24. avgusta zvečer v Lublinu vsled nesrečnega padca iz kočije. Umrli se

TREBINJE V HERCEGOVINI.

kalne mladine; pri Orzeszkowi vobče ni našlo odmeva sodobno socialno vprašanje.

Odkritje spomenika Piotru Chmielowskemu. Poljaki so pred kratkim slovesno odkrili spomenik P. Chmielowskemu v Lvovu na ličakovskem pokopališču. P. Chmielowski je bil profesor, učenjak, pisatelj znanstvenih del in časnikar. Njegova mladost spada v l. 1863. Dogodki tega leta so pretresli njegovo dušo, postali so tvorilna sila programa njegove delavnosti, programa, kateremu je ostal zvest do smrti. L. 1863. je Poljakom prineslo veliko dedščino, utrdilo je v poljskem narodu nezatrto misel o prihodnosti velike poljske domovine. S to mislijo navdahnjen je Chmielowski živel in delal in zato vrednost njegovih spisov ne tiči samo v njihovem znanstvenem in estetičnem pomenu, ampak v patri-

je porodil v vasi Ošno Gornie leta 1860. L. 1883. je postal profesor klasičnih jezikov na III varšavski gimnaziji, leto pozneje v Lublinu, kjer je služboval do svoje tragične smrti. Poleg profesorske službe je Lopaciński proučeval preteklost poljske domovine in v ti stroki je napisal veliko znanstvenih razprav, ki jih je priobčil v zbornikih „Prace filologiczne“, „Biblioteka warszawska“, „Ateneum“ in „Wiśła“. Razen tega je bil stalni sotrudnik „Wielkiej encyklopedyi powszechniejilustrowanej“, „Encyklopedyi Kościelnej“, „Słownika języka polskiego“ in mnogo drugih znanstvenih podjetij v zadnjih dvajsetih letih. Za ta dela ga je krakowska akademija imenovala svojim dopisnim članom. — K važnim ostankom poljskega jezika in slovstva spada takozvani „Mammotrectus“ iz leta 1471, in tega je Lopaciński dolgo let temeljito pro-

učeval. V literarni zapuščini se nahaja veliko gradiva o poljskih apokrifih iz XV. stoletja, dalje o primerjalnih študijah latinskih in poljskih pregovorov in več jezikoslovnih in narodopisnih razprav.

Konstantin Apollonovič Skalkovskij, znamenit ruski pisatelj in publicist, je umrl julija meseca v Peterburgu. Bil je sin ruskega zgodovinarja in arhivarja slavnega imena ter je bil po svojem pravem poklicu geolog (rojen v Odesi l. 1843.). A ni se omejeval samo na svojo stroko, temuč je velikokrat posegel tudi v druga vprašanja, zlasti v politična in literarna. Dasi je bil v obojih samo amateur, je vendar pokazal tudi na tem polju tolike sposobnosti, da so njegova dela cenili tudi strokovnjaki in da so jih pohvalno omenjali prvi ruski listi. Dvoje njegovih velikih političnih del: „Sedanja Rusija“ ter „Zunanja ruska politika in njeno razmerje do evropskih držav“ je vzbudilo veliko pozornost in se uvaža zelo tudi za ruskimi mejami. Svoje spise, v katerih se ukvarja z glediščem, je zbral v dveh samostojnih zvezkih pod naslovom „V glediščem svetu“ ter „Ples in balet in njiju mesto v vrsti lepih umetnosti“.

Andrej Ivanovič Podolinskij je dobro znano ime ruskega liričnega pesnika, ki so se ga srčno spominjali ruski literarni krogi zadnje dni ob priložnosti stoletnice njegovega rojstva. Podolinskij je bil vrstnik in osebni prijatelj Puškinov, dasi je bil nekoliko let mlajši od njega; Puškin ga je sam spodbujal k nadaljni pesniški delavnosti, ko je izšlo njegovo prvo daljše pesniško delo. Po nesrečni Puškinovi smrti so nekoliko pozabili na mladega pesnika, a v poznejših letih si je pridobil talent Podolinskega veliko prijateljev in občudovavcev. Njegova lirika je bila prepojena tedaj modernega liberalnega duha ter se je odlikovala po bleščeči zunanji obliki, ki je niso mogli odrekati pesniku niti njegovi neprijatelji. A. I. Podolinskij je dočakal skoro 80 let ter je umrl 4. januarja 1886. V svoji avtobiografiji in v svojih memoarih je zapustil mnogo zanimivih zapiskov o Puškinu.

Matvej Ivanovič Sokolov, profesor ruskega jezika na moskovskem vseučilišču, je umrl dne 29. junija letos v Moskvi. Ta odlični slavist je bil gojenec duhovskega semenišča v Jaroslavi in peterburške univerze (rojen l. 1854.). Za svoje prvo znanstveno delo „Iz starodavne zgodovine bolgarske“ je bil poslan od ministrstva prosvete l. 1886. v zemlje južnih Slovanov na znanstveno popotovanje. Posledica te poti je bilo velikansko delo „Material za staroslovansko literaturo“, ki obsega veliko novih misli in znamenitih odkritij. Kmalu nato je bil M. I. Sokolov (l. 1889.) poklican za profesorja ruske literarne zgodovine na filološko fakulteto moskovskega vseučilišča. V tej službi se je popolnoma posvetil starejšim ruskim literarnim spomenikom in je izdal celo vrsto

malo znanih ali nezadostno ocenjenih avtorjev deloma iz rokopisov, deloma v novih kritičnih izdajah, h katerim je pristavljaj samostalne literarno-historične studije in opombe.

Profesor Nikodim Pavlovič Kondakov, vseučiliški profesor v Peterburgu, obhaja letos štiridesetletnico svoje književne delavnosti. Pred 40 leti so bili v „Sborniku za l. 1866.“, ki ga izdaja „Obščestvo drevnerusskago iskusstva pri moskovskem publičnom muzej“, objavljeni prvi spisi popularnega ruskega učenjaka, profesorja N. Pavloviča Kondakova. Kondakov, ki je strokovnjak v krščanski arheologiji vobče, v bizantinskih spomenikih pa posebej, je dobro znan tudi na Zapadu . . . Porodil se je l. 1844. v novooskoljskem okraju ourske gubernije; svoje študije je dovršil v Moskvi, kjer je tudi leta 1870. postal profesor na univerzi. Kondakova magistrska disertacija „Pamjatnik Garpiz iz Maloj Aziji i simvolika grečeskoga iskusstva“ po trditvi strokovnjaka K. Rědina spada k najboljšim delom te vrste. Najbolj znan je Kondakov po spisu (1876): „Istorija bizantijskago iskusstva i ikonografija po miniatjuram grečeskikh rukopisej“. V. Starov pravi v oceni tega dela, da nobena evropska književnost še nima takega dela. Uspeh tega dela, ki je bilo prevedeno tudi na francoski jezik, je Kondakova ohrabil, da je hitro zaporedoma spisal: „Grečeskija terrakotovyja statuetki v ih otnešenii k iskusstvu, religii i bytu“, „Mozaiki mečeti Kahrie Džamisi v Konstantinopolě“ in dr. L. 1881. je Kondakov potoval na Sinaj, da bi proučeval zgodovino sinajskega samostana in leto pozneje je izdal plod svojih temeljitih študij „Putešestvie na Sinaj v 1881. godu“. L. 1888. je bil imenovan profesorjem peterburške univerze . . . Izmed njegovih učenih spisov imenujemo še: „Russkija drevnosti v pamjatnikah iskusstva“, „Licevoj ikonopisnyj podlinnik I. Ikonografija Spasa našego, Gospoda Jisusa Krista“. *Fr. Št.*

Ivan Stepanovič Sokolov, ruski pisatelj in časnikar, je pred nedavnim v Peterburgu umrl. Umrši se je porodil 23. majnika l. 1862. v vasi Uloškovo (novgorodske gub.) iz kmečke družine. Prvo omiko je sprejel v rojstveni vasi; do 17. leta je obdeloval polje z drugimi udi družine. Ko je čital o Lomonosovu in Koljcovu, je začel sam premišljevati o „boljši usodi“ in skrivši je pisal verze posnemajoč Koljcova in Nikitina. Pozneje se je seznanil s spisi Puškina in Nekrasova. Ko je slišal, da je v Čerepovci (75 verst od Uloškova) učiteljsko semenišče, je 17letni Sokolov navzlic pretnjam očetovim ušel v mesto in je vstopil v učiteljsko na državne stroške. Ko je l. 1883. dovršil študije, je postal učitelj na ljudski šoli; a po dveh letih je bil kot nesposoben od službe odstavljen, četudi je nekoliko mesecev poprej sprejel nagrado od učnega ministrstva „za userdie in obrazcovuju postanovku školy“. Sokolov se je vrnil domov in ker so prebivalci njegove vasi neprestano zasmehovali „isključennago barina“, je moral Sokolov iz

vasi oditi. Po raznih službah je sprejel mesto tajnika pri Subbotinu, ki je uredoval „*Ekonomičeskij žurnal*“. V tem času je Sokolov pisal razne članke za časnike ter je objavil svojo prvo leposlovno črtico „*Na obdyhč*“. L. 1896. je v zvezkih „*Věstnika Evropy*“ objavil črtice iz vaškega življenja pod naslovom „*Doma*“. Kritika je sprejela te črtice zelo simpatično, in od tistihmal je Sokolov pisal slike in povesti za liste: „*Syn Otečestva*“, „*Hozjain*“, „*Žurnal dlja vsch*“ i. dr. Od l. 1903. do svoje smrti je uredoval tedenski pregled v listu „*Sěver*“. Sokolov je celo življenje ostal zvest svojemu kmečkemu obnašanju in življenju, tako da je včasih radi tega imel razne neprilike, ker mestna policija ni mogla razumeti, kako more biti kmet iz novgorodske gubernije književnik. Naslovi nekaterih njegovih povesti in črtic so: „*Molodoe i štaroe — Na vshodah — Vo glubině Rossii — Vo tmě — Těni prošlago — Na muravejnikě — V eti dni — Neukrotimyj*“. Spisi Sokolova nimajo velike umetniške vrednosti, toda občinstvo jih zelo rado čita.

Sergěj Nikolajevič Krivenko. Meseca junija je v Tuapsi umrl S. Nik. Krivenko, zastopnik nacionalnega ruskega gibanja, drug Šchedrina, Jelisějeva, Nekrasova in Mihajlovskega. Porodil se je l. 1847., študiral je na voroneški vojaški gimnaziji, dovršil je l. 1867. pavlovsko vojaško učilišče, a po enem letu je zapustil vojaško službo ter vstopil v tehnični zavod, v katerem je bil dve leti. V tem času je začel svojo literarno-publicistično delavnost. Izpočetka je pisal v list „*St. Pet. Vedomosti*“, pozneje v „*Otečestv. Zapiski*“, v katerih je od l. 1881. uredoval notranji pregled tega lista pod naslovom „*Po povodu vnutrennih voprosov*“. L. 1885. je bil po edeninpolmesečni ječi poslan v zahodno Sibirijo, kjer je preživel nekoliko let. Ko se je vrnil, je uredoval hkrati s K. M. Stanjukovičem „*Russkoe Bogatstvo*“. Razen mnogoštevilnih publicističnih razprav je Krivenko napisal nekoliko samostojnih spisov, po katerih je postal popularen, na pr.: „*Fizičeski trud, kak neobhodimyj element vospitanija*“, „*Na rasputi*“, „*Sbornik ob arteljah*“, „*Biografija Saltykova*“ i. dr.

Malorus Volodomir Antonovič, profesor na kijevski univerzi obhaja letos petintridesetletnico svoje profesorske in petinštiridesetletnico svoje književne delavnosti. Porodil se je l. 1834. v popoljščeni maloruski družini; študiral je v Odesi in na kijevski univerzi, najprej na zdravniškem, pozneje na zgodovinsko-filološkem oddelku. Od leta 1871. je profesor na kijevskem vseučilišču. L. 1861. je v maloruskem mesečniku „*Osnova*“ objavil članek „*Moja izpověd*“, v katerem se je odpovedal poljskim nacionalnim nazorom, ki so vladali v takratnem poljskem občinstvu ter se je proglasil za Ukrajinca. Članek je provzročil med Poljaki veliko razburjenja in osebnih napadov na Antonoviča. Kot zgodovinar, arheolog, antropolog, etnograf se je V. Antonovič proslavil s svojimi temeljitimi spisi; kot profesor je vzgojil celo

šolo zgodovinarjev, ki slede njegovim potom, kot Ukrajinec ima velik vpliv na razvoj narodne ukrajinske zavesti.

Fr. Št.

Vsesvetovni shod esperantistov se je vršil h koncu avgusta v Ženevi. Vsi udeleženci so proslavljali esperanto in njegovega izumitelja dr. Zamenhova iz Varšave ter so bili edini v tem, da je esperanto zelo natančen in gibčen jezik, ki vsakega prijetno preseneti po bogatosti in različnosti svojih oblik. Esperanto je že zdaj precej razširjen. Najprej se je širil v krogih blizkih njegovemu izumitelju. Iz Rusije je najprej prišel na Švedsko. Prvi list „*Esperanto*“ pa je bil ustanovljen na Nemškem. Tega lista je bil so-trudnik tudi L. N. Tolstoj. Drugi list „*Lingva internacia*“ se je ustanovil v Upsali na Švedskem. Odtod se je esperanto razširil na Francosko in Angleško, kjer je našel takoj veliko prijateljev. Londonska trgovska zbornica ga je celo sprejela v program izkušenj v isto vrsto s francoskim in nemškim jezikom. V Franciji na sorbonski univerzi je od nekega časa poseben lektor za esperanto. V Zedinjenih državah ameriških se esperanto širi z neverjetno naglostjo; tudi v državah Peru, Brazilija, Chile, Uruguay se že nahajajo društva za širjenje esperanta. Takih društev je na celem svetu že 200. V samem Parizu poučuje se v 40 kurzij. Vseh pristašev esperanta je baje več nego 50.000. Največ prijateljev ima esperanto v trgovskih krogih, ker jim podaja zelo udobno in lahko sredstvo za kupčijsko dopisovanje. Znani preiskovalec sanskrskega jezika in poznavalec vseh svetovnih jezikov, profesor na oksfordski univerzi, Maks Müller, se je o esperantu takole izrazil: „*Ideja vsesvetovnega umetnega jezika se je brezpogojno uresničila; lahko rečem, da se vsak lažje esperanta nauči nego vsakega drugega jezika, ker je bolj pravilen in dovršen. Izmed vseh svetovnih jezikov prvo mesto ima — esperanto.*“

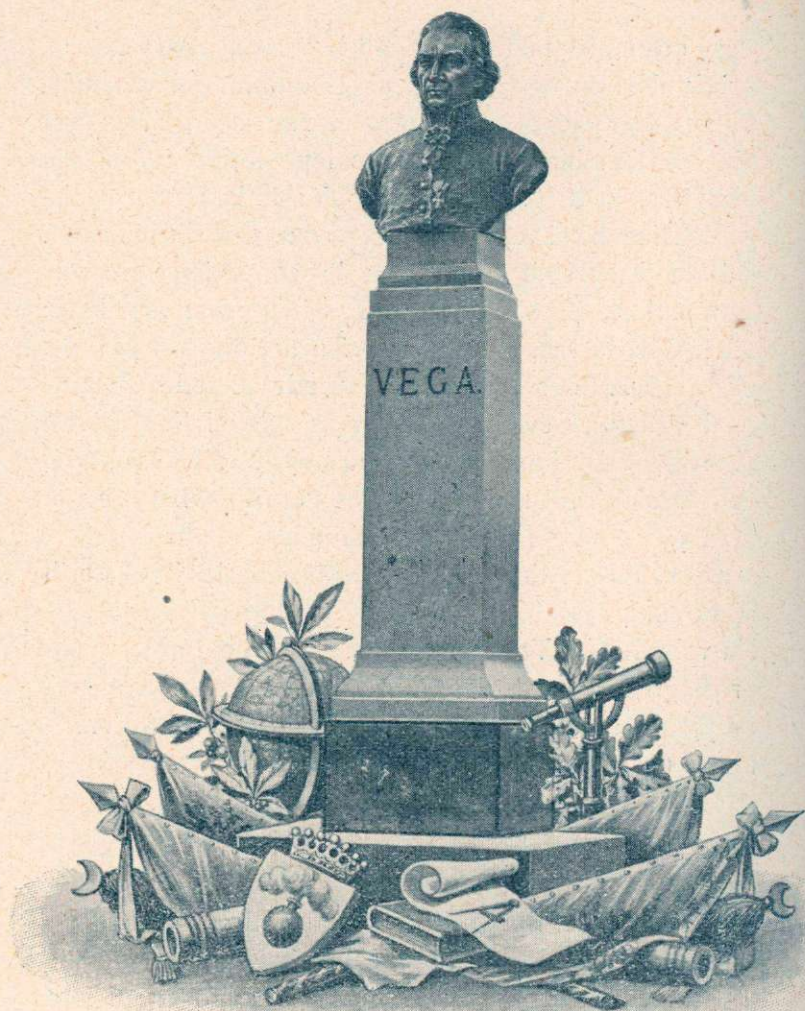

Drobne književne vesti. Slovaški „*Spolok sv. Vojtecha*“, ki ima isti namen, kakor družba sv. Mohorja, je imel pred kratkim svoj letni zbor, ki se ga je udeležilo veliko rodoljubnega slovaškega občinstva, zlasti kmetov. Od 1. junija do 26. avgusta t. l. pristopilo je k društvu 623 novih udov; tekom celega upravnega leta, od julija 1905 do julija 1906 je pristopilo 4131 udov, torej za 2258 več nego preteklega leta. Vseh udov je sedaj 16.000. Predsednik društva je župnik Štefan Bezák. — Češko katoliško društvo „*Vlast*“ je dne 22. julija odkrilo spominsko ploščo na rojstveni hiši slovečega poljudnega pisatelja Františka Pravde (Vojteha Hlinke). Pri tej priliki je društvo priredilo socialni in literarni shod. Pri socialnem shodu je govoril češki odvetnik dr. Julij Nejedlý o pravnem in socialnem položaju ženske v slučaju, ako bi bila sprejeta reforma

zakonskega prava; dr. R. Horský je govoril o organizaciji katoličanov. Navzopredu literarnega shoda je bilo: Narodopis in katoliška cerkev; pomen društva „Vlast“ v češkem katoliškem življenju. — V časopisu „Matica Moravske“ je priobčil M. Hýsek članek o prvem češkem pesniku-realistu. Prvi pravi realist v češki književnosti je bil župnik Fr. Rayman, ki je od leta 1798 do 1829 napisal in objavil nekoliko spisov (dve veseloigri in dva verska epa „Marija Magdalena“ in „Jožef egiptovski“). — Grof Lev N i k. T o l s t o j je spisal nov roman „Za čto?“ Glavni junak romana je poljski bojevnik za svobodo, ki ga je ruska vlada pregnala v Sibirijo. V romanu se obsoja uradno rusko preganjanje in se povečuje poljska ljubezen do domovine in svobode. — Sofijski zalagatelj in knjigotržec, St. Atanasov, je začel 1. septembra izdajati koristne in zanimive knjige pod naslovom „Biblioteka za samooobrazovanje“. Knjige izhajajo mesečno in predstavljajo dovršeno celoto tako, da nastane polagoma iz njih lepa domača knjižnica, v kateri bodo zastopane vse stroke znanstva.

Fr. Št.

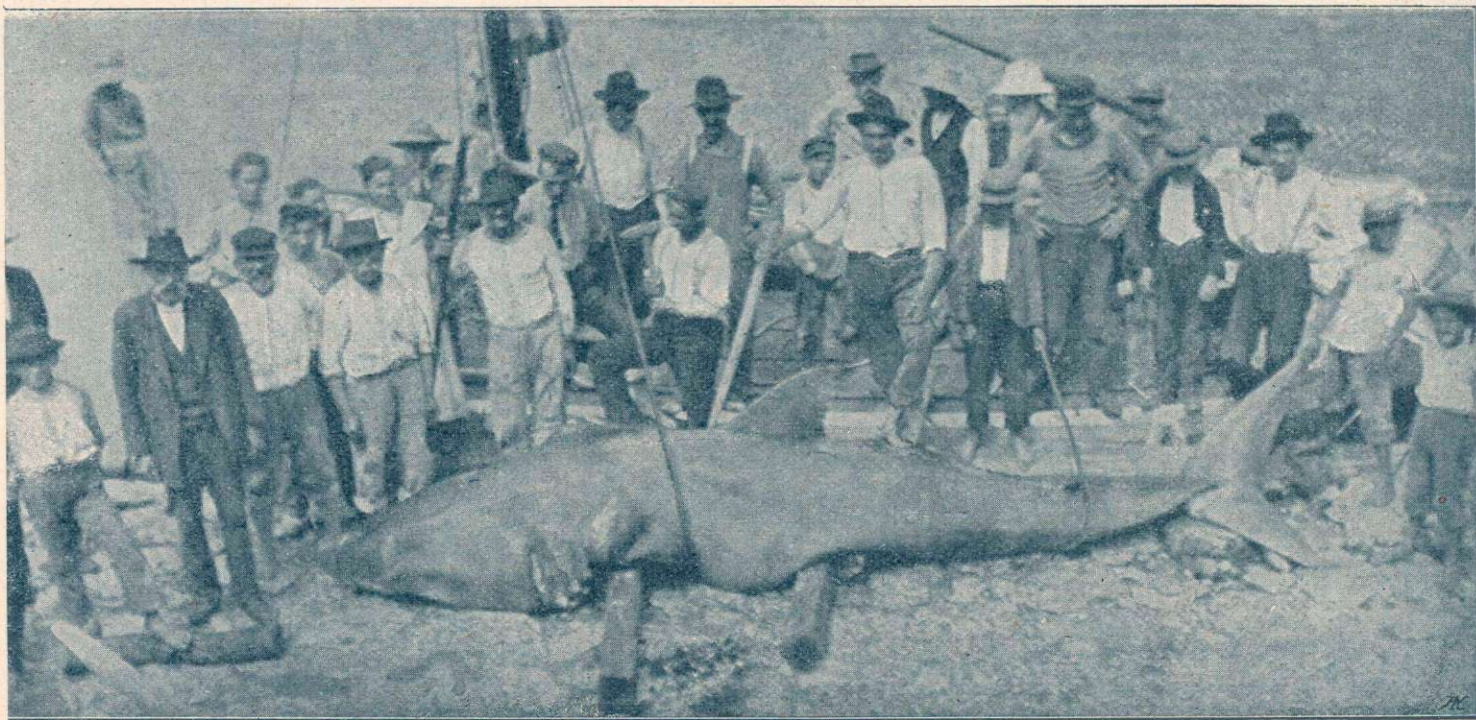
Albert Sorel. Francoska zgodovina je izgubila odličnega delavca Alberta Sorela. Rojen je bil l. 1842. v Honfleuru. Izpočetka se je posvetil diplomatični službi, pozneje zgodovinskim študijam. Spisal je celo vrsto zgodovinskih del, n. pr.: „Histoire diplomatique de la guerre franco-allemande“ (1875), „La Question d' Orient au XVIIIe siècle“ (1878) in obširno delo „L' Europe et la Revolution française“. Razen tega je izdal nekoliko literarno-zgodovinskih študij, kakor o Montesquieuu in Mmi de Staël. Njegovi zgodovinski spisi podajajo obširno znanstveno obdelano gradivo in obračajo pozornost čitatelja zlasti na

FOT. D. ROVŠEK.

VEGOV SPOMENIK V MORAVČAH.

diplomatično ozadje. Dasi je bil A. Sorel fizično in duševno tip Normana, se je zelo zanimal tudi za avstrijsko-slovanske razmere.

ORJAŠKI SOM NA REKI.

»Ljudska knjižnica«.

Slovenci smo imeli, odkar smo se narodno vzbudili, že nekaj »ljudskih knjižnic«, »narodnih bibliotek«, »slovenskih knjižnic«, tudi »klasja iz domačih in tujih logov« itd., pa vse te zbirke so prej ali slej prenehale. S tem mesecem začinjamo novo književno podjetje. Kaj namerava naša »Ljudska knjižnica«? Ali tudi njo čaka nagla smrt, kakor prejšnja enaka podjetja? Kako jo bo sprejelo slovensko ljudstvo?

Naša »Ljudska knjižnica« ni nastala iz dobičkaželjnosti (treba je le pogledati ceno!), ampak se je rodila iz žive potrebe. Vsi trije slovenski katoliški shodi so povdarjali, kolike važnosti so knjižnice v naših družtvih, a kako hitro so vse knjige prebrane, novih pripravnih pa ni. Tu bo naša »Ljudska knjižnica« zastavila svoje delo.

Te-le tri lastnosti bo imela »Ljudska knjižnica«:

Prinašala bo vseskozi zanimivo berivo; krščanstvu sovražnega, izpodtakljivega ne bo nič sprejela v svoje predale;

z lično obliko bo združevala najnižjo ceno.

Na videz si je začrtala ozke meje; v resnici pa bo vodila svoje čitatelje širom sveta ter jih v prijetni obliki seznanjala z življenjem in trpljenjem tujih narodov v sedanosti in

preteklosti. Pisatelji naši in tuji so napisali toliko lepega, čistega, umetniško dovršenega, da nam ni treba segati po umazanem berivu, ki draži samo radovednost in kuži domišljijo mladine.

V lepi obliki bistriti glavo, blažiti sree, krepiti voljo, to namerava »Ljudska knjižnica«. S temi cilji bo pa tudi najbolje pospeševala pravo omiko Slovencev.

In tako trdno upamo, da bo »Ljudska knjižnica« v vsaki hiši in da njeni snopiči ne bodo ležali nerazrezani po policah, ampak da se bodo z veseljem prebirali in potem skrbno hranili v domači, družinski knjižnici, ki naj bi jo imela vsaka družina.

Prvi zvezek (št. 1.) prinaša povest »Znamenje štirih«. Londonska povest. Angleški spisal A. Conan Doyle. S pisateljevim dovoljenjem poslovenili B. D. N. T.

Da se olajša nakup knjižnice, bomo izdajali to v sešitkih po skrajno nizki ceni 20 h; vsak sešitek je preračunan na tri tiskovne pole, to je 48 strani; storiti hočemo torej vse, da ponudimo širšemu ljudstvu za mal denar nekaj koristnega in zanimivega.

Kdor se hoče naročiti na to velevažno in potrebno pripovedno zbirko, ali pa želi dobiti prvi sešitek na ogled, naj blagovoli naznaniti svoj naslov »Katoliški Bukvarni« v Ljubljani.

